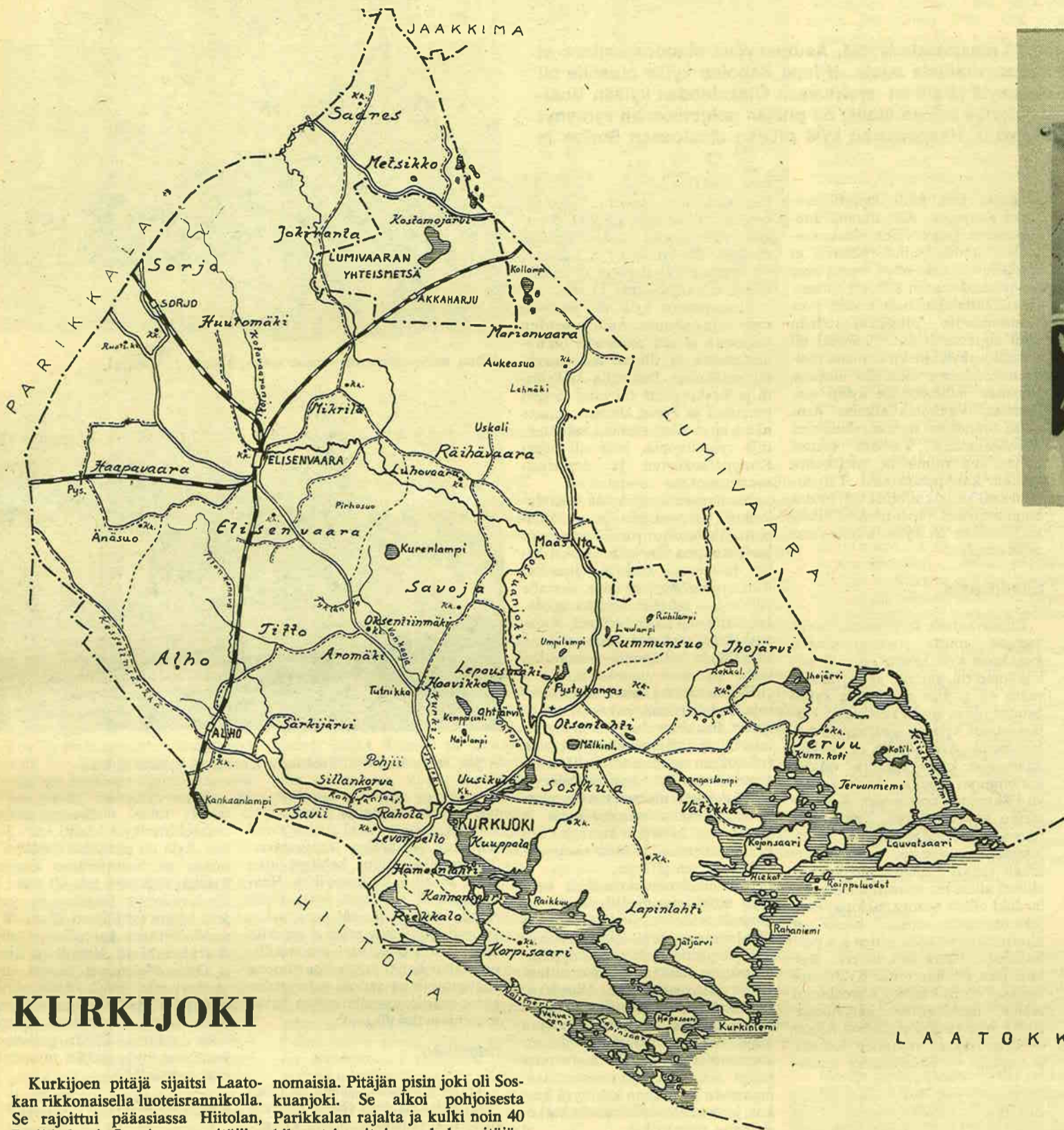

Pitäjä pitäjältä

KURKIJOKI

KURKIJOKI

Kurkijoen pitäjä sijaitsi Laatokan rikkonaisella luoteisrannikolla. Se rajoittui pääasiassa Hiitolan, Parikkalan ja Lumivaaran pitäjiin, mutta kosketti pohjoisimmassa kohdassaan Iijoen välityksellä myös Jaakkiman pitäjää. Evakkoon lähdettäessä pitäjän asukasluku oli noin 10.000 henkeä, joista noin 60 ruotsinkielistä. Ortodoksista uskontoa tunnustavia oli asukkaista noin 350.

Pitäjän pohjoisosat olivat tasaisista harjuineksista muodostunutta maastoa, jossa laajat suot antoivat vaihtelua kauniiden harjujen ja kangasmetsien maisemaan. Pohjoisesta pitäjän länsiosaa pitkin kulki pitempi harjuselänne kaakkoon Hiitolan rajan suuntaisena ja toinen samanlainen pitäjän itäosassa, jossa se Parikkalan ja Lumivaaran puolelta alkavana kulki Marianvaaran kylän kautta Laatokan rantaan saakka. Varsinkin nämä itäosan harjumuodostumat olivat monien pikkulampien koristamia.

Laatokan rannikko oli satojen saarien ja pitkien kapeiden lahtien rikkomaa mäkimäätä. Avokalliot ja jyrkät ns. riuttavuoret sekä mäki- välillä olevat peltoaukeamat olivat rannikon maisemille luontee-

nomaisia. Pitäjän pisin joki oli Soskuanjoki. Se alkoi pohjoisesta Parikkalan rajalta ja kulki noin 40 kilometrin pituisena koko pitäjän läpi.

Luonto oli vaihtelevine mäki- maastoineen kaunista ja kasvillisuus rehevää. Lehmus ja vaahtera olivat melko yleisiä, tammi ja kynäjalava harvinaisempia. Kurkijoki kuului naapuripitäjiensä kanssa seutuun, jossa sinivuokko oli varsin yleinen ja runsaasti esiintyvä. Kangas- seutujen metsissä tavattiin vielä kangasvuokkoakin. Valkovuokkoa oli sen sijaan runsaammin vain pitäjän keskikohdilla. Laatokan ulkosaa- ret monine pohjoisine jään- nöskasveineen ja pesivine merimet- sokantoineen olivat pitäjän arvokas ja ainutlaatuinen luonnon koko- naisuus.

Kurkijoen pitäjän asutus oli hy- vin vanhaa. Monet muinaislöydöt, erittäinkin rannikkoalueelta, mon- net linnavuoret, vanhat kalmistot, luostarien ja muinaisten kirkkojen paikat, olivat todisteena eri aika- kausien asutuksesta. Rannikkoseu- dut olivat vilkkaan kaupankäynnin keskuspaikkoina ns. Pietarin kau- pan aikoina. Siihen aikaan Lopotti eli kaupakylä oli tärkeä satama.

Viipurin — Sortavalan ja myöhem- min Elisenvaaran — Savonlinnan rautateiden rakentamisen jälkeen tuli Elisenvaaran asemaseutu tärkeäksi liikekeskukseksi, jonka merkitys kasvoi nopeasti Pietarin kaupan loputtua. Lappeenrannan rautatien valmistuttua v. 1937 koki Elisenvaaran asema kehityksensä huipentuman. Siitä oli tullut neljän Laatokan-Karjalan pääradan risteysasema. Lopotti säilyi edelleen pitäjän hallinnollisena keskuksena, mutta sen merkitys taantui.

Pitäjässä oli 18 kansakoulua ja 17 koulupiiriä. Uno Cygnaeuksen oleskelu Kurkijoen Tervun kylässä lienee jouduttanut kansakoulujen perustamista pitäjään, sillä v. 1870 eli neljä vuotta kansakoululaitosta koskevan lain vahvistamisen jäl- keen perustettiin Lopotin eli Kir- konkylän koulu. Kurkijoki oli myös maatalouskoulujen pitäjä. Kirkon-

kylässä toimi Kurkijoen maamieso- pisto. Sen yhteydessä oli kaksivuotinen käytännöllis-tietopuolinen karjanhoitokoulu ja yksivuotinen hevoshoitokoulu. Elisenvaarassa oli maanviljelyskoulu sekä yksivuoti- nen käytännöllis-tietopuolinen kar- janhoitokoulu. Elisenvaarassa toimi myös yhteiskoulu, jossa kävi runsaasti lähipitäjien lapsia. Oli- vathan lähimmät yliopistoon johta- vat oppikoulut Sortavalassa ja Käkisalmissa.

Seurakunnallinen elämä oli vil- kasta. Uskonnollisen tiedon lisäksi oli rippikoulussa opittava soitta- maan virsiä virsikanteleella. Kirk- kolaulua pidettiin kunniassa. Jo pyhäkouluissa opittiin virsilaulua. Luterilainen kirkko kohosi päätei- den risteyksessä kalliolla. Ortodok- sinen väestö sai v. 1933 oman kirk- konsa, Taivaaseenastumisen kir- kon.

Kurkijoki kuului samannimiseen kihlakuntaan ja tuomiokuntaan se- kä oli Viipurin lääninhallituksen alainen. Nimismiespiiri käsitti mannerpitäjän lisäksi myös Laato- kan ulkosaa-ria, joista Jalaja, Mökerikkö ja Vossina kuuluivat vain hallinnollisesti pitäjään.

Kirkkohallinnollisesti kuuluivat Kurkijoen ja lähiympäristön seura- kunnat Kurkijoen rovastikuntaan, joka oli Viipurin hiippakunnan alainen. Ortodoksinen väestö kuu- lui taas Tiuralan seurakuntaan ja Karjalan hiippakunnan alaisuus- teen.

Kurkijoki oli viljapitäjä. Pellot olivat viljavat ja suurelta osalta muinaista merenpohjaa. Ne käsitti- vät lähes neljäosan pitäjän maa- pinta-alasta. Peltoa oli 12.611 ha ja metsiä 34.470 ha. Pitäjän koko pin- ta-ala oli 537 neliökilometriä.

KURKIJOKEA KYLITTÄIN

Kurkijoki käsitti kaikkiaan 33 maarekisterikylää. Asutuskylän muodostuminen ei kuitenkaan aina seurannut kylän virallisia rajoja. Niinpä Raholan kylän alueelle oli muodostunut Lopotti eli Kirkonkylä ja siihen rajoittuvaan Otsanlahden kylään Uusi-kylä. Rantakylien sisämaassa oleville salopalstoille oli pitäjän pohjoisosaan syntynyt Metsikko-Jokirannan kyläyhteisö ja Haapavaaran kylä pitäjän länsiosaan Sorjon ja Alhon kylien välille.

Alho

Alho oli Hiitolan rajoittuva asemakylä. Viipuriin menevä rautatie kulki pohjois-eteläsuuntaan kylän itäosan kautta. Rautatien itäpuolella oli mäkimaa, jossa pellot sijaittivat korkeiden mäkien notkelmissa. Kyläalueen länsiosa oli taas soista ja tasaista maastoa, jossa sijaitti viljelyksen otettu Tutnikansuoalue. Siellä kulki luoteesta kaakkoon ns. Kesselinsärkkä. Asemaseutu oli kylän keskus, jossa oli noin puolet kylän taloista lähes neliökilometrin laajuisena alueena rautatien molemmin puolin. Siellä olivat mm. Alhon maidonmyyntiosuuskunnan toimitalo, Keski-Karjalan Osuusliikkeen ja Kurkijoen Osuuskaupan myymälät sekä Elisenvaaran Maitokaupan haara-liike eli Jannen kauppa. Kylässä oli lisäksi oma osuuskassa ja Toivo Pölkkin omistama mylly- ja sahalaitos. Alho oli vireän toiminnan kylä, jossa toimi vilkkaasti nuorisoseura. Urheiluseura Vikkelä kilpaili menestyksellä voimistelussa piirin mestaruuskilpailuissa päästen usean kerran toiselle tilalle joukkuekilpailussa.

Aromäki

Lopotin ja Elisenvaaran puolivälissä sijaitsi Aromäen kylä. Kumppileva mäkimaa ja länsirajalla virtaava Vonkajoki lännestä tulevine sivuojuineen muodosti maastolliset puitteet kylälle, joka lähes kokonaan oli Lopotin — Elisenvaaran tien länsipuolella. Kylä oli siis hyvien liikenneyhteyksien varrella, joten kauppia ei kylässä ollut. Kansakoulu sijaitsi Titon tien risteyksessä. Se oli vilkkaasti toimivan nuorisoseuran kokoontumispaikka. Musiikki oli Aromäen näkyvin harraste. Kylässä toimi oma torvisoit-

tokunta, jota johti lopottilainen Antti Korjonen. Alkuaikoina nuorisoseuran kuoro voitti maakuntajuhlien laulukilpailut. Kuoroa ei myöhemmin enää ollut, mutta aina tarvittaessa saatiin kokoon entisestä kannattajajoukosta kuoro, joka vaistomaisella musikaalisuudella oppi nopeasti laulut. Aromäki oli maatalouskylä, jonka ainoana teollisuuslaitoksena voitaisiin muistaa Mielosen nahkatehdas kylän eteläosassa. Vanhoina aikoina Aromäki tunnettiin monista luokkien valmistajistaan. Talvisin saattoi puhdetoina valmistua tuhatkunta luokkia kauppatavaraksi. Talvisuutaan saakka jatkui tämä työ, mutta huomattavasti vähentyneenä. Pekka Hartikka oli kylän kuulu vemmekkauppias.

Elisenvaara

Elisenvaaralla tarkoitettiin usein asemaa, mutta asemaseudusta kaakkoon kylä käsitti noin 30 neliökilometrin alueen, joten Elisenvaara oli pitäjän suurimpia kyliä. Seudut olivat hyvin tasaisia ja eteläosastaan kylä oli suurten soiden leimaama. Avokallioita ei paljoakaan ollut kylän alueella, vaikka korkeimmat paikat kohosivatkin yli 100 metrin korkeuteen. Kylä oli melko kuivaa seutua. Pohjoisesta tuleva Kotavaaranjoki oli kylän huomattavin vesistö. Kyseinen jokihan virtasi Elisenvaaran asema-alueen alitse ns. »pusutunnelin» alla. Joki olikin saanut pikkupoikien jakamattoman suosion. Joessa voi nimittäin hyvin uida ennen sen perkaamista. Tämä joki oli eräs Soskuanjoen sivuhaaroista. Kylän eteläosassa oli pyöreähkö Kurenlampi eräine harvinaisine kasveineen. Kylän viljelyalueet sijaitsivat Alhon — Elisenvaaran rautatien varrella ja Lopotin — Elisenvaaran maan-

tien molemmin puolin. Asemaseudun länsipuolella olivat Sitar-suon viljelyseudut Suohovin ympäristössä. Rautamullan ja Jokisuon viljelyseudut olivat aivan kylän länsiosassa Haapavaaran rajalla.

Elisenvaaran kylä oli pääosaltaan haja-asutusta. Asemaseudun taajamaa ja sen reunoasia lukuunottamatta ei tiheitä asutusryhmittymiä ollut. Puhuttiin Alakylästä ja Keskikylästä tai esim. Sopen ryhmästä ja Peron alueesta, mutta nämä eivät olleet tiheästi rakennettuja ryhmittymiä, joita oli esim. Kuuppalankorven ja Amerikan asutusalueet.

Asemaseutu oli kylän palvelukeskus kauppoineen ja pankkeineen. Siellä oli myös Elisenvaaran Maitokauppa Oy, joka toimitti kylän tuottamaa maitoa Viipuriin. Näin syntyi vilkas liikenne asemalle päin ja takaisin ympäristöön. Lopottiin oli säännöllinen linja-autoyhteys sekä myös viime aikoina Maasiltaan Lopotin—Sortavalan tielle.

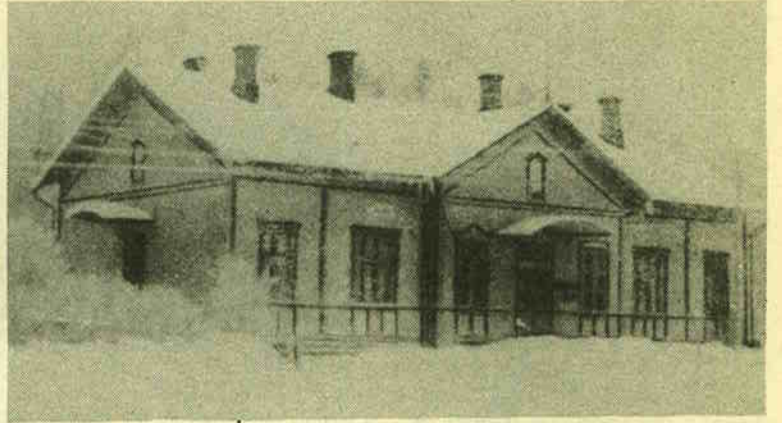
Elisenvaarassa toimi useita seuroja ja yhdistyksiä, jotka olivat syntyneet henkisen tarpeen tyydyttämiseksi tai elinkeinoin liittyvän valistuksen saamiseksi. Siellä toimi nuorisoseura, työväenyhdistys, marittakerho, maamiesseura, partiolaiset, useita urheiluseuroja ja orkestereita. Musiikin harrastus koki huipentuman 1930-luvun puolivälissä ja sen jälkeen.

Päälinkeinon nojautuvia kouluja olivat maanviljelyskoulu ja karjanhoitokoulu. V. 1927 aloitti toimintansa yhteiskoulu, joka laajeni yliopistoon johtavaksi oppilaitokseksi ja tällä tavoin vaikutti laajalle ympäristökuntiin Hiitolan, Parikkalaan, Jaakkimaan ja Lumivaaraan, joissa ei sellaista koulua ollut. Monien vaiheiden jälkeen asemaseudulle saatiin myös oma pappi sekä seurakuntatalo. Asemaseutu oli tosiaan kehittyvä keskus, jonka kehitys kuitenkin katkesi sodan myrskyihin.

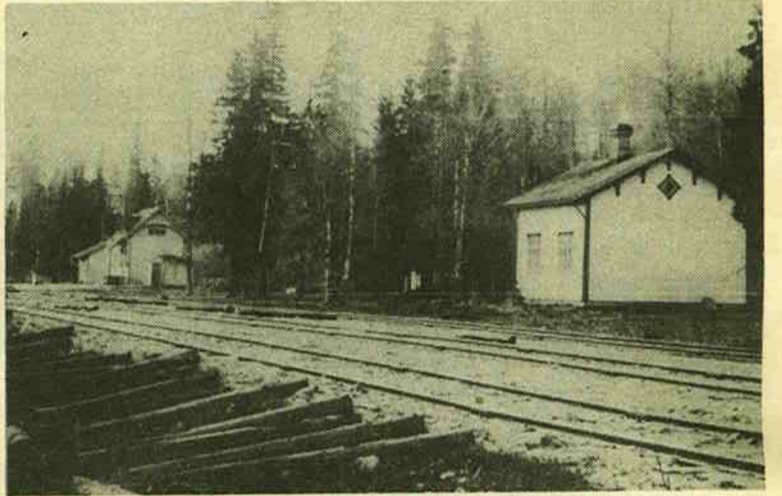
Haapavaara

Rantakylät omistivat ns. salolla erillisiä palstoja, joita viljeltiin pitkien matkojen takaa ja joille vähitellen rakennettiin tilapäisiä asuntoja. Nämä vähitellen tulivat yhä paremmiksi ja moni alkoi viettää talvenkin näillä salopalstoilla. Alku oli kovaa, mutta sisulla menttiin eteenpäin. Mökit paranivat, pellot ojitettiin ja halla väistyi. Näin alkoi kylän nopea kehittyminen. Näin syntyi yli 70 taloa käsittävä kylä Elisenvaaran asemasta länteen noin 7 kilometriä. Täällä olivat laajat suot, kuten Änäsuu, Tontisuuo, Olovinsuo ja Pyöräsuu, joiden välissä risteili harjumaista »särkkiä». Matosyrjänsuo, Kuurnaistensuo ja Laironsuo olivat jo otetut viljelykseen, sillä nämä kaikki olivat erinomaista viljelymaata.

Kylästä olivat melko hyvät yhteydet Elisenvaaraan, sillä jo 1920-luvulla rakennettiin ns. hevosenkentie, joka lähti Suohovin läheltä Parikkalan tiestä ja tuli samalle tielle takaisin Sorjon kylän rajoilla. V. 1937 valmistui Lap-

Alhon asemarakennus ennen sotaa. Valok. J. Kauppi.

Sorjon rautatieasema. Teoksesta Kurkijoki kylästä kylään.

peenrannan rautatie, jossa ollut Haapavaaran pysäkki sijaitsi aivan mainitun maantien tuntumassa. Tähän olisi voinut kehittyä ajan oloon suurikin keskuspaikka. Haapavaara oli kehittyvä kylä. Siellä toimi vireästi nuorisoseura seka-kuoroineen. Oma talo ei seuralla ollut, mutta kyläläisten esimerkillinen talkoohenki ja isäntien suopea suhtautuminen seuran toimintaan antoi nuorisoseuralle melko hyvät toimintamahdollisuudet.

Haavikko

Lopotin pohjoispuolella oli pieni Haavikon kylä, joka sijaitsi melkein pitäjän keskustassa, mutta kuitenkin asutuksellisesti syrjässä. Kylän alue oli vaihtelevaa mäkimaa, jossa eräät vuoret kohosivat yli 80 metriä korkealle ja jossa Kemppisenlampi ja Ohtjärvi tarjosivat tilaisuuden uintiin ja kalastukseen. Kylässä ei ollut seuroja ja yhdistyksiä, vaan lähikylät Lopotti ja Aromäki saivat kylän väestä innokkaita seuraihmissä. Aromäen torvisoitokunnassa oli usein 3—4 haavikkolaista soittajaa. Muuhunkin seuran toimintaan kyläläiset ottivat osaa. Heitä kuului laulukuoroon, näytelmäkerhoon ja opintokerhoihin. Naisia kuului taas Lopotin marittakerhoon. Urheilua kylässä harrastettiin naapurikylien seuroissa ja olipa nuorisoseurojen kylien välisen 4 x 100 m viestinjuoksun kiertopalkinto joutunut haavikkolaisten haltuun. Kylä oli pieni ja idyllinen sekä antoi kokoonsa nähden suuren panoksen pitäjän yhteiskunnallisiin ja henkisiin riemtoihin.

Huutomäki

Kylä sijaitsi Elisenvaaran asemaseudusta noin 4 kilometriä pohjoiseen. Asutuskylän alueella

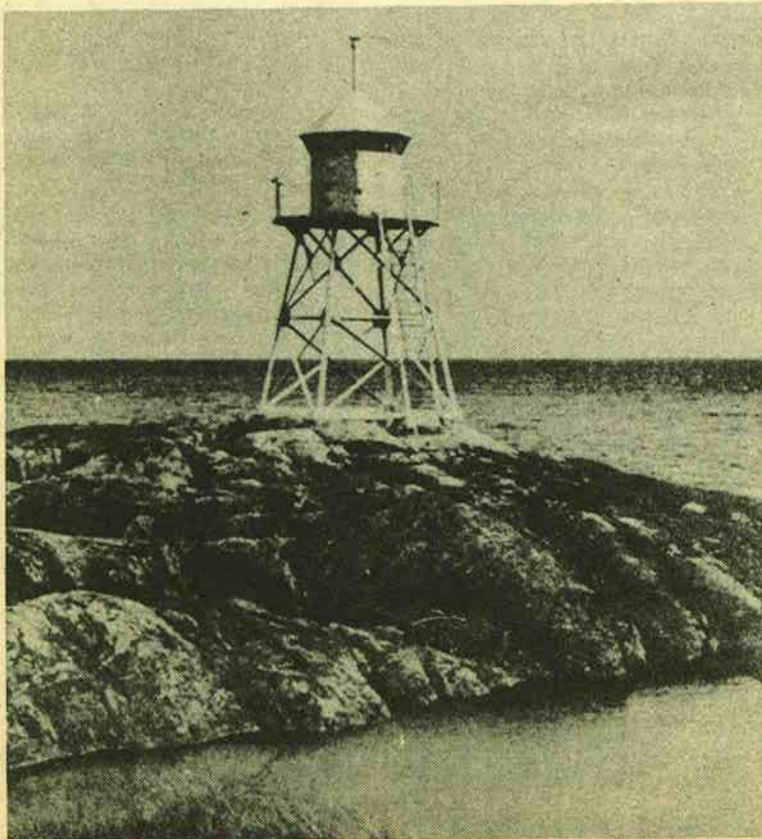
oli 21 taloa, mutta varsinainen maarekisterikylä käsitti vain 3 taloa. Kylä oli pitäjässä tunnettu ainoana ns. suurperheen asunana kylänä. Soikkelin talo oli koko kylän keskipiste. Talossa asui perhe, joka käsitti tavallisesti 27 tai 28 jäsentä. Perheen kantajäsenet olivat sisarukset Matti, Henriikka, Sanna ja Otto. Molemmat sisaret olivat naimattomia, joten Matin yhdeksänlapsinen ja Oton seitsenlapsinen perhe olivat varsinainen suurperheen runkona. Tähän perheeseen kuuluivat myös pitäjän tunnetuimmat metsästäjät.

Hämeenlahti

Hämeenlahden kuuluisa muinaislinna oli aikoinaan Kurkijoen lahden liikenteen vartija. Tätä muinaislinnaa pidetään vanhimpina Laatokan muinaislinnoista. Linnavuori oli jyrkkä ja noin 50 metriä korkea. Laatokan puolella kohosivat kalliot pystysuoraan vedestä. Vuoren laella oli ollut vallituksia ja niiden keskellä vartiotupa, josta näkyi lahtea noin viiden kilometrin verran. Runsaasti esine- ja rahalöytöjä oli täältä tehty. Ne osoittivat asutusta olleen 900- ja 1000-luvuilla. Itse kylä sijaitsi samannimisen lahden länsirannalla ja käsitti 12 taloa. Kylä oli maatalouskylä, joka kaikissa henkisissä riennoissa turvautui kirkonkylään eli Lopottiin.

Ihojärvi

Ihojärven kylä sijaitsi pitäjän itäosassa Lumivaaran pitäjään rajoittuvana. Kylässä oli samanniminen ja noin neliökilometrin laajuinen järvi, johon laski Ihojoki. Se oli aikoinaan uittoväylänäkin käytetty, mutta perkauksen jälkeen joki kelpasi enää uintiin ja pyykinpesuun.

Kurkiniemen majakka ohjasi laivat Lopotin väylälle. Valok. J. Kauppi.

Korpisaaren ja Riekkalan kylien yhteinen nuotta oli ahkerassa käytössä. Valok. J. Kauppi.

Ihojärvi oli eräs Kurkijoen piiskakylä. Täällä valmistettiin myös ajopelejä, joista kuuluisimpia olivat Matti Ahokkaan tekemät kärryt ja reet.

Kylän pinta-ala oli noin 20 neliökilometriä, joten kylä kuului pitäjän keskikokoisiin kyliin. Asutus oli tiheämpää kylän eteläosassa, mutta pohjoisessa oli loivapiirteisten mäkien välissä haja-asutusta. Ihojärvenellä oli voimakasta osuustoimintaa naapurikyliensä kanssa. Osuuskassa ja meijeri sekä eräät seurauttoivat yhteisesti. Ihojärvi oli vakaiden ja harkitsevien talousmiesten kylä. Se oli omavarainen ja kaunis eikä sen syrjäinen sijaintikaan estänyt vireää toimintaa omassa kyläyhteisössä.

Kannansaari

Pieni neljä taloa käsittänyt Kannansaaren kylä sijaitsi Lopotin laivaväylän varrella Hämeenlahden kylän eteläpuolella. Kylän muodosti samanniminen saari ja kaistale rantaa. Saarella oli laituria ja siksi se yhdistettiin mantereeseen täytemaasta tehdyllä maasilalla. Kylän nimen ympärillä liikkui monenlaisia tarinoita. Täällä oli 1500-luvulla sijainnut nunnaluostari, jonka vaiheista tiedetään kuitenkin hyvin vähän. Luostarakennus oli hävinnyt, mutta sammaloituneita raunioita oli havaittavissa. Mantere puolella oli harvinaisista kasveistaan kuuluisa jyrkkä vuori ns. Viereväriutta sekä rehevä lehtoaue.

Korpisaari

Pitäjämme ainoa saarikylä, johon pääsaaren lisäksi kuului 14 nimettyä saarta ja lukuisia joukko pieniä nimettömiä luotoja. Korpisaari oli myös pitäjämme suurin saari, pinta-alaltaan noin 10 neliökilometriä. Saaresta oli tosin tieyhteys mantereelle, sillä kapean Uitonsalmen yli oli rakennettu silta. Usein kuitenkin jouduttiin asioimaan kirkonkylän kaupoissa veneillä soutaen tai purjetta apuna käyttäen. Moottoriveneet tietenkin olivat asukkaille välttämättömät. Olihan kalastuksella tärkeä osuus kylän elinkeinoissa. Naapurikylän Riekkalan kanssa oli yhteinen suuri nuottakunta ja yksityisillä oli pienempiä rantanuottia eli rantiita ja paljon muita pyydyksiä. Tuo pieni rantanuotta, jota pari miestä pystyi hoitelemaan oli suosittu pyydyksikotitarvekalastuksessa. Kalakauppa tapahtui Lopotissa kirkon lähellä sijainneissa myyntikojuissa. Kyläs-

sä toimi laulukoulu. Siellä oli myös kalastusseura ja aikoinaan oli siellä ollut nuorisoseurakin. Kyläläiset tunsivat Laatokan ystävänsä, mutta myös vihollisena.

Kuuppala

Lopotin eteläpuolella sijaitsi pieni Kuuppalan kylä, joka pitäjässä oli monin tavoin tunnettu. Siellä oli ns. Jäämäki, jonka erikoisuuksia oli hiidenkirnu Laatokan rantakalliolla, noin 11 metriä pitkä ja lähes neljä metriä korkea luola sekä jääkaivo, jonka kylmää ja kirkasta vettä haettiin juotavaksi. Sitä haettiin kaukaakin, koska menetyttiin nuoruus uskottiin saatavan takaisin tätä vettä juomalla. Laatokalle näkyi ns. Kasakkalaako, vinosti rannasta mäen huipulle johtava halkeama, jota muistitiedon mukaan kasakat olivat ratsastaneet ylös. Kyseinen mäki oli rehevä kasvistoaltaan ja sieltä oli löydetty kivilajeja ja muita muinaisen ihmis-toiminnan merkkejä.

Muuallakin Kuuppalan kylästä oli löydetty merkkejä vanhasta asutuksesta. Kalmistonmäki, Linnamäen kivivarustukset sekä Villa-Pekon saaren muinaisluodot kertovat vanhasta asutuksesta, joka osaksi on kivikauden ajalta. Kuuppala oli maanviljelyskylä, joka kalastuksella sai lisäansioita. Henkinen toiminta keskittyi läheisen Lopotin seuroihin. Väestö oli pääasiassa ortodoksista ja muodosti kirkkokuoron rungon. Kulkuyhteys Lopottiin oli kuitenkin alussa yksinomaan veneen varassa, kunnes Meijersalmen yli rakennettiin kävelysilta. Tätä pitkin voitiin kuljettaa polkupyörä ja näin tämänkin kulkuneuvo yleistyi kyläläisten käytössä.

Lapinlahti

Lopottiin johtavan laivaväylän ja Vätikän kylän vesien välissä oli Lapinlahden kylän itäosa. Se oli vain noin 4 kilometriä leveä, mutta siihen mahtui noin 40 kilometriä rantaviivaa ja lähes 80 erikokoista saarta ja luotoa, jotka lisäsivät rantaviivaa vielä noin 20 kilometrillä. Rikkonaista oli siis kylän rannikko, jossa monien lahtien lisäksi oli lähes 4 kilometrin pituinen ja 50—100 metrin levyinen Jätjärven päättynyt vuono. Kylän eteläisissä niemeläisillä Kurkiniemi, jonka loiston lähellä usein retkeiltiin ja kaloiden suojassa kiehautettiin kahvit. »Kurkiniemen majakka», kuten siellä sanottiin, oli Lopotin laivaväylän suulla ohjaamassa laivaliikenteen oikealle reitille.

Lapinlahden eteläosa oli vaihtelevaa maastoa, jossa korkeuserot olivat 45—55 metriä. Tämä antoi maisemaan oman jylhyytensä. Kylän pohjoisosa oli taas tasaista kangasmaastoa.

Vanhaa asutusalueita oli Lapinlahdella. Vanha kirkon paikka Miihkalin kalliolla, vanha hautausmaa, Lapinmäen tasaisen laen asuusten jäännökset, Lietlahden ja Hossinniemen sivustoja kiertävät kivistä kasatut laituria muistuttavat rakennelmat osoittavat sekä muinaista asutusta että vanhojen kauppateiden paikkoja.

Lapinlahti oli maatalouskylä, jossa kalastuksella oli huomattava merkitys sivuelinkeinona. Lähistöllä olikin omia tunnettuja apajapaikkoja, kuten Kirstunapaja, Kivenkorva, Sikohiekka ja Haapaapaja.

Kylässä toimi marttakerho, nuorisoseura ja maalaisliiton paikallisosasto. Yhteistoiminta oli sopuisaa naapurikylien kanssa. Toista kuunneltiin. Samoin kuunneltiin Laatokkaa. Rahaniemen suunnalta kuuluva kohina ennusti pakkasta, Ukonniemestä päin taas odotettiin lumisadetta ja lauhtuvaa. Kurkiniemen suunta ennusti räntäsadetta ja Heposaaresta alkoi sitten jo vesisade.

Lepousmäki

Lähellä pitäjän keskustaa sijaitsi tämä pieni kylä, jota kansa kutsui leikkiläisiksi Loikomäeksi. Kylän läheiset vesistöt Ohtjärvi ja Soskuanjoki hallitsivat tätä kuuden talon kylää, jonka itäosa oli tasaista harjumaastoa ja lännessä taas oli eräitä korkeita mäkiä naapurikylän Haavikon rajalla. Kylä vietti omaa hiljaiseloaan ja osallistui eräisiin Lopotin harrastusaloihin. Rauhallinen ilmapiiri, ei turhaa kiirettä. Siinä kylän puitteet.

Levonpelto

Kurkijoen pienin kylä, joka käsitti vain kolme taloa ja oli pinta-alaltaan noin 60—70 hehtaaria, sijaitsi Hiitolan maantien varrella. Kylä opittiin tuntemaan, sillä se sijaitsi liikenteen keskuksessa. Siihen tuli Alholta maantie, siihen tulivat myös Korpisaaren, Hämeenlahden ja Riekkalan asukkaat matkatesaan kirkolle. Kaukoliikenne kulki kylän ohi. Se oli oikeastaan Lopotin »esikaupunkia», jossa aikoinaan lepuutettiin sotaväenosastoja. Tästä kerrotaan kylän nimen johtuneen. Kylä tunnettiin posteljoonien kylänä, sillä täältä olivat kotoisin Lopotin monivuotiset postinkuljettajat.

Lopotti

Tällä nimellä kutsuttiin Kurkijoen kirkonkylää. Se oli syntynyt kirkon ympärille Laikkalanlahden perukkaan laskevan joen varrelle. Tämä joki käsitti Heinjoen ja Raholanjoen yhtyneen osan, joka oli noin 300 metriä pitkä. Sitä joen osaa olisi siis pitänyt sanoa Kurkijoksi ja aiheuttaa sekaannusta pitäjän nimen kanssa. Lopottilaiset kutsuivat sitä yleisimmin Opistonjoeksi tai vain lyhyesti Joeksi. Joskus sitä sanottiin myös Raholanjoeksi. Mainitun nimisenähän se Raholan kylän alueella sivutti Lopotin Linnamäen ja Lopotti kokonaisuudessaan oli Raholan kylässä.

Tämä vanha kauppapaikka, muinainen kaupunki, entisen vilkkaan Pietarin kaupan keskus eli hiljaista elämää. Vielä 1920-luvulla saattoi laiva vetää halkolastissa olleen proomun satamaan, mutta 1930-luvulla oli laivan saapuminen harvinainen tapaus. Lopotti eli menneisyydessä. Se säilytti arvokkaan patinansa entisenä keskuksena ja alistui rautatien voittokulkuun, joka osittain oli syyppäänä muinaisen kaupan loppumiseen. Olihan toki kaupattavaa tavaraa vielä 1930-luvullakin. Viljakauppa kävi osuuskauppojen kautta, maito tuotiin kermana Kurkijoen osuuseijeriin, josta voi kuljetettiin Elisenvaaraan. Auto oli astunut liikennevälineeksi. Maamiesopisto säilytti arvokkaan aseman ja oppilaat olivat suuresti suosittuja Lopotin naimaikäisten tyttärien joukossa.

Olihan Lopotti vielä evakoon lähtöön saakka pitäjän keskuksipaikka. Kunnantoimistoon oli asiaa monella ihmisellä, varsinkin verotusaikoina. Kirkonseutu täyttyi pyhäisin hevostista. Kirkossakäyntiä pidettiin yhä edelleen kunniasa. Kirkonmenoissa säilyi arvokkuus ja komeana kaikui veisuu ylistykseksi. Myös monenlaiset juhlat Lopotissa ja maaliskuiset markkinat kokosivat yhteen kansanjoukkoja. Silloin Lopottikin eli entistä vilkasta elämäänsä.

Luhovaara

Pitäjän keskikohdilla Soskuanjoen varrella sijaitsi Luhovaaran kylä rajoittuen mainitun joen välityksellä Rähävaaraan kylään. Joella oli kylälle varsin tärkeä merkitys. Se oli uintipaikka, pyykkipaikka ja kuivina kesinä siitä haettiin vettä moniin tarkoituksiin. Jyrkät rantatöyrät olivat talvella oivallisia mäenlaskupaikkoja. Jäiden lähden aikaan urheiltiin jääautoilla ja kesällä oltiin joella onkimassa. Kylän maasto oli suurelta osaltaan melko tasaista varsinkin joen läheisyydessä. Luhovaara oli maanviljelyskylä, jossa kuitenkin karjanhoidolle pantiin suuri paino. Olihan naapurikylässä vain parin kilometrin päässä meijeri. Kylän käsityötaito oli myös huomattava. Kiikkutuoleja valmistui myytäväksi markkinoille. Samoin sukset valmistui kaupattavaksi. Kylän henkiset harrastukset suuntautuivat naapurikylään Rähävaaraan. Siellä myös kävivät lapset kouluun.

Marianvaara

Kurkijoen pitäjän pohjoisosassa Lumivaaran pitäjään rajoittuen oli Marianvaara. Tasaaisessa somerikoisessa maastossa, jossa oli monia pieniä harjuja, kumpuja ja harjukuoppia. Useissa harjukuopissa sijaitsi lampi, joita kylän alueella oli tusinan verran. Sortavalan maantie kulki kyläalueen poikki. Tien länsipuolella oli hyvin soista maastoa. Hovinsuo ja Tattarinsuo olivat suurimmat suoalueet. Tien länsipuolella oli myös Lehmäki, jossa muistitiedon mukaan oli aikoinaan Lehmäen hovi. Marianvaara oli monin

tavoin kosketuksessa Lumivaaran pitäjään kuuluneen Ihalan asemaseudun ja Akkaharjun asemaseudun kanssa. Ihalassa oli posti ja kaupat. Siellä oli myös suuri mylly. Sinne suuntautui nuorisoseuratoiminta. Ihalan osuuseijeriin vietiin kerma. Akkaharjun saha taas antoi sahausaikana töitä monelle kyläläiselle. Marianvaaran kylä oli siis pitäjämme reunakylä, jonka asukkaat hyvässä yhteisymmärryksessä toimivat naapuripitäjäläisten kanssa.

Metsikko-Jokiranta

Pitäjämme pohjoisosassa oli rantakylän salopalstoille syntynyt parikymmentä taloa käsittävä yhdyskunta, joka alkoi muodostua vuosisadan vaihteessa. Tämä oli suurien soiden seutua. Luonteenomaista seutujen soille oli niistä kohoavat metsäiset saarekkeet, joilla sijaitsivat talot ja joiden kautta voitiin parhaiten rakentaa teitä. Kyläalueen itäpuolella kulki kaunis Kivilammen harju monine kauniine lampineen, jotka olivat Ihalan Tyrjä tien tuntumassa ja täten kesäisin paljon käytettyjä uintipaikkoja. Jokirannan talot olivat taas Soskuanjoen läheisyydessä, osaksi Mikrilästä Saareksille kulkevan tien varrella. Akkaharjun saha Lumivaaran yhteismetsäseudulla hankki puutavaraa myös Metsikosta. Tämä oli varsin tärkeä seikka, sillä useinkaan pienet pelot eivät pystyneet antamaan toimeentuloa suurille perheille. Tilapäistyöt sahalli, metsäajot ja metsän myynti olivat tavallisia tulonlähteitä. Varsinkin pulavuosina elettiin kyläkunnassa kovia aikoja. Ne, joilla oli rohkeutta, selvisivät vaikeuksista ja olot paranivat. Täältä asiottiin useimmiten Ihalaan, jonne tuli matkaa noin 8 kilometriä.

Mikrilä

Mikrilä oli suuren Elisenvaaran naapurikylä, josta asemalle kertyi matkaa 4—5 kilometriä. Sortavalan rautatie kulki kylän keskikohdan kautta koillisuuntaan. Varsinainen kylän asutusalue oli rautatien kaakkoispuolella, luoteispuolen ollessa laajaa suoosutua. Kylä rajoittui sekä Soskuanjokeen että ns. Vääräkoskenjokeen, joka oli Kotavaaranjoen jatkoa. Kylän läpi kulki myös maantie Elisenvaara Maasiltaan Sortavalan tielle. Mikrilä oli siis hyvien liikenneyhteyksien varrella. Kylä eli varsinaisesti maataloudella. Pelot olivat kivetömiä ja hyvämultaisia. Kylän suurin teollisuuslaitos oli Markkulan mylly- ja sahalaite, joka harjoitti laajaa sahatavaran kauppaa.

Kylän henkinen toiminta oli vireää. Täällä toimi oma nuorisoseura ja marttakerho. Urheilua harrastettiin sekä talvella että kesällä. Vaitinmäen hyyppyristä alkoi Veikko Hakulisen hiihtoura. Olihan hän tämän kylän kasvattina aina kymmenenteen ikävuoteensa asti.

Oksentiinmäki

Usein väitettiin, että Oksentiinmäki sijaitsi Kurkijoen pitäjän keskipisteessä. Aromäen kylän kohdalla Elisenvaaran - Lopotin tien lähistöllä oli tämä kylä, jonka eteläosa oli tasaista Vonkajoen halkomaa seutua, mutta pohjoisosa taas korkeiden mäkien luonnehtimaa seutua. Kylän keskikohdan mäkimäillä olivat parhaat rinnepelot ja niiden keskellä myös kylän asutus. Oksentiinmäki tunnettiin pitäjässä monista kuuluisista käsitöistään. Iltapuhteina valmistui täällä suuret määrät luokkeja kaupattavaksi lähiseudun markkinoilla. Luokkisauna lämpäsi usein Kiiskissä, Ryösässä, Parikassa ja Uimosessa. Matti Hirvonen oli kylän varsinaisen luokkimestari. Kylä oli kuuluisa myös musiikin harrastuksesta. Naapurikylän Aromäen nuoris-

seuran sekakuoro sai kylästä hyvää laulaja-ainesta. Sieltähän oli aikoinaan lähtenyt Kurkijoen kirkkokuoron runko.

Otsanlahti

Samannimisen Laatokan lahden perukkaan oli muodostunut tämä kylä, joka oli seurakunnallisen toiminnan kylä. Täällä olivat molemmat pappilat, kanttorin virka-asunto. Kylässä asui myös seurakunnan suntio. Siellä olivat kaikki seurakunnan hautausmaat. Otsanlahti oli suuri kylä, pinta-alaltaan noin 25 neliökilometriä. Kylän pohjoisosat olivat harjuaineksin muodostamaa tasaista seutua monine lampineen ja suurine soineen. Eteläosa taas oli vaihtelevaa mäki-maastoa avokallioineen. Kylän läpi virtasi Soskuanjoki, jonka varrella sijaitsivat kylän tärkeimmät teollisuuslaitokset Seikkalan mylly ja Hartikan mylly- ja sahalaitos. Jokea oli kylän alueella noin 8 kilometriä ja se oli monin paikoin kuluttanut syvän ja mutkittelevan uoman hiekkaiseen harjuainekseen. Niinpä se keskimmaisen hautausmaan kohdalla kulki kiemurtaen osittain hautausmaa-alueen ympäri tummavetisenä »Tuonelan jokena». Kylässä oli 7 lampea, joista Mäkinlampi tunnettiin eräiden harvinaisten kasvien kasvupaikkana. Otsanlahti oli laulajain kylä. Se oli myös soittajain kylä. Lopotin torvisoittokuntaan kuului aikoinaan useita kyläläisiä. Olipa soittokunnan johtaja Antti Korjonkin lähtöisin Otsanlahdelta. Kylän henkiset harrastukset suuntautuivat yleensä Lopottiin päin. Suojeluskunta tuli sen sijaan kyläläisiä lähemmäksi, koska ampumarata oli Seikkalan myllyn lähellä. Sinne olikin aikoinaan innokkaalla talkootyöllä rakennettu urheilukenttä, joka tosin liian syrjässä olevana jäi vaille asianmukaista hoitoa.

Pohjii

Lopottiin rajoittuvana ja sen pohjoispuolella Elisenvaaraan menevän maantien varrella oli Pohjii kylä. Viljava peltoalue sijaitsi Heinjoen ja pienen Kurmulanjoen välisessä maastossa. Kylä oli aito maatalouskylä. Raholanjoen tuntumassa saattoi kesäisin nähdä väkeä peltotöissä, kyntämässä, kylvämässä tai heinätoissa, jonka jälkeen sadoittain heinäseipäitä seiso pelloilla suorissa riveissä. Kylä turvautui kaikessa Lopottiin. Se oli kuin Lopotin »esikaupunki» ilman myllyjä ja teollisuuslaitoksia, ilman kansakoulua ja ilman omia yhdistyksiä. Olihan Lopotissa jokaisella tilaisuus harrastaa sitä mitä halusi

ja liittyä siihen yhdistykseen tai seuraan, mistä katsoi itselleen olevan hyötyä. Pohjiin kylän asukkaita kuuluikin palokuntaan, suojeluskuntaan, lottiin, marittoihin, urheiluseuraan, näytelmäkerhoihin ja maamiesseuraan.

Rahola

Rahola oli Lopotin »emäkylä», vaikkakin kylän asutusalue oli Lopotin alueen länsipuolella Raholanjoen ja Alholle menevän tien välillä. Kylä oli vanhaa asutusseutua, josta oli tehty eräitä muinaislöytöjä. Se oli maatalouskylä, joka eräänä aikana harrasti kettujen ja kaniinien kasvatusta. Teollisuutta ei kylässä ollut. Vapaa-ajan harrastukset suuntautuivat Lopottiin päin. Tosin yhteistä laulukuoroa pidettiin Saviin kylän kanssa. Raholassa sijaitsi ortodoksinen pappila, joten tämä oli Otsanlahden kanssa toinen pitäjän kirkollinen kylä, josta oli hyvä yhteys Lopottiin ja Alhoon.

Riekkala

Riekkala oli rantakylä, joka rajoittui naapuripitäjään Hiitolan. Asutusalue oli keskittynyt Riekkalanlahden perukan ympärille. Mäet olivat kuuluisia keväisestä kukkaloistostaan. Keto-orvokki kukki täällä hyvämultaisilla rinteillä monivärisessä kukkaloistossaan. Peltoalueet olivat pieniä, mutta hyväkasvuista, joten Riekkalaa on pidettävä maatalouskylänä. Tietenkin rantakylä käytti myös hyväksien veden antia. Yhdessä Korpi-saaren kylän kanssa oli muodostettu nuottaporukka ja muutenkin kalastusta harjoitettiin sivuamattina. Tämän kylä joutui Raholan kylän tapaan henkisissä harrastuksissa ja seuratoiminnassa turvautumaan Lopottiin. Kylässä ei nimittäin ollut omia seuroja.

Rummunsuo

Otsanlahden naapuruuressa Sortavalaan menevän tien itäpuolella sijaitsi suuri Rummunsuon kylä. Se oli saanut nimensä samanimisestä suoalueesta, joka kuivatettiin v. 1931. Kylä oli noin 25 neliökilometriä laaja ja siis eräs Kurkijoen suurimpia kyliä. Kylään kuului erillinen ns. Maasillan alue varsinaisen kylän luoteispuolella. Rummunsuo rajoittui Lumivaaran pitäjän Tervajärven kylään koko pohjoisosaltaan. Itäpuolella taas oli Ihojärven kylä, jonka kanssa oli paljon yhteistoimintaa mm. nuorisoseuran ja maalaisliiton piirissä. Rummunsuo tunnettiin kuitenkin entisenä piiskantekijän kylänä, jossa näitä pitäjän kuuluisia tuot-

teita valmistettiin jonkin verran aina viime hetkiin asti. Kylässä oli myös taitavia puuseppiä ja kuuluisia hevospasvattajia. Myös tunnettuja hiihtäjiä löytyi kylästä. Eräänä aikana Kurkijoen suojeluskunnan hiihtomaine perustui rummunsuolaisiin hiihtäjiin ja ampujiin.

Räihävaara

Rummunsuon kylästä luoteeseen sijaitsi suuri Räihävaaran kylä. Pohjoisosassa oli laajoja soita, kuten Aulasuo ja Kauramaensuo. Eteläosaa hallitsi loivapiirteinen mäki-maasto, jossa Soskuanjoen suuntaisena kulki Maasillan - Elisenvaaran maantie. Tämän tien varteen oli keskittynyt kylän huomattavin asutus. Siinä oli kansakoulu, Räihävaaran osuusmeijeri, Osuuskassa ja Kurkijoen osuuskaupan myymälä. Rötökän koskessa oli Otto Forsbackan omistama mylly- ja sahalaitos sekä Soskuanjoessa jonkin verran ylempänä entinen Mohkan mylly, jota pitäjässä on aikoinaan puhuttu paljon ja jonka maine säilyi kansan suussa sananparsinakin. Kylässä harrastettiin voimakasta hevospasvatusta ja maataloutta. Kylässä ei kuitenkaan ollut seuroja, vaan monissa harrastusasioissa oli oltava yhteydessä Elisenvaaran kanssa. Sekakuoro oli tosin toiminnassa kylässäkin.

Saares

Saares oli Kurkijoen pitäjän pohjoisin kylä, joka rajoittui Parikkalan, Lumivaaran ja Jaakkiman pitäjisiin. Kylän alue oli suurien soiden seutua. Soista kohoavat saarekkeet olivat tunnusomaisia näille soille ja näistä kerrotaan kylänkin saaneen nimensä. Monille kumpumaisille suoarekeille piiloutuivat ihmiset vainovuosina. Saarekkeilla oli mielenkiintoisia nimiä, kuten Aittasaari, Kileksiinsaari, Killikumpu, Kuopharju, Mylpohjuke, Sonnisaari, Sittasaari, Riihsaari ja Tupasaari. Kylän keskusta sijaitsi oikeastaan tällaisella saarekkeella, 122 metriä korkean Kansakoulunmäen ympäristössä. Tämä oli koko pitäjän korkein kohta. Parikkalan rajan tuntumassa virtasi Latvalammenjoki, joka laski Latvalampeen. Tästä lähti Soskuanjoki Latvalammenjokiniemisenä etelään. Kylään oli melko hyvä liikenneyhteys Parikkalan Tyrjän kylään sekä Lumivaaran Ihalan asemalle. Kylässä oli melko vilkasta henkistä toimintaa. Siellä toimi lauluseura ja Maalaisliiton paikallisosasto, joka toimi yhdessä Lumivaaran Kostamojärven kylä-

saston kanssa Kurkivaaran paikallisosaston nimellä.

Savli

Kylä oli Hiitolan rajan tuntumassa Alhon ja Raholan kyliin rajoittuen. Maasto oli vaihtelevaa, tasaista alueita ei yleensä ollut. Kylä sijaitsi kuitenkin hyvän viljelysmaan vaikutuspiirissä. Lisäksi kylän elämään vaikutti Raholanjoki, joka Savijoki nimisenä virtasi kylän pohjoispuolella Sillankorvan kylässä. Savii oli pitäjämme pieniä kyliä. Lopottiin ja Alhoon päin suuntautuivat henkiset harrastukset. Raholan kanssa oli yhteinen laulukuoro ja Sillankorvan kylän kanssa yhteinen marttakerho. Yhteydet olivat kuitenkin hyviä, sillä Savii sijaitsi Alhon - Lopotin maantien tuntumassa. Alholle päin täältä useimmiten asioitiinkin.

Savoja

Olemme jälleen pitäjän keskikohdalla, jossa Savoijan kylä oli. Kylän itäosaa hallitsi Soskuanjoki, joka virtasi noin parikymmentä metriä syvässä laaksossa kylän poikki. Itäosa oli melko tasaista seutua hiekkaisine kankaineen. Siispä Seikkalanmäki louhikkoineen olikin muusta luonnosta suu-resti eroava. Kylän länsiosa oli taas vaihtelevaa maastoa, mutta täälläkin korkeuserot jäivät pieniksi ja avokalliot olivat harvinaisia. Savoijan alueella oli Soskuanjoessa Taimmäenkoski, Huotilankoski ja Tuomaankoski sekä tämän alapuolella vielä nimetön koski. Joella oli kyläläisten elämässä erittäin merkittävä vaikutus. Uintipaikka, pyykkipaikka, onkkipaikka, miten monta tarkoitusta oikein löytyikään. Talvella taas mäenlasku rantatörmiltä oli mieluista huvia. Joesa olivat myös kylän huomattavimmat teollisuuslaitokset Huotilan mylly, jota viimeisen omistajan mukaan kutsuttiin Torvisen myllyksi. Toinenkin mylly- ja sahalaitos oli koskessa edellisestä noin pari kilometriä alempana. Tämä aikoinaan Räkäläläisen omistuksessakin ollut laitos paloi kuitenkin 1930-luvulla eikä sitä rakennettu uudelleen. Kylässä oli Juho Kempin pieni sekatarvakauppa sekä Kurkijoen Osuuskaupan myymälä, joten kauppa-asioissa ei aina tarvinnut matkata kauemmas. Kylästä oli kylä hyvä yhteys sekä Elisenvaaraan että Lopottiin päin. Savoijalla toimi nuorisoseura harjoitellen laulu- ja soitto-ohjelmaa eri tilaisuuksiin. Kylässä oli myös oma marttakerho.

Sillankorva

Tämä pieni kylä sijaitsi pitäjän eteläosassa Raholanjoen varrella ja Alholle menevän tien vaikutuspiirissä. Kallioinen ja metsäinen mäki-maasto oli vallitsevana kylän pohjoisosassa. Eteläosassa taas hallitsi kylää Raholanjoki. Paksujalan mylly ja Asikaisen mylly olivat ympäristön ahkerassa käytössä. Molempien myllyjen yhteydessä oli lisäksi sirkkelisaha, joten monet kotitarvesahaukset voitiin suorittaa kuljettamatta puita Alhon sahalle. Kylässä ei ollut omia seuroja, vaan eräät yhdistykset olivat yhteisiä naapurikylien kanssa. Lapset kävivät koulunsa Raholan koulussa, jonka yhteydessä kokoonnuttiiin kuoroharjoituksiin yhdessä Saviin ja Raholan laulajien kanssa.

Sorjo

Sorjo oli suuri kylä Parikkalan naapurina. Se oli myös asemakylä, jonka asemanseudulle oli syntynyt pieni taajama. Siinä oli mm. nuorisoseuratalo, työväentalo, Kurkijoen Osuuskaupan myymälä ja Keski-Karjalan Osuusliikkeen myymälä. Koko kylän alue oli erit-

täin tasaista seutua kangasmetsineen ja soineen. Kylä oli tunnettu ruotsalaisesta asutuksestaan sekä käsityöläisistään, joista erikoisesti on mainittava rukkimestari Olli Kajander. Kylä alkoi kohentua Savon radan valmistuttua v. 1907. Tällöin kylän metsät alkoivat saada arvoa ja 1920-luvulla oli asema raakapuu- ja sahatavaran lastauspaikka. Juseliuksen sahan palon jälkeen ei kylään kuitenkaan tullut uutta ja muutenkin kylän teollisuus oli vähäistä. Kylä oli maatalouskylä ja hyvä yhteys Elisenvaaraan antoi tilaisuuden kuljettaa sinne maataloustuotteet joko suoraan hevospelillä tai junalla asemalta. Henkiseläällä alalla Sorjon nuorisoseura teki varsin esimerkillistä työtä. Kylässä oli myös urheiluseura Sorjon Peikot. Kylän hiihtäjiä on muistettava Lempi Asikainen, joka oli Suomen mestari vuosina 1930 ja 1931. Hän osallistui useamman kerran Salpausselän hiihtoihin ja tuli voittajana maaliin vuosina 1928, 1929 ja 1931.

Soskua

Soskua sijaitsi Soskuanjoen suupuolella Otsanlahden kylän eteläpuolella. Se oli aito rantakylä vaihtelevine allioimaastoineen ja kallioisten mäkien välillä olevine viljelyksineen. Kylän peltoalueet olivat joen välittömässä tuntumassa. Soskuan seudut olivat vanhaa asutusluetta, josta oli löydetty joitakin muinaisaineita. Linnamäellä oli ollut aikoinaan varustuksia, joista tietää myös kansan perimätieto. Kylän huomattavin teollisuuslaitos oli Soskuan koskessa ollut mylly ja voimalaitos. Koski kuului Kurkijoen koulutilalle ja siinä oli aina ollut jonkinlainen mylly. V. 1919 rakennettiin siihen sähkölaitos, joka antoi valovirtaa Lopottiin ja Otsanlahteen. Tulkoon mainituksi, että Soskuan kylässä ei ollut sähköä voimalaitoksesta huolimatta. Myöhemmin myllyn ja sähkölaitoksen omistivat Häklin veljekset, jotka rakennuttivat myllyn yhteyteen sahalaitoksen, johon tuli raamisaha, särmäyssaha, höyläkone ja pärehöylä. Tämän laitoksen merkitys olikin erittäin suuri koko lähimäpääriestölle. Kylä oli varsinaisesti maatalouskylä, jossa ei ollut toiminnassa seuroja tai yhdistyksiä. Uusi tieyhteys Uuteenkylään Sortavalan tielle lyhensi matkaa kirkonkylään eli Lopottiin, jonne henkiset harrastukset kohdistuivat.

Särkijärvi

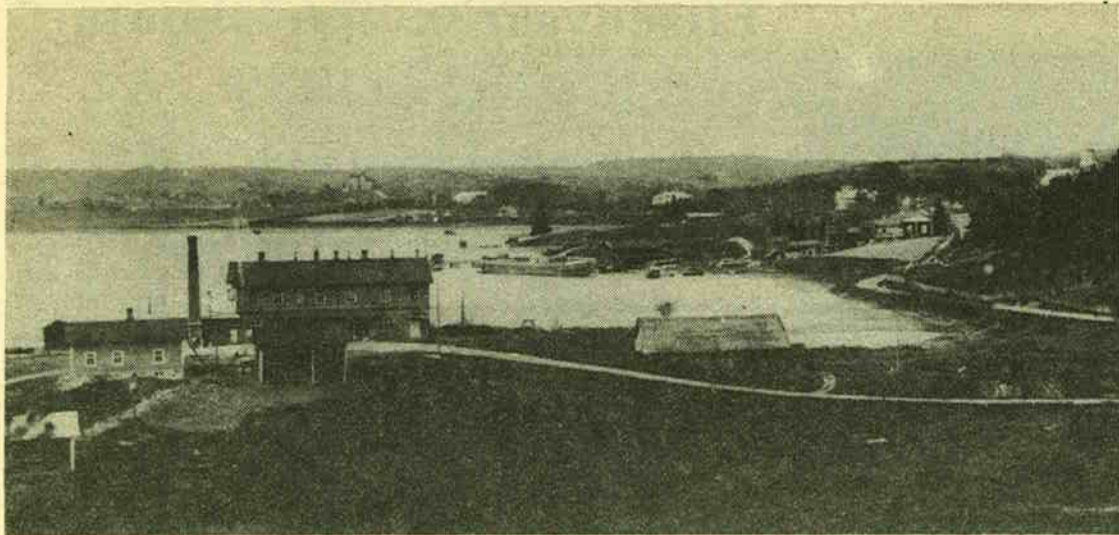
Raholanjoen lähistöllä Saviin ja Alhon kylien tuntumassa oli Särkijärven kylä. Maasto oli tyyppillistä Laatokan rannikon mäki-maastoa savikkoalueiden sijaitessa Raholanjoen varrella, jokea kutsuttiin täällä Putkajoeksi. Kylä tunnettiin pitäjässä Särkijärven laskusta, johon toimeen kylässä ryhdyttiin v. 1901. Lasku ei kuitenkaan onnistunut. Järvi ei kuivunut. Siitä tuli suo ja lampi, ruvettiin puhumaan leikkiläisesti »Lasetun lammen kylästä». Kylässä ei ollut seuroja, vaan kaikki henkinen toiminta suuntautui Alhoon päin. Alhon nuorisoseura saikin Särkijärven kylästä uskollisia harrastajia seuran eri toimintamuotoihin ja hyvä-äänisiä laulajia laulukuoroon.

Tervu

Tervu oli Kurkijoen itäisin kylä ja myös alueeltaan suurin kylä. Tervu oli rantakylä, joka rajoittui Laatokkaan. Rantaa oli kylällä noin 40 kilometriä ja saaria 14 suurempaa, lisäksi 6 avo-Laatokalla olevaa ulappasaarta. Erikoinen nähtävyys oli rajana oleva murtumalinja ns. Kiiskansalmi Tervunniemen ja Lumivaaran Mykrimykseen saaren välissä. Tervunniemi oli vaihtelevaa maastoa ja siellä oli

Otsanlahdella olleen keskimmaisen hautausmaan portti ja parihuone Sortavalan maantieltä katsottuna. Valok. Pekka Kyytinen.

Kurkijoen Osuusmeijeri 1920-luvulla. Taustalla hiljentynyt laivarantaa, jossa yksi proomu on ainoan rantatavaraston laiturissa. Valok. J. Kauppi.

useita lampia. Kylän itäosat olivat taas tasaisempia hiekkaisia kangasseutuja. Pitäjässä Tervu tunnettiin entisestä »Hovistaan», joka palveli kunnalliskotina. Se oli aikoinaan ollut seudun tärkeä kulttuuri-keskus. Kylän tärkein teollisuuslaitos oli Lasosen mylly- ja sahalaiteos Tervunjoessa. Myös sähköä tämä laitos tuotti naapurikylään Ihojärven sekä osaksi myös Rummunsuon kylään. Toinen Tervun mylly oli hovin höyrymylly, joka myös jauhoi kyläläisten viljaa. Tervussa oli myös oma meijeri yhdessä Ihojärven kylän kanssa. Kylässä oli Mylenin yksityinen sekatavarakauppa ja Kurkijoen Osuuskaupan myymälä. Tervu, Ihojärvi ja Rummunsuo toimivat yhdessä monilla henkisillä aloilla. Maalaisliiton paikallisosasto ja marittakerho olivat yhteisiä. Tervussa toimi myös kalastusseura, joka piti kesäisin omat kalajuhlansa Hirsilahdessa. Tervuun kuuluivat Laatokan ulappasaaret Rahma, Heinäsenmaa, Makari, Kukri ja Verkkosaari. Kukrin ja Makarin saari olivat tiedemiesten keskuudessa tunnettuja jääkauden ajan jäännöksistä ja merimetsoista, joita pesi Kukrin saaren jyrkällä kallioseinäällä.

Titto

Titto oli Aromäen naapurikylä Viipurin rautatien varrella. Vaihtelevalla maastolla antoi leimansa Raholanjoki, jota täällä kutsuttiin Titonjoeksi. Joki tuotti jatkuvasti harmia kevättulvillaan, vaikka se oli perattu vuosisadan vaihteessa. Joki perattiin uudestaan ja syvennettiin 1930-luvulla. Kylän kohdalla oli joessa kaikkiaan 5 koskea. Näistä oli Raikaankoski suurin ja siinä toimi Titon mylly, jonka pato oli kylän yhteinen kokoontumispaikka. Titto oli maanviljelyskylä. Pellot olivat osaksi kuivattuja soita, osaksi savikkopohjaisia maita. Ne kasvoivat hyvin, kun niitä järkiperäisesti hoidettiin. Maito vietiin Alhoon, jonne perustettu Alhon maidonmyyntiosuuskunta otti maidon vastaan. Muutenkin asioitiin paljon Alholle päin. Kylässä oli suojeluskunnan osastolla oma ampumarata ja vapaaehtoinen maanpuolustustyö oli kylässä esimerkiksi. Kylän oma marittakerho oli ainoa yhdistys kylässä. Aromäelle ja Alhoon oli kuitenkin hyvä yhteys, joten harrastajat voivat niiden kylänuorisoseuroissa saada itselleen ohjausta omalla alallaan. Eräitä tittolaisia kuului aikoinaan Aromäen torvisoittokuntaankin.

Uusikylä

Lopotista Sortavalaan menevän tien varteen Otsanlahden kylään oli muodostunut entisille pappilan vuokramaille kyläyhteisö, jonka 23 taloa sijaitsivat tien varsilla Suurimäen kohdalla. Kylän asukkaat

olivat käsityöläisiä, jotka saivat toimeentulonsa eri puolilla pitäjää. Useimmiten tietenkin Lopotti oli tärkein työnantaja. Kylässä oli suutareita, puuseppiä, teurastajia, nahkamestareita, kirvesmiehiä, maalareita ja urakoitsijoita. Kaikki myös sivutoinään kalastelivat. Mitään seuroja ei kylässä ollut.

Vätikkä

Kurkijoen pitäjän itäosassa ollut harjuineksien muodostuma ulottui Vätikän kylässä Laatokan rantaan. Kojonsaareen muodostui Laatokan tyrskyjen huuhtoma puhdas rantahiekka, joka 1930-luvulla sai suuren kannatuksen virkistytymis- ja lomaviettopaikkana. Nämä Vätikän Hiekat tunnet-

tiin naapuripitäjissäkin. Itse kylä oli melko pieni ja käsitti vain 13 taloa, joiden pääelinkeino oli maanviljely. Vätikän pellot olivat erittäin hyvää hiesuun ja saveen sekoitettua multamaata. Pellot antoivat hyvän sadon. Kalastuksella tietenkin oli erittäin suuri osuus sivuelinkeinona. Kyläkunnalla oli yhteinen nuotta, jota vedettiin Kojonsaaren ympärillä olevilla apajapaikoilla. Näitä olivat mm. Kuusikon alus, Hilpanmäen alus, Pellahti, Kabinetti, Yläliete ja Alaliete. Kesävieraita kuljettaessa saatiin myös lisätuloja joillekin kyläläisille, jotka omistivat rekisteröidyn moottoriveneen. Kylässä ei ollut seuroja, vaan yhteistoimintaa oli naapurikylän Lapinlahden kanssa mm. nuorisoseuran piirissä.

Elisenvaaran asemanseutua

Elisenvaaran kehityksessä alkoi merkittävä vaihe, kun Karjalan rata v. 1893 avattiin liikenteelle. Pienen kylän elämä alkoi suuresti vilkastua. Korpi väistyi ja salot katosivat uuden asutuksen tieltä. Kylän isännät olivat tottuneet kuljettamaan tavaroita hevosilla Lopotin satamaan ja kulkemaan kasvattamillaan hyvillä hevosilla lähiseudun markkinoilla. Nyt olivat markkinatiet rautateitse kuljettavia. Ensin Viipuriin ja Sortavalaan sekä 15 vuotta myöhemmin Savonlinnaan. Kun lisäksi v. 1937 valmistui Lappeenrannan rautatie, olivat uudet markkinat avoinna ja Elisenvaarasta oli tullut neljän tärkeän rautatien risteysasema.

Asemansseudulle oli syntynyt tiheään asuttu taajama kauppoineen ja julkisine rakennuksineen. Vilkas rakennustoiminta 1930-luvun puolivälissä muutti asemansseudun ulkoasua. Suuria tietjärjestelyjä tapahtui Lappeenrannan radan val-

mistuksessa, jolloin Parikkalaan menevää maantietä laskettiin ja rakennettiin alikäytävät sekä Viipurin että Lappeenrannan radan alitse. Ratapihalla suoritettiin myös laajennustöitä. Omakotitaloja ilmestyi lisää, varsinkin aseman itäpuolelle, ja myös Kuuppalankorvessa Mikrilän tien varrella oli Elisenvaaran asemansseudulla lähes 200 asuinrakennusta ja kylässä kokonaisuudessaan lähes 2000 asukasta.

Asemansseudun kaupallista elämää

hallitsi pitäjän kaksi osuusliikettä, Kurkijoen Osuuskauppa ja Keski-Karjalan Osuusliike. Molempien myymälät sijaitsivat verraten lähellekin Lopotin ja Parikkalan teiden risteyksessä. Osuuskaupalla oli sekatavaramyymälän lisäksi erillinen sementtitiileistä rakennettu lihamyymälä. Keski-Karjalan Osuusliikkeen uusittu päämyymälä ehti olla käytössä vain parisen

Elisenvaaran asemarakennus.

vuotta ennen evakkoon lähtöä. Oli pa liike perustanut toisenkin myymälän Kuuppalankorpeen aseman läheisyyteen.

Yksityisistä sekatavarakaupoista vanhin ns. Mylénin kauppa aseman lähistöllä oli myöhemmin Elsa Romppasen omistuksessa. Tärkeä kauppa asemansseudun, ns. »kasarmialueen», asukkaille oli myös Emil Hanhinevan kauppa, joka saikin rautatieläisistä uskollisia asiakkaita. Mikrilän ja Kamarahkon tien risteykseen rakennetussa uudenaikaisessa liiketalossa toimi Aurora Levosen kangas- ja lyhyttavarakauppa sekä Elisenvaaran liha- ja ruokatavarakauppa. Muista yksityiskaupoista mainittakoon Lakkosen liiketalossa olleet Yrjö Mikkosen sekatavarakauppa ja P. Mälkiän nahka- ja kenkäkauppa. Klaes Hämäläisen kirjakauppa sijaitsi Elisenvaaran kauppakadun Lopotin puoleisessa päässä. Mauno Peltolan leipomoliike ja sen yhteydessä ollut kahvila olivat koululaisten suosiossa. Muita kahviloita olivat mm. Kososen kahvila ja Honkasalon kahvila sekä ns. Pölkky-maja, joka toimi myös matkailijakotina Seurahuoneen lisäksi.

Muista Elisenvaaran liikelaitoksista muistettakoon Elisenvaaran maitokauppa, joka välitti Viipuriin ympäristön tuottaman maidon. Elisenvaaran turvepehkuosuuskunta rakensi sahan ja myllyn asemansseudun taajamaan v. 1935. Muista teollisuuslaitoksista mainittakoon Kallion, Neuvosen ja Pötysen puusepäntehtaat, E. Rasin pieni virvoitusjuomatehdas sekä taajaman välittömässä läheisyydessä olleet neljä tiilitehdasta. Näistä Antosen ja Taunin tehtaat olivat melkein vierekkäin Mikrilän tien varrella sekä Soikkelin ja valtion tehtaat aseman länsipuolella, nekin melko lähellä toisiaan.

Urheilutoimintaa

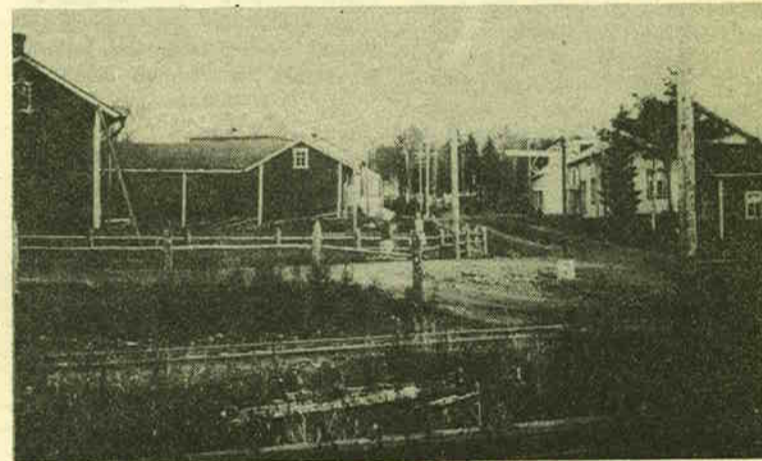
hallitsivat Työväenyhdistyksen seura Yritys ja myöhemmin perustettu SVUL:n seura Erä. Erikoisesti muistettakoon Erän jalkapalloilijoiden voitokkaat ottelut Karjalan piirin mestaruussarjassa sekä tasatulos mestaria Värttilän Terästä vastaan. Oma urheilutoimintansa oli maanviljelyskoululla ja yhteiskoululla.

Oppikoulu

Elisenvaara oli siis vireän toiminnan kylä. Väestön lisääntyessä tuli tarve korkeamman opetuksen saamiseen. Kouluikäisten lasten joukossa oli tapahtunut suurta kasvua. Naapuripitäjässä Parikkalassa oli silloin lähin oppikoulu. Rautatieläiset olivat aloitteentekijöinä oman oppikoulun saamisessa Elisenvaaran asemansseudulle. Yhteiskoulu oli ympäristönsä suojelussa. Sen johdossa oli valvutuneita henkilöitä, jotka ymmärsivät paikkakunnan sivistystarpeen. Koulu laajeni myöhemmin yliopistoon johtavaksi oppikouluksi ja oli suuren alueen ainoa tämänkaltaisen koulu.

Seurakunnallista

Elisenvaaran asemanseutu sijaitsi noin 15 kilometrin päässä Kurkijoen kirkonkylästä. Kirkkomatka oli siis melko pitkä. Vuodesta 1912 alkoi Elisenvaaran rukoushuoneyhdistys hahmotella oman seurakunnan perustamista Elisenvaaraan. Tämä pyrkimys säilyi voimakkaana, vaikka mainitun yhdistyksen toiminta välillä lamaantui. Jumalanpalveluksia pidettiin tilapäisissä suojissa ja lopuksi melko säännöllisesti suojeluskunnan talolla ja yhteiskoululla. V. 1934 sai asemanseutu oman papin ja v. 1935 perustettiin Elisenvaaran pikkukirkkoyhdistys, joka alkoi ripeästi ajaa oman kirkon aikaansaamista

Elisenvaaran asemansseudua Parikkalan tien risteyksessä 1930-luvun alussa. Oikealla Kurkijoen Osuuskaupan myymälä. Valok. J. Rapo.

Henkistä toimintaa

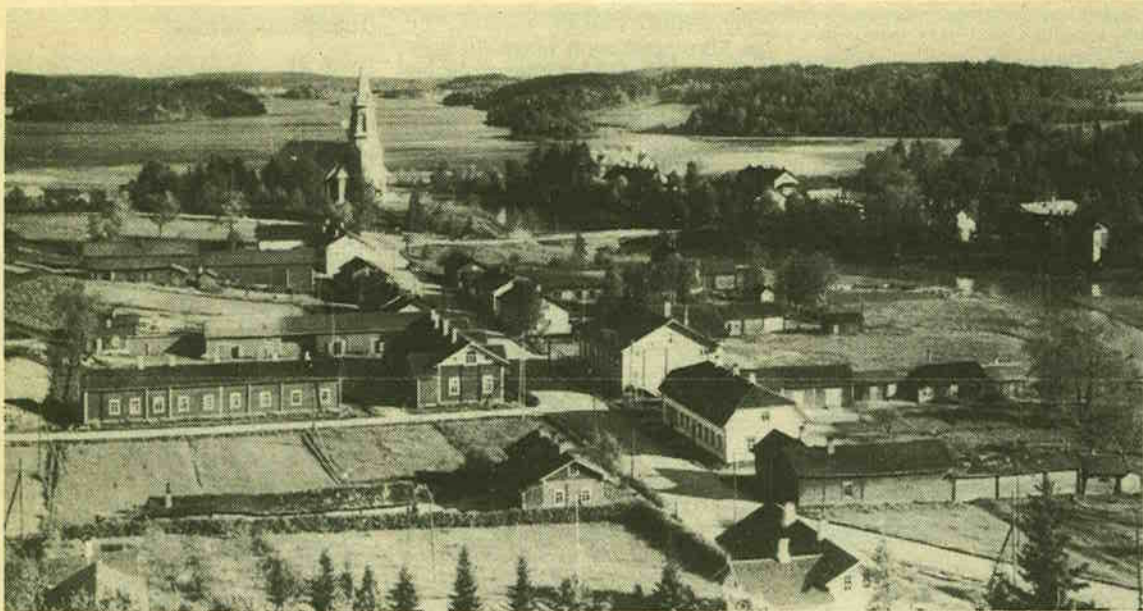
Elisenvaaran asemansseudulla oli nuorisoseura henkisen toiminnan keskiönä. Sen piirissä oli varsin korkeatasoinen näyttämötoiminta. Sen piirissä versoi myös voimakas musiikin harrastus. Elisenvaaran kamariorkesteri oli 14–16 soittajan vahvuinen, antaen omia konsertteja sekä säästään mm. nuorisoseuran operettiesityksiä. Elisenvaaran soittamollinen seura (ESS) soitti Osmo Savannon johdolla viihde- ja tanssimusiikkia. Suojeluskunnalla oli oma torviseitsikko ja nuorisoseuralla sekakuoro. Myös lotilla ja rautatieläisillä oli omaa kuoro-toimintaa.

Elisenvaaran työväenyhdistys omisti oman talon, harrastaen voimakkaasti näyttämötoimintaa. Monia suuria näytelmiä yhdistyksen näyttelijät kävivät esittämässä myös naapurikylissä sekä naapuripitäjissä.

asemansseudulle sekä asemansseudun ja lähiympäristön muodostamista omaksi seurakunnaksi. Asia kuitenkin raukesi talvisodan aletua. Kurkijoen seurakunta suhtautui kuitenkin kirkkohankkeeseen myönteisesti ja rakennutti seurakuntatalon Saavanmäelle asemansseudun välittömään läheisyyteen.

Kaiken kehityksen taustana

oli asema ja rautatie, jonka kehittyminen jatkui evakkoon lähtöön saakka. Lappeenrannan radan valmistamisen jälkeinkin. Tällöin saatiin ajan vaatimukset täyttäneet ratapiha, jossa oli 15–16 läpiajettavaa raidetta. Vanha veturitalli oli ratapihan eteläpäässä ja käsitti tilat neljälle veturille, uusi talli taas oli rakennettu kuudelle veturille ratapihan pohjoispäässä. Rautatien henkilökuntaa oli kaikkiaan noin 300 henkilöä. He olivat eri puolilta Suomea tulleita ja edustivat useita maamme heimoina. Kui-

Lopottia Hiidenmäeltä. Keskellä palokunnantalo, oikealla Joen takana maamiesopistoa. Kirkon kohdalla aukeaa Lopotin väylä Laatokalle. Valok. Kuva-Keskus.

LOPOTTI

Näin kutsuttiin Kurkijoen pitäjän keskuspaikkaa, kirkonkylää ja kauppakylää. Se oli eräs ns. kuoleista kaupungeista ja kauppalaakin siitä oli eräässä vaiheessa suunniteltu.

Lopotti sijaitsi pitäjän eteläosassa ns. Lopotin väylän perukassa Laikkalanlahden pohjoispuolella. Matkaa avo-Laatokalle Kurkinie-meen tuli noin 15 kilometriä jylhää kalliorantaista vuonoa pitkin. Lopotin väylä oli riittävän syvä, monin paikoin jopa 20 metriä ja tarjosi täten turvallisemman reitin kuin Korpisaaren eteläpuolitte Naismerta pitkin kulkeva väylä. Tämä väylä oli matalampi ja sen suupuolella olevat Vahvasensaari ja Lapinsalo sekä näiden läheisyydessä sijaitsevat lukemattomat pienet saaret ja luodot muodostivat purjehtijoille varsin vaikeasti läpäistävän väylän. Lisäksi siinä oli Lopottiin tultaessa erittäin kapea Uiton-salmi Korpisaaren ja Riekkalan kylien välillä. Muinaisen vilkkaan Pietarin kaupan kannalta oli Lopotin sijainti mitä parhain. Ei ollut siis mikään ihme, että muinaisen kauppakeskus syntyi juuri tämän Kurkijoen laivaväylän pe-

rukkaan, jossa samalla oli hyvä satamapaikka ja jonka ympäristössä sijaitsevat viljavat seudut pystyivät tuottamaan viljaa ja voita sekä ostamaan tuotuja tavaroita.

Lopotin aluetta ympäröivät korkeat kallioidet mäet. Idässä oli Mammalanmäki (66 m), pohjoisessa Hiidenmäki (61 m) ja lännessä Joen toisella puolella Linnamäki (42 m). Linnamäen laella oli vanhojen vallien jäänteitä. Mäen laella pidettiin juhannuksena lippujuhla päiväjumalanpalveluksen jälkeen. Mäen juurella olevan maamiesopiston alueen lisäksi Linnamäeltä näkyi Heinjoen ja Raholanjoen välinen kurkiauraa muistuttava niemeke sekä suurin osa Lopotin alueesta, joka oli noin neliökilometrin laajuinen.

Kurkijoen Lopotti ei ollut maarekisterikylä, vaan se käsitti Raholan kylän koillisosan. Varsinainen kauppakeskus oli tuskin neljäsosa mainitusta pinta-alasta. Se sijaitsi Joen itäpuolella noin 300 metrin matkalla Elisenvaaraan menevän tien ja noin 600 metrin matkalla Sortavalan menevän tien varrella.

tenkin he kotiutuivat asemansuudulle. Siellä elettiin kuin yhtenä suurena rautatieläisperheenä. Viimeisenä asemapäällikkönä toimi Valde Rähä.

Asemarakennus oli koristeellinen, rakennusaikansa tyylin mukainen. Rakennuksen pohjoispäässä sijaitsi asemaravintola, joka oli sen ajan tapaan kaksiosainen, II ja III luokka olivat erikseen. Se oli muuten ainoa Kurkijoen olutannus-

kelulla varustettu ravintola. Asema oli kokoontumispaikka, jonka vertaista ei muualla Elisenvaaraassa ollut. Iltajunilla käytiin tapaamassa tuttuja. Lähikylästä, kuten Mikri-lästä ja Huutomäeltä, voitiin pyhäisin käydä »junilla» kaksikin kertaa. Junien aikataulusta oli tullut vapaa-ajan kello. Se määräsi sovitujen kohtaamisien ajan. Kaikki tiet johtivat asemalle. Asema oli keskus. Se hallitsi ympäristöään.

Elisenvaaran asemansuutua ns. kasarmien alueella.

Ortodoksinen kirkko.

Pitäjän hallintokeskuksena

oli v. 1935 valmistunut uusi kunnantalo, entisen kodikkaan pitäjän-tuvan toimiessa tämän jälkeen seurakuntatalona. Palokunnantalo oli Lopotin ainoa juhlien järjestämiseen sopiva rakennus. Suojeluskunnantalo oli entinen liiketalo eikä siinä ollut lainkaan juhlasalia, vaan talossa toimi sekatarvakauppa sekä Lotta-kahvila. Hotelli Kurki oli toinen ravitsemusliike majoitustiloineen. Lopotissa oli monia yksityiskauppoja, kuten Palorannan kangas- ja vaatetusliike, Mikko Sunelan sekatarvakauppa, J. Kaupin kirjakauppa, Kinnusen sekatarvakauppa, A. Juvosen jalkine-liike, Toivo Taskisen lihakauppa, Emil Nurmeen kellosepäntiike sekä Niemisen ja Rädyn leipomo- ja kahvilaliikkeet. Kurkijoen Osuuskaupan ja Keski-Karjalan Osuusliikkeen myymälät olivat myös paikkakunnalla ja loppuaikoina aivan vastakkain kilpailevina liikkeinä. Lopotissa oli myös kolme pankkilaitosta sekä apteekki.

Henkisiä harrastuksia

Kurkijoen palokunta oli monella tavalla Lopotin henkisten harrastusten vetäjänä. Näytelmäharrastus oli varsin korkealla tasolla ja monia tunnettuja näytelmiä esitettiin salintäyteiselle yleisölle. Palokunnalla oli myös torvisoittokunta, joka johtajansa Antti Korjosen johdolla juhlisti soitollaan myös lähiympäristön tilaisuuksia. Lopotissa toimi myös mieskuoro, jota johti Antti Korjonen sekä kanttori Heikki Miittisen johtama sekakuoro, jota käytettiin myös tarvittaessa kirkko-kuorona.

Elisenvaaran yhteiskoulu vuosina 1927–1939

Siinä se oli. Saavankallion korkealla mäellä näit suuren korkeakunnaisen hirsirakennuksen, kun käännyit Kurkijoen kirkolle vievän tien mutkasta vajaan kilometrin päässä Elisenvaaran asemalta. Ja kun nousit mäelle ja annoit katseesi liukua yltymäri, näit sinertävien vaarojen loputtomuuden.

Elisenvaaran nopean kehityksen myötä — painopisteen siirryttyä kirkonkylästä rautatieristeykseen — saatiin paikkakunnalle oppikoulu. Se aloitti toimintansa yhdellä luokalla syksyllä 1927 kasvaen aina vuosi ja luokka vauhtia. Vieläpä keskikoulutasoltakin jatkettiin, ainoana maaseutukouluna, yhtä painoa 8-luokkaiseksi yliopistoon johtavaksi. Kauan toivottu oma koulutalo valmistui v. 1930 ja ensimmäinen ilonkyneleinen ylioppilasruusujen aika oli kevät 1935.

Koulun elinvoima oli harvinaislaatuinen, mikä kyllä selittyi mm. Karjalan yleisen sivistys- ja elintason nousun sekä parantuneiden liikenneyhteyksien kautta. Neljännen radan valmistuminen toi jälleen uusia oppilaita, nyt Simpeleen suunnalta aikaisempien Hiitolan, Lahdenpohjan ja Parikkalan lisäksi. Koulu vilkastutti luonnollisesti myös kylän muuta elämää. Oli hyvinvarustettu kirjakauppa, kahviloita, perustettiin kotiruokala jne.

Asema eli kiireisensyökkivää veturien vihellysten ja jarrujen kirkunan säestämää elämäänsä. Siellä avautuivat aamuin ja sulkeutuivat iltapäivisin koululaisjunien ovet, kun hälisevät koululaisryhmät joko aloittivat koulunmäärä kiipeämisen tai olivat jo päivän urakkansa suorittaneet. Eri puolilta kylää saapuvat kurkijokelaislapset jaksoivat usein vielä iltaisin saapua koululle erilaisten ohjattujen harrastusten pariin. Koulutaloa laajennettiin v. 1938, saatiin erikoisluokkia ja mm. toinen voimistelusalii. Momen oppilaan mielestä paras uutinen oli kuitenkin »Kinnusen mamman baari», todella aikaansa edellä ollut koululaisruokala lämpimine annoksineen, kahveineen ja leivonnaisineen.

Syksyllä 1939 vietettiin kodikkaasti sunnuntaisia Hiljan-päiviä yhteiskoulun lähinaapurissa. Illan keskeytti huolestuttavien tietojen tulo jostain asemalta tai suojeluskuntatalolta. Aamulla oli jo selvää: koulutoiminta lakkaisi — toistaiseksi, ja koulutalo luovutettaisiin puolustusvoimien käyttöön. Lokakuun 9. päivän aamuna kokoonnuttiin viimeisen kerran juhlasaliin lyhyeen hartaushetkeen. Isänmaan virsi. Virsikirjan lehdille tipahteli kyneleitä. Sitten hämmentyneinä hajaannuttiin.

Koulun ikkunat puolipimenivät,

Urheiluharrastuksia

Palokunta hoiteli yhdessä suojeluskunnan ja urheiluseura »Piiskan» kanssa myös Lopotin urheiluharrastuksia järjestämällä kesäjuhliensa yhteyteen urheilukilpailut. Talvisin vastaavasti pidettiin hiihtokilpailut eri ikäsarjoissa hiihtoladun kierrellessä Lopotin ympäristön vaihtelevassa maastossa. Kurkijoen naisvoimistelijat toimivat myös Lopotissa saaden voimistelijoihin lähikylistä. Kansakoulunopettaja Anni Autere oli naisvoimistelijain sielu heti Kurkijoelle tultuaan. Lopotti oli

aikoinaan tärkeä kauppa- ja liikennekeskus,

johon tuotiin tavaroita sisämaasta ja jonne tuli erilaisia tarvikkeita laivaliikenteen mukana. Se oli sitä vanhaa kauppaa Pietariin. Viime aikoina oli kansakoulun kohdalla sijaitseva laivaranta autio. Suuret varastorakennukset rappeutuivat. Ne oli vähitellen purettava. Niinpä 1930-luvun alussa oli enää yksi varasto laitureineen lähellä apteekin rantaa. Sekin purettiin ortodoksin kirkon rakennusaineiksi. Vain yksi laiturit pidettiin jonkinlaisessa kunnossa. Siitäkin oli lopulta jäl-

lä enää vain puolikas. Joskus siinä vieraili »Otava» tai »Valomo» hake-massa jonkin yhdistyksen järjestämän Valamon-matkan osanottajia. Joskus jokin Laatokan rannikko-puolustuksen alus saattoi pistäytyä satamassa. Laivan saapuminen oli merkkipäivä 1930-luvulla.

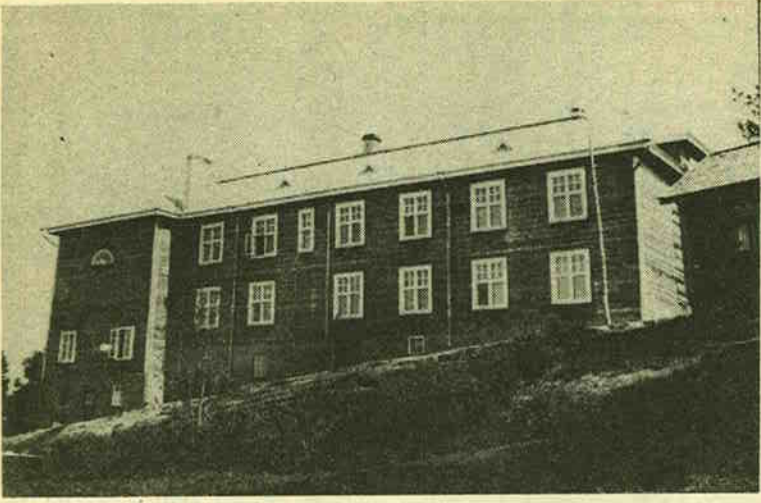
Karjalan radan avaaminen liikenteelle oli tietenkin yksi laivaliikennettä vähentänyt tekijä, varsinkin kun rautatietä ei saatu kulke-maan Lopotin kautta eikä myöhemmin toivottua sivurataakaan. Ilmeisesti kuitenkin tärkeimpänä syynä on pidettävä itsenäisyytemme alussa loppunutta vapaata Pietarin kauppaa. Maanteliikenteellä tuli siis olemaan tärkeä merkitys lopottalaisille.

Käkisalmi oli lähin kaupunki. Sinne kertyi matkaa 52 kilometriä. Sortavalan oli vastaavasti 83 kilometriä. Lähin rautatieasema oli Alho, jonne kertyi matkaa 10 kilometriä ja Elisenvaaraan 15 kilometriä. Elisenvaara olikin Kurkijoen pitäjän pääasema. Sinne vietiin Lopotin tärkeimmän teollisuuslaitoksen Kurkijoen Osuusmeijerin voi- ja piimälähetykset ja sieltä tulivat lopottalaisille kauppiaille tavaratäydennykset.

Lopotin elämä oli hiljentynyt, mutta sillä oli vanha hienon ajan patina.

Lopottia Kaupinmäen suuntaan. Valok. J. Kauppi.

Elisenvaaran yhteiskoulu Saavanmäellä oli ympäristökunnillekin tärkeä opinahjo.

it-sotilaita liikkui varjomaisina pihamaalla. Jostain luokasta soi hakea hanuri. Aseman uudet tehokkaat valonheittäjät olivat sammuneet, mutta junat kohisivat.

Sytyi sota. Se kosketti koulutaloa vain kuin hipaisten, lähettyville pudonnein pommein. Koulutalo — nyt jo tyhjänään — odotti, se

odotti iloisten äänien ja kiireisten jalkojen päivää. Ei tullut sitä päivää. Maaliskuun 13. päivänä sulkeutunut raja jätti tutun ja rakkaankin rakennuksen väärälle puolelle. Elisenvaaran yhteiskoulun ensimmäinen, kukoistava Karjalan kausi oli päättynyt.

—Hellikki M a t t l a r.

Elisenvaaran yhteiskoulu vuosina 1942–1944

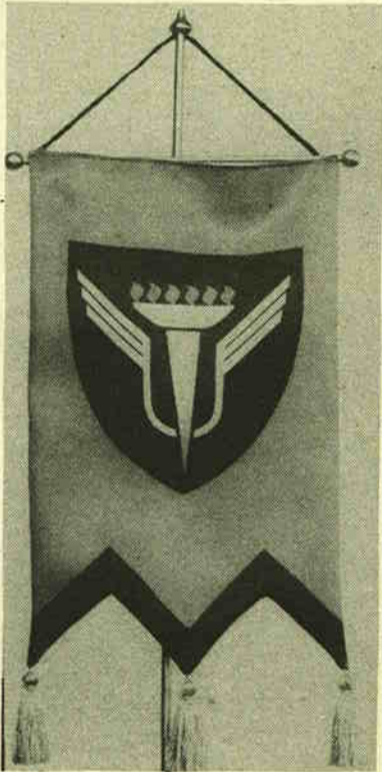
Elettiin syksyä 1941. Sitä mukaa kun suomalaiset joukot valtasivat takaisin Karjalaa meni siviiliväkeä perässä — väkisininkin liian aikaisin. »Perheet tulevat takaisin lapsineen, kaikki entiset laitokset alkavat toimia. Kyllä kai koulunkin on samoin tehtävä.» Näin arveli kesällä 1942 tämän kirjoittajalle, koulun entiselle johtajattarelle paikkakunnan ja erityisesti yhteiskoulun asioissa merkittävällä tavalla toiminut maanviljelysneuvoksetar Ina Relander. Hän tarjosi omasta talostaan koulusalin. Koulu oli talvisodan jälkeen lakkautettu, mutta se heräsi eloon. Perustamislupa oli kuitenkin kouluhallituksesta haettava. Niin alkoi EYK:n toinen vaihe.

Oli 34 hyväksyttyä oppilasta, oli sama opettaja kuin aloitettaessa 1927. Mitään muuta ei aluksi ollut, ei pulpetteja, ei opetusvälineitä. Itse hankittiin lautoja ja pukkeja niiden alle, ettei tarvinnut istua lattialla. Pimennysverhon pala oli luokantauluna ja into ja optimismi muina välineinä. Saman Saavanmäen, jonka keskellä kohosivat nyt entisen koulutalon rauniot sementti- ja peltirikaleineen, yhdessä kussakin kohosi »uusi koulu» ja toisessa asui opettaja entisessä saunassaan. Joka aamu ilmestyivät lapset kuin maan alta: ympäristön taloista tai milloin minkäkinlaisesta asuinkolosta.

Elisenvaara oli raunioina. Tuhkasta nousivat maitohorsmat punaisiin kukin kuin päivittelemään poloisten ihmisten puuhia. Unohduttamaton se oli. Koulun uudelleen alkaminen tyhjistä oli ihme.

Seuraavana vuonna yhteiskoulu toimi jo 5-luokkaisena, nyt Elisenvaaran maitokaupan talon yläkerassa. Oli aloitettu jälleenrakennus- ja kunnostustyöt. Tuli uusia opettajia, ja asunnotkin löytyivät niin heille kuin oppilaillekin. Jossakin — eikä varsin etäällä — seisoi rintamat vastakkain. Jossakin koetettiin saada määrätty oppikurssit jotenkin suoritetuiksi. Ennenkuin syyslukukausi 1944 ehti alkaa oli edessä toinen lähtö.

Nyt koulua ei lakkautettu, vaan se vietiin evakkokouluna Suolahteen, missä se toimi 4 vuotta. Lähes parinkymmenen oppilaan kohdalle on koulun historiassa merkitty »siirtynyt koulun mukana Suolahteen». Se oli taas kuin ihme, koulu veti omiansa mukanaan.

Elisenvaaran yhteiskoulun viiri syntyi koulun perustamisen 40-vuotis- ja Kyrössä olonsa 20-vuotisjuhlien merkeissä v. 1967. Pohjaväri on punaisessa viirissä on sen keskikohdassa koulun vaakuna, jonka kenttä on musta. Vaakunan tyviöstä kohoaa kultainen soihtu, johon liittyy kaksi harmaata valoon nousevaa siipeä. Soihdussa palaa kuusi punaista liekkiä, jotka kuvaavat paitsi tiedon valoa, erikoisesti kuutta pitäjää, jotka muodostavat koulupiirin. Viirin tyvi on kolmihalkoinen, alinna on musta rajaa kuvaava sahanteräkuvi. Valok. Rainar Hakulinen.

Sittemmin johtokunta halusi koulun sijoitettavaksi sellaiselle seudulle, jonne kurkijokelaiset virallisesti asutettiin. V. 1948 siirryttiin Kyröön, jossa koulu jatkoi toimintaansa entisennimisenä. Mainitsipa johtokunnan myöhempi puheenjohtaja, että koulunmäki — jälleen mäellä — ristittäisiin Elisenvaaraksi. Koulumme menestyi ja kasvoi nopeasti, koska se joutui eräänlaiseen oppikoulutyhjiöön.

Uudet tuulet ovat nyt puhaltamassa. Vanha koulumuoto hylä-

TERVUN HOVI JA SUOMEN ENSIMMÄINEN MEIJERI

Lahjoitusmaa-aikana oli Jaakkimassa ja Kurkijoella noin 15 kylää venäläisellä Kushelev-Besborodkolla, jonka tilanhoitajana toimi vuodesta 1847 Johan Ulrik Sebastian Gripenberg. Hän asui Kurkijoen Tervun kylässä sijaitsevalla hovitilalla, jonka hän lunasti itselleen Suomen valtion lunastaessa nämä lahjoitusmaat v. 1862. Jo vuonna 1854 oli Gripenberg vuokrannut Tervun hovin alustalaisineen. Hän oli uudistusten mies. Hovin pellot pantiin hyvään kuntoon ja karjaa kasvatettiin voimaperäisesti. Gripenberg vakaannutti myös alustalaisensa aseman tehden heidän kanssaan kirjalliset sopimukset heidän eduistaan ja rasituksistaan.

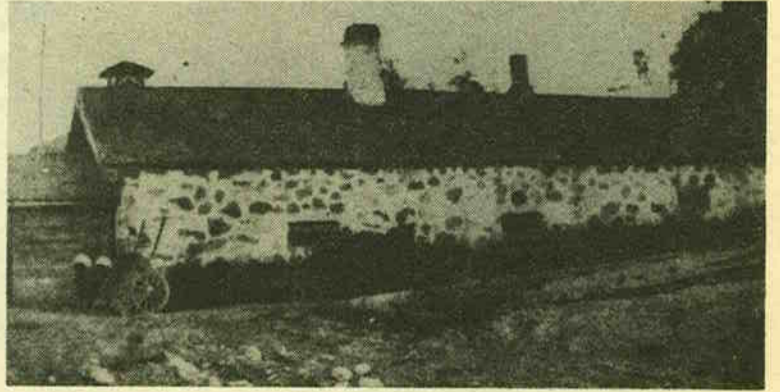
Siihen aikaan oli Tervun hovissa 70 lypsävää lehmää, joka määrä oli silloisissa oloissa erittäin suuri. Kerma erotettiin vanhaa tapaa noudattaen matalissa astioissa, jonka pohjassa oli tapilla suljettu reikä. Kerma noustua pintaan päästettiin maito reiän kautta pois. Tervussa oli sittemmin käytössä eräänlainen höyryllä käyvä separaattorin edeltäjä sentrifuugi. Holsteinilaisen menetelmän mukaan aloitettiin Tervun meijerissa ns. imelän voim valmistus. Voi vietiin Pietariin. Tämä valmistus alkoi v. 1857. Kuitenkin jo vuotta aikaisemmin aloitettiin hovissa juustojen valmistus. Nämä juustot olivat Emmenthal-tyyppisiä, joita vietiin myös Pietariin ja myöhemmin kaikkialle Suomeen koristeellisella muotilla merkittyinä. Tervun hovin maanalainen juustokellari oli paikalla vielä 1930-luvulla. Mainittakoon, että juustomestarina toimi sveitsiläinen Oesch, kenraaliluutnantti Oeschin isä. Kerran kenraali Oesch nuorena upseerina eräessä joukko-osastossa tiedusteli sotamieheltä, mistä tämä oli kotoisin ja saatuaan tietää hänen olevan Kurkijoelta Oesch kysyi: »Tunnetteko sitten minut.» Sotamies taisi olla kanta-tervulainen, kun vastasi: »Tokha mie siut tunne! Siehät uot sen juustoössin poika!»

Gripenbergin hovin päärakennus sijaitsi noin puoli kilometriä ylempänä eli pohjoisempana kuin ns. »Nykyinen hovi». »Vanhan hovin» paikalla oli myöhemmin lastenkoti. »Nykyisen hovin» omisti ennen I maailmansotaa venäläinen Monisov, joka maailmansodan alettua tarjosi sitä Kurkijoen kunnalle 1 milj. markan kauppahinnasta. Kauppaa ei kuitenkaan tullut, sillä kunnan isät pitivät kauppahintaa liian korkeana. Hovin osti juutalainen osakeyhtiö, joka heti myi puutavaraa hovin metsistä 3,5 milj. markan arvosta. Nyt isännät olivat sitä mieltä, että hovitila ostetaan. Juutalainen osakeyhtiö pyysi hovitilasta 3 milj. markkaa. Hinta saatiin tingityksi 1,8 milj. markkaan ja kauppa tehtiin. Kauppa oli vieläkin edullinen kunnalle. Hoviin muodostettiin kunnalliskoti v. 1922. Sen johtajattarina toimivat mm.

tään, nimi muutetaan. Ollaan tehokkuuden ja tarkoituksenmukaisuuden etsinnässä, ei enää ihmeiden.

»...Saavanmäen, koulunmäen/tutun talon yhä näen:/ päivänlasku vaarain taa/ hirsiseinän hehkuttaa,/ lasit liekkiä, kimmeltää,/ säde sammuu, hämy jää...»

— Saimi H u k k a n e n.

Tervun vanha meijerirakennus. Valok. Toivo Immonen.

Elsa Bragge, Maija Häyrynen, Maria Hirvonen ja Alina Arponen.

Hovin alueella oli päärakennuksen ohella suuri asuinrakennus, jossa asuivat tilanhoitajan lisäksi karjanhoitoharjoittelijat, edelleen oli tallimestarin asunto, suuri navetta, kaksi saunaa ja mylly. Alueella oli myös sairaalarakennus,

jossa hoitajana toimi Ida Immonen sekä mielisairaala muista rakennuksista erillään. Myös paja ja sepän asunto olivat alueella. Tervun joen toisella puolella oli kunnalliskodin puutarha. Koko alue käsitti lähes viiden hehtaarin alan sillan ollessa yhdyntienä joen yli puutarhan puolelle. Viimeisenä tilanhoitajana toimi Nestori Karsila.

Vapaaehtoinen maanpuolustustyö

Kurkijoen pitäjässä oli kaksi suojeluskunta- ja kaksi lottaosastoa. Elisenvaaran suojeluskunta sai jäsenensä pitäjän pohjoisosan kylistä ja pitäjän länsiosasta mm. Alhon ja Haapavaaran kylistä. Kurkijoen suojeluskunta taas käsitti pitäjän eteläosan. Molemmat suojeluskunnat kuuluivat Sortavalan suojeluskuntapiiriin III alueeseen, jonka viimeisenä aluepäällikkönä toimi kapteeni M. Kekäläinen. V. 1930 liitettiin Kurkijoen suojeluskunnan rantakyläosastot piiriin XIV merialueeseen, jonka viimeisenä aluepäällikkönä oli kapteeni Emil Ovaska.

Pitäjän molempien suojeluskuntien koulutus oli melko samanlaista. Jalkiväkikoulutukselle pantiin pääpaino, vaikkakin Elisenvaarassa myöhemmin pantiin pääpaino ilmavalvontaa ja ilmatorjuntakoulutukseen. Kurkijoen merisuojeluskunnan toiminta sai heti alusta alkaen suurta mielenkiintoa ja toiminta oli selvästi vilkkaampaa kuin muiden osastojen.

Molemmat suojeluskunnat harrastivat hiihtoa, ampumahiihtoa ja kesäisin yleisurheilua sekä ammuntaa. Molemmilla oli myös piirin parhaimmistoa näissä lajeissa. Mainittakoon, että v. 1931 Kurkijoen suojeluskunta sai vuodeksi haltuunsa piirin kiertopalkinnon hiihtoammunnassa Jaakko Poskiparran voitettua piirin mestaruuden ja Mikko Sunelan tullessa toiseksi ikämiesten sarjassa. V. 1934 Jaakko Poskiparta tuli toiseksi ampumahiihdossa ja suojeluskunta sai toisen sijan 20 km hiihdossa. Edelleen muistettakoon, että E. Cleve voitti v. 1930 piirin mestaruuden pistooliammunnassa. Elisenvaaran suojeluskunta voitti puolestaan v. 1924 piirin mestaruuden ammun-

nassa ns. Harlun pyty ja U. Manner tuli piirin ampumamestariksi. Ampumaurheilu olikin Elisenvaarassa korkealla tasolla. Yleisesikunnan lahjoittaman Bergmanpistoolin suojeluskunta sai omakseen vuosien 1925–27 ampumatulosten perusteella. V. 1927 suojeluskunta voitti myös piirin ampumakunniapalkinnon.

Yleisurheilussa ei kumpikaan suojeluskunta menestynyt erikoisemmin. Tämä johtunee ennen kaikkea puuttuneista harjoitustiloista. Vaatimukset täyttävää urheilukenttää ei nimittäin ollut koko pitäjässä. Elisenvaaran suojeluskunta voitti kuitenkin kerran piirin mestaruuden 4 x 100 metrin viestijuoksussa.

V. 1930 sai Elisenvaaran suojeluskunta oman talon Suojalinnan ja Kurkijoen suojeluskunta osti v. 1937 Lopotista Svante Kurikan omistaman liiketalon, johon kunnostuksen jälkeen tuli matkustajakoti ja ravintola suojeluskunnan tarvitsemien tilojen lisäksi.

Lottaosastot kasvoivat ja kehittyivät suojeluskuntien mukana. Tehtävät monipuolistuivat ja alkuaikoina yleisesti harrastettu ompeluseuramuoto ja varojen keräys alkoi vähitellen jäädä syrjemmälle. Nyt tulivat tilalle käytännön tehtävät, kuten muonitus, varushuolto, lääkintähuolto, toimistotyö, viestitys ja keräystyö. Kukin lotta sai liittyä haluamaansa jaostoon. On selvää, että tämä työ vaati uskottoman paljon oman vapaa-ajan uhraamista. Olivathan näistä esim. viestitys ja lääkintähuolto monelle lotalle vierasta. Tarvittiin osallistumista monille kursseille. Mutta sekä Kurkijoen että Elisenvaaran lotat kasvoivat tilanteen mukana ja omaksuivat heille kursseilla anne-

Kurki-Säätiön valtuuskunta ja hallitus kokouksessaan Loimaalla 26.10. 1974. Pöydän päässä valtuuskunnan puheenjohtaja Juho Heinonen. Hänestä vasemmalle säätiön asiamies Juho Toiviainen. Toinen oikealta hallituksen puheenjohtaja Eero Huittinen. Valok. Rainar Hakulinen.

KURKI-SÄÄTIÖ

Kurki-Säätiön perustava kokous pidettiin Ilmajoella toukokuun 4. päivänä 1946. Nyt on säätiö toiminut siis yli 28 vuotta Kurkijoen kunnan asukkaiden ja heidän perillistensä henkisten ja taloudellisten pyrintöjen tukijana.

Heti toiminnan alkuaikoina säätiön hallitus teki aloitteen pitäjänjuhlien järjestämisestä. Ensimmäiset tällaiset juhlat järjestettiin Loimaalla 27. päivänä heinäkuuta 1947. Sen jälkeen juhlia järjestettiin Loimaan ympäristökunnissa, kuten Pöytyällä, Mellilässä, Alastrolla, Oripäässä, Vampulassa, Metsämaalla ja Karinaisissa. Vuodesta 1961 lähtien on juhlien vakinaisena pitopaikkana ollut Loimaa.

tut opit. Tämä kaikki tuli näkyviin, kun syksyllä 1939 alkoi ns. YH:n aika, jolloin lotatkin joutuivat tositoimiin. Erikoisesti Elisenvaaran lotat joutuivat enemmän kuin muut mitä moninaisimpiin tehtäviin. He muonittivat paikallista varuskuntaa, toimittivat muonaa asemalle kuljetettaville joukoille, pitivät upseeriruokalaa. Ruoan valmistus tapahtui suojeluskunnan talossa, mutta talvisodan pommitusten aikana toimintaa siirrettiin Pekka Kiiskin taloon Kiiskilään. Elisenvaaran lotilla oli hoidossaan varuskuntasairaala karjanhoitokoululla. Heidän ympärivuorokautinen tehtävänsä oli myös suorittaa ilmavalvontaa paikkakunnan kahdessa ivtornissa.

Kurkijoen lotat puolestaan perustivat maamiesopistolle varusompelimon, jossa valmistettiin suuret määrät lumipukuja, alusvaatteita, turkkeja. Siellä kudottiin sukkaa, päänsuojuksia ja polvenlämmittäjiä. Muonitustoimintaa oli miehitystyössä rannikkoasemissa mm. Lapinlahdella ja Tervussa. Puhelinkeskuspalvelu oli lottien hoidossa myös Kurkijoella.

Kurkijoen pitäjässä käsitti vapaaehtoisten maanpuolustusväen joukko noin 10% koko pitäjän asukasluvusta. Olihan sekä lotilla että suojeluskunnilla omat nuorisosastonsa, suojeluskuntapojat ja pikkulotat, turvaamassa maanpuolustusväen jälkikasvua.

Heti alusta alkaen saivat pitäjänjuhlat innostuneen vastaanoton ja jatkuvasti nykyisinkin tullaan juhlille kaukaakin tuttuja tapaamaan. Juhlien esiintyjänä on käytetty mahdollisimman paljon entisiä kurkijokelaisia. Näin onkin saatu esille oikea perhejuhlan tuntu.

Samoin pitäjän oma sanomalehti Kurkijokelainen sai syntysanansa aivan säätiön perustamisen alussa. Kolme vuotta myöhemmin 1949 syksyllä ilmestyivät lehden ensimmäiset numerot. Aluksi säätiö tuki lehteä, mutta viime aikoina lehti on ilmestynyt ilman säätiön avustusta. Lehti on viettänyt 25-vuotisjuhlaansa Loimaalla 26.10. 1974.

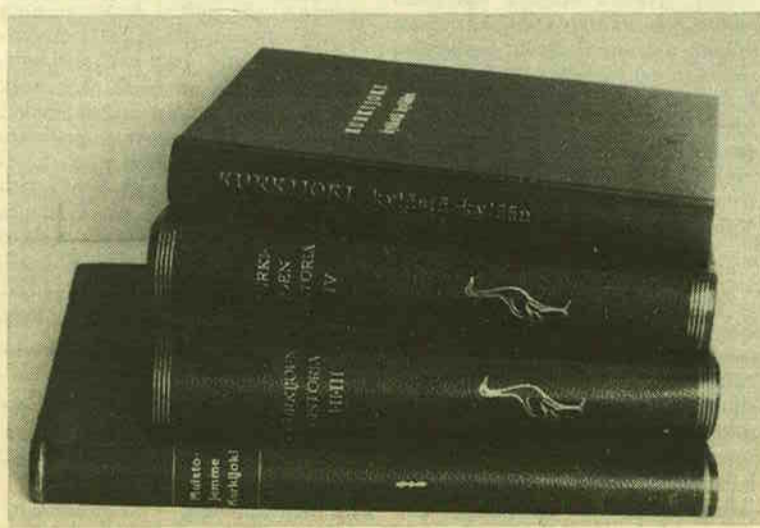
Jo heti talvisodan jälkeen aloitettiin koota kurkijokelaisilta valokuvia pitäjää esittävää kuvateosta varten. Kuitenkin vasta 1952 ilmestyi kuvateos Muistojemme Kurkijoki, joka nyt on jo loppuunmyyty. Toinenkin kirjahanke oli vireillä samoihin aikoihin. Jo 1930-luvulla esitettiin pitäjän historian kirjoittamista ja vasta talvisodan jälkeen tämä hanke sai toteutumiseensa tarvittavat puitteet, kun naapuripiitäjien Hiitolan, Jaakkiman ja Lumivaaran säätiöt tulivat mukaan. Näin vanhinta aikaa koskevat osat valmistuivat v. 1958 ja uusinta aikaa käsittävä teoksen IV osa valmistui v. 1960. Historiateos sai myös pitäjäläisten keskuudessa hyvän vastaanoton ja teos on loppunut varastosta. Kurki-Säätiön kirjallinen toiminta ei kuitenkaan loppunut tähän. V. 1969 säätiö asetti toimikunnan valmistamaan ns. kyläkohtaista kirjaa, joka valmistuikin melko pian, jo v. 1972. Säätiön kirjallinen toiminta ei ilmeisesti pääty tähänkään teokseen, sillä kyläkohtaisten kirjan ilmestyttyä sai entinen kirjatoimikunta uuden tehtävän ryhtyä suunnittelemaan käsikirjoitusta vuosien 1939-44 tapahtumista pitäjässä. Täten on Kurki-Säätiö ansiokkaalla tavalla Kurkijoen olojen tunnetuksi tekemistä sille nuorelle polvelle, jonka vanhemmat tai esivanhemmat ovat entisiä kurkijokelaisia.

Kurki-Säätiö on myös osallistunut Kurkijoen kansallispuvun toteuttamiseen v. 1950 sekä valmis-

tuttanut pitäjän viirin v. 1955. Viiri onkin saanut suuren kysynnän ja siitä on täytyntä ottaa uusia painoksia.

Rahallisesti on säätiö tukenut myös monia eri tavoitteita. Kurki-Säätiö on myöntänyt 114 opintolainaa ja 1530 opintoavustusta niille nuorille, joiden vanhemmat ovat olleet kirjoilla Kurkijoella. Näiden yhteissumma nousee yli 250.000 markan. Lisäksi säätiö on tukenut nuorisoseuratyötä ja avustanut Kurkijoen marittayhdistystä. Säätiö on osallistunut myös merkittävällä tavalla Kurkijoen murteen ja tietouden tallentamiseen. Myös Kurkijoki-seura on saanut säätiöltä avustusta noin 3.600 markkaa. Pitäjän historian ja kyläkohtaisten kirjan hinnoittelussa on pitäjäläisille lahjoitettu noin 35.000 markkaa. Näin nämä arvokkaat kirjat ovat olleet kaikkien hankittavissa suhteellisen halvalla hinnalla.

Säätiön piirissä on jatkuvasti pyritty etsimään uusia työmuotoja, jotka olisivat toteuttamiskelpoisia ja joiden vaikutus tapaisi mahdollisimman monta kurkijokelaiskotia. Kaikissa avustus- ja muissa toimenpiteissä on sosiaalinen näkemys sivutettu ja katsottu, että jokainen koti on samassa asemassa ja jokaisella on samat oikeudet. Toi-

Kurki-Säätiön julkaisemat teokset. Alinna kuvateos Muistojemme Kurkijoki. Keskimmäisenä 4-osainen (osat I-III yhdessä) Kurkijoen historia ja yllinä ns. kyläkohtainen kirja Kurkijoki kylästä kylään. Valok. Rainar Hakulinen.

Kurkijoen nuorisoseuratoiminnasta

Vuonna 1920 oli Kurkijoella toiminnassa seuraavat nuorisoseurat: Alhon, Aromäen, Elisenvaaran, Ihojärven, Korpisaaren, Lapinlahden, Mikrilän, Riekkalan, Savojan ja Sorjon nuorisoseurat ja v. 1932 perustettiin vielä Haapavaaran nuorisoseura. Useimmat näistä kuitenkin vähitellen nukahtivat. Syitä tähän lienee ollut monia, mutta ratkaisevasti vaikutti innokaiden ja aikaansa uhraavien »vetäjien» puute. Kuusi mainituista seuroista eli kuitenkin voimaperäisesti talvisotaan saakka. Nämä olivat Alhon, Aromäen, Elisenvaaran, Haapavaaran, Mikrilän ja Sorjon nuorisoseurat.

Alhon nuorisoseura

perustettiin v. 1914 ja sen esimiehenä toimi aluksi kansakoulunopettaja K. K. Tyrni. Toiminnassa elettiin suuren alkuinnostuksen kautta vuoteen 1918, jolloin sotatapahtumat vaikuttivat masentavasti seuran toimintaan. Herätettiin ajatus seuran toiminnan lopettamisesta, mutta esimiehen rohkaisevat sanat aiheuttivat päätökseksi, että seuran toimintaa jatketaan edelleen. Toiminnassa seurasi henkinen lama-kaus, johon osittain vaikutti oman talon puute. Kun seura v. 1929 sai oman talon, alkoi toiminta vilkastua. Seura toimi aina enemmän sisäin. Monenlaiset opintokerhot, kuoro- ja orkesteritoiminta,

vottavasti uudet voimat tulevat löytämään uusia ideoita toteutettaviksi säätiömme työsaralla.

Kurki-Säätiöllä on ollut onni saada hallitukseensa ja valtuuskuntaansa uskollisia jäseniä, jotka ovat monia vuosia uhranneet ajastaan säätiön hyväksi. Perustamisen yhteydessä valitun valtuuskunnan ja hallituksen jäsenistä on vieläkin eräitä mukana. Näistä mainittakoon Albert Eklund, Juho Heinonen, Pekka Kiiski, Johannes Kojon, Elli Rahiala ja Juho Toiviainen. Säätiön ensimmäisenä sihteerinä ja asianhoitajana toiminut Pekka Kyytinen oli tähän vuoteen asti valtuuskunnan varajäsen. Hänen yllättävä poismenonsa kesällä 1974 oli musertava tappio kurkijokelaisuudelle. Juho Toiviainen on toiminut pitkäaikaisena säätiön asiamiehenä. Nykyisin valtuuskunnan puheenjohtajana on Juho Heinonen ja hallituksen puheenjohtajana Eero Huittinen.

keskustelutilaisuudet ja retkeilyt olivat seuran ohjelmassa. Myös seuralehti Virittäjä toimitettiin yhteensä noin 90 numeroa. Naapurikylän Särkijärven osuus Alhon nuorisoseuran toiminnassa on hyvin merkittävä. Myös seuran viimeinen esimies Toivo T. Kiiski oli Särkijärveltä.

V. 1908 perustettu Aromäen nuorisoseura vaikutti huomattavasti enemmän ulospäin kuin Alhon nuorisoseura. Seuran soittokunta lopettolaisen Antti Korjosen johdolla esiintyi yhdessä kirkonkylän soittokunnan kanssa mm. Lopotin Linnamaella juhannusjuhilla. Aromäen soittokunta oli saanut innokkaita »vaskenpurijoita» myös naapurikylästä Haavikolta. Monet soittajat tarvittaessa avustivat Lopotin torvisoittokuntaa sen vieraillessa naapuripiitäjien juhlilla. Sekakuoro toimi myös Aromäellä. Tosin viimeisinä vuosina kuoro muuttui naiskuoroksi, koska mieslaulajista oli jatkuvaa puutetta. Omien iltamien ohjelmansuorittajana tällä naiskuorolla oli merkittävä osuus. Sen toiminta koitui suureksi hyödyksi kuoron musikaalisille jäsenille, joita oli myös naapurikylästä Oksentiinmäestä.

Näytelmäharrastus oli myös vireää. Seura kävi vierailulla mm. Lopotissa ja Alholla esittäen suurelle katsojajoukolle sen ajan tunnettuja näytelmiä, kuten Roinilan talossa, Juhannustulilla ja Tukkijoella. Seura toimitti myös omaa Kipinä-lehteä ja piti opintokerhoa. Mainittu lehti sai nuorisoseurapiirin kilpailussa I palkinnon.

Seuran toimintaa vaikeutti oman talon puute. Kansakoulun tiloissa toimitettiin ja koulun kellarissa olivat seuran näyttämötarvikkeet. V. 1934 seura osti Pekka Anttosen perikunnalta tontin rakennuksineen. Rakentamisen keskeytti sota, mutta kuitenkin oli päästy oman katon alle ja esim. iltamia voitiin pitää väliaikaisessa »salissa». Lähellä oli maantien varrella urheilupaikat kesäjuhlien urheilukilpailuja varten. Seuran urheilijoista muistettakoon Aune Jussilainen, joka oli kaksi kertaa piirin mestari naisten hiihdossa.

Erikoisesti on muistettava Matti ja Antti Littusen työ seuran hyväksi. Viimeinen esimies oli Aarne Roiha.

Elisenvaaran nuorisoseura

perustettiin v. 1902 ja 10 vuotta myöhemmin valmistui seuralle oma talo. Suuren taajaman nuorisoseuralla olivat kaikki mahdollisuudet toimia. Löytyi myös innokkaita ohjaajia, joilla oli ideoita ja rohkeutta niiden toteuttamiseen. Elisenvaaran nuorisoseura toimi monin tavoin asemansuodun kulttuuritarpeita tyydyttäen. Näytelmäharrastus oli seuran päätoimintamuoto. Asemansuodun väestö sai nauttia taiteellisista näyttämöesityksistä. Näytelmien ohjaamiseen seura käytti palkattuja ohjaajia. 1930-luvulla saatettiin esittää talvikautena 5-6 kokoillan näytelmää. Se oli todellista teatteriharrastusta, joka tarjosi myös lähikylien asukkaille mieleenpainuneita teatteriesityksiä. Kaikki parhaat kotimaiset moniosaiset näytelmät esitettiin ja monia ulkolaisia näytelmiä suoraan käännösinä. Elisenvaarassa toimi silloin kansakoulunopettajana, myöhemmin Nekalan lapsikuoron joh-

Sanomalehti Kurkijokelaisen nykyinen toimittaja Uuno Varjus työpöytänsä ääressä.

Sanomalehti Kurkijokelainen

Lehden syntysanat lausuttiin hallituksen ensimmäisessä kokouksessa 29.9. 1946. Tällöin hallituksen sihteeri maisteri Pekka Kyytinen ehdotti yhteisen lehden aikaansaamista. Lehti ilmestyi noin 3 vuoden kuluttua marraskuussa 4-sivuisena ja 4-palstaisena. Lehden toimitusneuvoston muodostivat Pekka Kiiski, Heikki Kiiski (Savoja), Heikki Kiiski (Haavikko), Kaapro Huittinen, Juho Tukia, Jaakko Hämäläinen ja Pekka Kyytinen. »Tarkoituksenamme on tämän lehden kehittämisen kautta kaikkia kurkijokelaisia yhdistävän siteen löytäminen ja luominen», mainitsee toimitusneuvosto ensimmäisessä numerossa. Joulukuussa 1949 ilmestyi vielä kaksi lehden numeroa, joista kolmas oli jo 6-palstainen.

Vaativammasta lehti siis alkoi. Nyt tämä »Kurkijokelaisen ja karjalaisen hengen vaalija ja ajankohdistaisten kysymysten selvittäjä» on saavuttanut 25 vuoden iän. Ei ainoastaan kurkijokelaisten yhdistäjänä, vaan myös Loimaan seudulla tärkeänä tiedotusvälineenä on Kurkijokelainen saavuttanut merkittävän aseman. Ensimmäisenä toimittajana oli Toivo Taitonen. Parin vuoden kuluttua Juho Toiviainen otti vastaan toimittajan tehtävät ja hoiti niitä 11 vuotta. Teuvo Ahokas toimitti sitten lehteä vuoden, samoin Kirsti Haavisto. Nykyinen toimittaja Uuno Varjus on sen jälkeen vastannut toimittajan tehtävistä 10 vuotta. Nykyisin lehti ilmestyy 7-palstaisena.

tajana tunnettu, Antti Jussila, joka monin tavoin elvytti Elisenvaaran musiikkiharrastuksia. Tällöin uskallettiin omiin voimiin ja oman orkesterin säestämänä esittää operetti Lentäen Helsinkiin. Seuralla oli toiminnassa orkesterin lisäksi sekakuoro ja jousiorkesteri.

Nuorisoseuran järjestämät monet juhlat olivat arvokkaita kulttuuritilaisuuksia koko asemaseudun väestölle. Tällaisia olivat mm. Aleksis Kiven päivänä ja Kalevalan päivänä järjestetyt tilaisuudet. Loppiaispäivänä perinteelliseksi tullut naamiaisjuhla sai paikkakunnalla suuren suosion. Erikoisesti on seuran jäsenistä muistettava seuran talon vahtimestari Aarne Pesonen. Hän oli koko talon sielu. Hän teki lavasteita, toimi maskeeraajana ja näytteli monia vaativia osia eri näytelmissä.

Nuorisoseurojen tapaan Elisenvaaran nuorisoseurakin kokeili opintokerhotoimintaa ja julkaisi seuralehteä nimeltä Kipinä. Myöhemmin lehden nimeksi tuli Näin meidän kesken. Se sisälsi arvokasta muistitietoa, pieniä kirjoituksia ja runoja, joskus myös piirroksia.

Seuran pitkäaikaisina esimiehinä toimivat K. Vairila ja Juho Toiviainen, jotka molemmat olivat yli 10 vuotta esimiehen tehtävissä. Laina Näykki oli esimiehenä 10 vuotta. Tässä yhteydessä on muistettava Kurkijoen Osuuskunnan toimitusjohtaja Matti Littunen, joka oli voimakkaan nuorisoseurahengen läpätunkema persoona. Hän oli mukana koko sydämellään niin Elisenvaaran nuorisoseuran kuin myös kotikylänsä Aromäen nuorisoseuran toiminnassa.

Haapavaaran nuorisoseura

oli pitäjämme nuorisoseurojen kuopus. Se perustettiin v. 1932 ja ehti täten toimia vajaat 7 vuotta en-

nen evakkoon lähtöä. Seuralla ei ollut omaa taloa, vaan vieraisa tiloissa pidettiin juhlia ja muita tilaisuuksia. Jaakko Aulasuon puintisuoja ja Sikstus Oksan iso vaja toimivat usein juhlasalina. Edellinen voitiin varustaa pienellä näyttämöläkin. Ulkoisia puitteita ei siis voi kehua ja täytyy ihmetellä sitä sitkeyttä ja sitä henkistä vireyttä, joka vallitsi kylän nuorten mielissä. Seuralla oli oma sekakuoro, jonka johtajana toimi Eino J. Pajari. Oma tanhujoukkue esiintyi seuran kesäjuhlissa ja kerran piirin talvijuhliksakin. Uskallettiinpa vieraila näyttämöllä Alhossakin. Oma seuralehti Sarastus kuului nuorten henkisten harrastusten tuotteisiin. Se oli eräänä aikana Kurkijoen nuorisoseurapiirin paras seuralehti.

Seuran esimiehinä ehtivät toimia Eino J. Pajari ja Toivo Valkeapää. He molemmat olivat innokkaita

Elisenvaaran nuorisoseuran johtokunta vuodelta 1952, vasemmalta istumassa Laina Näykki, Juho Toiviainen ja Anna Kittunen, seisomassa Johannes Lukka, Hanna Korhonen, Eino Koskela ja Matti Littunen.

nuorisoseuramiehiä toimien monilla henkisillä aloilla ja vaikuttaen esimerkiksi nuorisoon. Henkisenä isänä oli seuran perustaja Sikstus Oksa. »Hämeessä syntynyt, mutta karjalaiseen maaperään juurtunut maanviljelijä ja uudisraivaaja, ei vain aineellisessa, vaan myös henkisessä mielessä. Raittina, elämäntavoiltaan askeettisen yksinkertaisena ja henkisesti rikkaana persoonallisuutena hän voiti haapavaaralaisen nuorison puolelleen ja oli heidän henkinen johtajansa »ilman varauksia».

Mikrilän nuorisoseura Riento

oli perustettu ennen maamme itsenäistymistä. Eri maalaistalojen tiloissa kokoonnuttiin, kun omaa taloa ei ollut. Forsbackan isossa pirtissä harjoitteli näytelmäkerho isojakin näytelmiä. Palava into oli silloin nuorilla ja rohkeutta tarttua vaativiinkin tehtäviin. 1930-luvulla seura sai ostaa oman talon. Se oli entinen työväenyhdistyksen talo. Mainittu yhdistys lopetettiin, koska toimintaa ei ollut ja toimintaan halukkaita henkilöitä oli liian vähän. Kylän isännät menivät takuuseen lainoista ja näin sai seura toiminnalleen välttämättömän ja tarkoitukseen sopivan talon. Seuran piirissä toimi Hilja Huittisen johtama sekakuoro, jonka ohjelma- ja ohjelma-olivat monien juhlatilaisuuksien kohokohtia. Niinpä kuoro juhlisti laulullaan monia perhejuhlia, kuten häitä ja hautajaisia. Se lauloi myös iltamissa, hengellisissä tilaisuuksissa ja yleisinä juhlapäivinä järjestetyissä kansanjuhlissa. Toimintaan sisältyivät tietysti myös opintopiirit sekä kesäjuhlat urheilukilpailuineen. Mikrilän ja naapurikylän Rähävaaran miesten voimainkoetus köydenvedossa oli aina juhlien odotettu kohokohta. Seuran ensimmäisenä esimiehenä oli Juho Ahokas ja viimeisenä Veikko Tiainen.

Sorjon nuorisoseura

perustettiin v. 1913. Tämäkin aloitti toimintansa tilapäisissä suojissa. Huutomäen kylän Soikkelin vanhan rakennuksen suuri tupa oli monien illanviettojen pitopaikkana, kunnes v. 1930 saatiin oma talo, jossa oli mm. sali näyttämöineen ja pukuhuoneineen. Seuran toiminta oli varsin vilkasta. Kansantanssita ja näytelmiä harjoiteltiin ja käytiin esiintymässä naapurikylissä sekä oman pitäjän alueella ja myös naapuripiirissä Parikkalassa. Sorjon luonto antoi erinomaisia puitteita ulkoilmanäytännöille. Monet ns. harjukuopat eli pukrat muodostivat amfiteatterimaiset puitteet ja tarjosivat katselijoille parhaan mahdollisen ympäristön näytelmien seuraamiseen. Niinpä näytelmä Juhannustulilla esitettiin Jaak-

Kurkijoen kirkko

Ylevänä kohosi Laatokan rantakalliolla hyvin hoidetun kirkkopuistikon ympäröimänä seurakunnan viimeinen kirkko, joka rakennettiin puusta vuosina 1878—1880 arkkitehti Frans Sjöströmin tekemän piirustuksen mukaan. Kirkkotorin huippu kohosi 52,5 metrin korkeuteen. Sellaisena se juhla- ja hartaalla tavallaan ensimmäisenä tervehti tulijaa, joka koulutilan hedelmällisen pellon keskitse kulkevaa, sillä kohdalla viivasuora tieä pitkin asemalta saapui kirkonkylään. Tenhoava oli näky, joka aukeni silmäin eteen: kirkkotori oli itse kirkko lehtevän tai huurteisen, tietä reunustavan puistikon takaa julisti ihmismieleen hartautta ja muistutti sanattomalla kielellään kotiseurakunnan olemassaolosta. Ei vain allekirjoittaneen, vaan monen muunkin seurakunnan jäsenen mieli on herkistynyt tämän näyn edessä. Kurkijokelainen olikin kirkkoihminen. Ahkerasti kodeista käytiin jumalanpalveluksissa, vaikkakin viime aikoina monet hyvät ajalliset harrastukset olivat tulleet monille esteeksi. Juhlallista oli jumalanpalvelus Kurkijoen kirkossa sille ominaisessa hartautta synnyttävässä ympäristössä. Kaksi asiaa on jäänyt lähtemättömästi kirkossa istuvan mieleen. Altaritaulu »Syntinen vaimo Jeesuksen jalkain juuressa», jonka on maalannut rouva A. Sältin, piti jo sanattoman saarnan kivulliselle tunnelle. Väkevää voiton kieltä julisti alttarin ja saarnatuolin yläpuolella olevassa kaareissa kirjoitus: »Jeesus Kristus sama eilen ja tänä päivänä ja myös iankaikkisesti.» Kirkossa viihdyttiin ja siellä istuttiin jumalanpalveluksessa loppuun asti. Kirkko oli uskonnollisen elämän pääpaikka jumalanpalveluksineen ja monine uskonnollisine juhlaineen. Siellä vihittiin useimmat avioparit. Useimpien nykypolven perheen isien ja äitien muisto elämänsä tältä kohdalta vie heidät rakkaan kotipitäjänsä kirkkoon, jonka alttarin ääressä he olivat kasteenliittonsa uudistaneet. Samassa kirkossa ovat monet seurakunnan jäsenet polvi polvelta saaneet kasteensa vanhan, vuodelta 1744 säilyneen kastemaljan ääressä. Vieläkin rakkaampana säilyy kirkko sen tähden, että sen juurella kallemman uhrinsa antaneet sotiemme sankarit ovat saaneet lepopaikkansa juhla- ja riippakouvuun suojassa, jotka miltei maahan saakka ulottuvine ritvoineen hyväillen jäivät suomalaisen koivun sitkeydellä suojaamaan sankarien hautaa.

— M. M. Heliovaara v. 1941, Kurkijoen kappalainen.

ko Lankisen maalla olevilla pukrilla. Nuorisoseuralla oli myös oma orkesteri, joka soitti seuran iltamissa. Vakituksena vierailijana kuului orkesteriin Oskari Toimela Parikkalan puolelta. Hän saapui hevosella avustamaan ja toi soittopelejä, urkuharmoonin, tullessaan. Seuran monivuotisena esimiehenä toimi Oskari Markkula.

vaali kulttuurin liekkiä

Kurkijoen Osuusmeijeri

Syksyllä 1894 Kurkijoen maa-
miesopiston silloinen johtaja A. E.
Lång, agronomi Evald Relander ja
Kurkijoen kappalainen Gustaf Pet-
tersson (myöh. Arokallio) lausivat
osuusmeijerin syntysanat. Vuonna
1895 pidetyssä neuvottelukokouk-
sessa ilmoitettiin 402 henkeä osak-
kaaksi, joista lopulta 391 oli valmis
perustamaan pitäjään yhteisen
osuusmeijerin.

Vuosina 1895—1897 tapahtui
varsinainen meijerin rakentami-
nen. Valtiolta saatiin vuokratuksi
25 vuodeksi kallioinen Turkulai-
senniemi, jolle meijeri rakennettiin.
Suuri kaksikerroksinen rakennus
näkyi kauas Raholan ja Lopotin
suuntiin. Rakennuksen yläkerta oli
rakennettu puusta ja varattu hen-
kilökunnan asunnoksi. Tiilisessä
meijerin alakerroksessa oli iso mei-
jerisali kerman vastaanottotiloi-
neen ja kirnuineen, hapatushuone,
konttori, isännöitsijän toimisto, la-
boratorio ja jäädytyskuone. Voi-
huoneen alla oli jääkellari. Mäellä
sijaiti myös piharakennus ja he-
voskuljetuksen ajoilta oli pihan vie-
ressä myös talli. Sortavalan maan-
tien puoleisella rinteellä oli iso jää-
kellari ja aivan tien varrella entinen
sikalarakennus, muisto ajalta, jol-
loin meijeritoiminnassa pidettiin
välttämättömänä sikalan ylläpitä-
mistä. Rannalla olivat sauna ja
pumpuhuone sekä laituri veneellä
tulevia kermantuojia varten.

Alussa oli eri puolilla pitäjää
kuorima-asemia, joissa maito sepa-
roitiin. Tästä tavasta luovuttiin
myöhemmin ja vuodesta 1904 mei-
jeri toimi kermameijerinä. Maan-
viljelijät hankkivat itse separaatto-
rit ja maidon separoiminen tapah-
tui kotona.

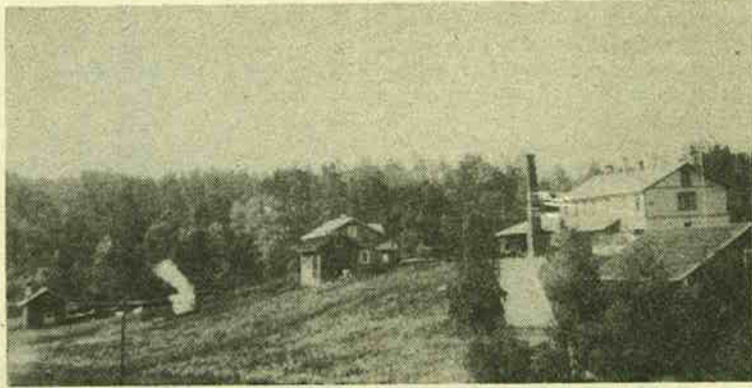
1.000 kg voita päivässä

Päivittäin kurnuttiin usein kolme
kurnullista ja parhaina päivinä val-
mistui noin 1000 kiloa voita. Alussa
oli käytössä kaksi pientä pystykir-
nua sekä erillinen suolaus- ja vai-
vauspöytä, mutta myöhemmin ka-
lusto uusittiin ja pari vuotta ennen
talvisotaa hankittu 3000 litran ve-
toinen makaava kirnu oli silloinen
uutuus. Voin osti melkein koka-
naan Saimi Vehala Viipurista.
Myöhemmin voi vietiin Valiolle.
Kurnuun suurin ostaja oli Kir-
vun Osuuskauppa. Pitkäaikaisina
voimeijerikköinä toimivat Hanna
Salminen ja Suoma Tuura, joista
varsinkin viimeksimainittu teki
meijerin palveluksessa erittäin an-
siokkaan päivätyön.

Meijerin yhteydessä oli

mylly

jonka koneistona oli kaksi jauhin-
kiviparia ja yksi kauran kuorima-
kivipari, rynninsärkijä ja mankeli.
Maksu perittiin viljassa. Ruisheh-
don jauhattaja antoi 5 litraa jyvää,
mutta jos joku halusi lestyjauhoja,
sai luovuttaa viljaa kaksinkertaisen
määrän. Rantakyläläiset ajoivat
meijerille usein moottoriveneillään.
Tämän takia laiturilla liikkui kis-
koja pitkin vinssin vetämä vaunu,
jolla viljasäkit ja kerma-astiat ve-
dettiin rannasta ylös. Jauhosakit
puolestaan menivät sitten alas myl-
lärin tottuneesti hoidellessa vintsiä.
Kyllähän joskus joku myllymies
yritti itsekin laskea vaunua, mutta
monta kertaa toppari tuli eteen
liian aikaisin ja aiheutti äkkipysä-
hdysen. Silloin menivät järveen se-
kä jauhosakit että kyydyssä ollut
myllymies. Myllärin tehtäviä hoiti
vuodesta 1924 Jaakko Taskinen.

Kurkijoen Osuusmeijeri Sortavalan menevältä maantieltä nähtynä. Valok. Pekka Teräntö.

Meijerin yhteyteen valmistui v. 1929

sirkkelisaha

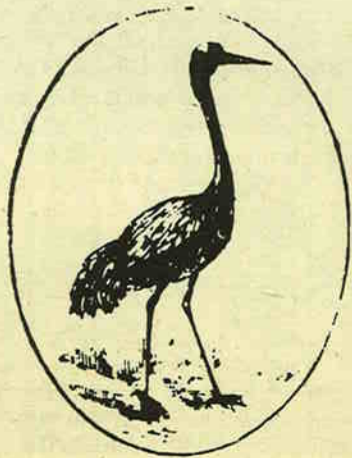
joka sahasi päivittäin 80—100 tuk-
kia. Koska mylläri toimi myös sa-
hurina, aloitettiin sahaus jauha-
tuksen päätyttyä. Myöhemmin sa-
hattiin kolmena päivänä ja jauhet-
tiin kolmena päivänä viikossa.
Tämä järjestely johtui myös osittain
siitä, että käyttövoimana ollut 65-
hevosvoimainen höyrykone ei riit-
tänyt voiman lähteeksi samanai-
kaisesti kaikille koneistoille. Mai-
nittakoon, että konehuone oli myl-
ly- ja sahamiesten suosima lämmit-
telypaikka. Suuri sisäänmuurattu
höyrykattila piti konehuoneen
hiostavan kuumana talvipakkaselä-
kin. Pitkäaikaisena koneenkäyt-
täjänä toimi Hannes Hakulinen.
Hänen tehtäviinsä kuuluivat myös
kaikkien koneistojen korjaukset ja
huolto.

Meijerin kuljetukset Elisenvaa-
ran asemalle hoidettiin ensin hevo-
sella, kunnes rovasti Arokallio sai
johtokunnan ostamaan 1920-luvun
alussa ketjuvetoisen käytetyn au-
ton. Myöhemmin meijerillä oli ns.
seka-autoja, joissa kuljettajan lisä-
säksi sai olla 5—6 matkustajaa.
Autonkuljettajina toimivat Juhon
Korjonen ja Väinö Ryyhä.

Isännöitsijänä toimi monta vuot-
ta Lyyli Merilä. Hänen tehtäviinsä
kuului koko laitoksen kirjanpito.

Johtokunnan puheenjohtajina

ovat olleet seuraavat henkilöt:
rovasti Gustaf Pettersson (Arokallio)
1895—1910, kappalainen G. Olson
1910—1913, agronomi C. Cleve
1913—1919, kelloseppä E. Hurme
1919—1921, maanviljelijä Anton
Hartikka 1922—1930, maanviljeli-
jä Antti Taskinen 1930—1931 ja
maanviljelijä Vilho Piilinen 1931—
1952.

Meijerin käyttämä voipakkauksien
merkki.

Tammikuun 6. päivänä 1942 pi-
dettyssä kokouksessa päätettiin
panna meijerin mylly ja saha käyn-
tiin. Meijerin puoli oli kärsinyt siksi
paljon vaurioita, ettei sen käyntiin
ottamista voitu toteuttaa heti.
Kunnostamista varten päätettiin
ottaa jälleenrakennuslainaa. Väes-
tön palatessa alkoi jo vuoden 1942
lopulla ilmetä, että meijerin toi-
minnan aloittaminen on ajankoh-
tainen asia. Talvella 1944 voitiin
aloittaa meijerin toiminta. Ker-
mantuojia oli aluksi alle 100. Tou-
kokuussa 1944 oli kermantuojia jo
170 ja voita valmistui noin 250 ki-
loa viikottain. Viimeinen johtokun-
nan kokous pidettiin meijerillä
syyskuun 9. päivänä 1944. Silloin
päätettiin maksaa rasvakiloilta 88
mk, mutta maksu suoritetaan ti-
lanteen takia myöhemmin. Lähtö
oli jälleen edessä.

Yhtiö purettiin 1950

Maaliskuun 17. päivänä 1950 pi-
dettyssä yhtiökokouksessa pääteti-
n osakeyhtiö purkaa. Päätös vah-
vistettiin samana vuonna huhti-
kuun 11. päivänä pidetyssä ko-
kouksessa. Viimeinen virallinen
kokous pidettiin 9. päivänä huhti-
kuuta 1951. Tämän jälkeen on lop-
puselvittely annettu johtokunnan
tehtäväksi.

Kaikkiaan 57 vuotta toimi mei-
jerin osakeyhtiö menestyksekkäästi.
»Toiminta jää tämän jälkeen niiden
hyvien muistojen sarjaan, jota suuri
osa kurkijokelaisista muistaa erit-
tään tärkeänä taloudellisenä apuna,
ei vaan maanviljelijäin etuna, vaan
koko seutukunnan taloudellisenä
vaurastajana», on Juhon Tukiä sano-
nut.

— Rainar Hakulinen

Pauli Kojo:

KURKIA

Punertuvan
pilven alla
kurkisiima
korkealla
soutaa suon ja
metsän yli —
Avara on
illan syli.

Ehkä joskus
päältä pääsi
kutsun kuulet
ikäväsi,

laulun ilmain
aarniosta.
Katsettasi
älä nosta.

Värisevän
tähdien alla
kurjet huutaa
korkealla...

Sorjon ruotsalaisuus

Suurina nälkävuosina 1866—67
siirtyi Pohjanmaalta pääasiassa
ruotsinkielistä väestöä Kurkijoen
pitäjään Elisenvaaran ja Parikka-
lan pitäjän välimaille. Tämä alue
kuului silloiseen Kurkijoen hoviti-
laan ja oli hovineuvos A. von Ette-
rin omistuksessa. Tulokkailla oli
ammattitaito. He olivat melkein
kaikki puuseppiä. Ja mikä tärkein-
tä, heillä oli palava halu raivata
peltoa seudulle, missä ei halla ollut
jokakesäisenä vieraana, kuten Poh-
janmaan soisilla kotiseuduilla. Ei
siis ollut mikään ihme, että hovi-
neuvos von Etter suostui mielihyvin
tulokkaiden suunnitelmiin, sillä
synkkää korpea oli tämä lahjoitus-
maa-alue vielä 1850-luvulla, jolloin
Kurkijoen Marianvaaran kylästä
tullut Pärtyli Lankinen oli uskal-
tanut uhmata korpea ja rakentanut
mälle hirsimökkinsä. Korvenrai-
vaus jatkui nyt näiden Ala-
Vetelistä, Kruununkylästä, Pietar-
saaresta ja Teerijärveltä muutta-
neiden »timpermannien» toimesta.
Ja se kanto kauniin hedelmän.
Metsissä oli riistaa. Siellä oli myös
petoja. Susi ja karhu olivat melko
yleisiä vieraita karjalaumoissa.
Asutus alkoi kuitenkin vaikeusis-
ta huolimatta kohentua ja Pohjan-
maalta tuli lisää väkeä. Nyt heidän
joukossaan oli jo suomenkielisiä-
kin. Ruotsalaisuus oli kuitenkin
vallalla kylässä 1910-luvulle asti ja
alkoi sen jälkeen vähitellen vähen-
tyä. Vuonna 1916 oli ruotsinkielisiä
kylässä 133 henkeä. Olihan mah-

dotonta suomalaisen ympäristöön
syntyneen toiskielisen yhdyskunnan
säilyä, koska se asutuksen laajen-
tuessa ei ollut enää kovinkaan eri-
stetyssä asemassa. Suomen kieltä
ruvettiin oppimaan ja niin Björk-
lundit, Haglundit, Kalinit, Hongel-
lit, Forsbackat ja monet muut myös
naapurikyliin sijoittuneet perheet
suomalaisuutensa avioitettiin joh-
dosta nuorisoo suomalaistui vähitel-
len kokonaan. Vanha kantajoukko
säilytti pohjalaisen luonteensa ja
äidinkielenä.

Vuonna 1890 perustettiin yksio-
pettajainen ruotsalainen kansa-
koulu kylään, jonne siis muodostui
Laatokan-Karjalassa harvinainen
ruotsalainen koulupiiri. Koulun
ensimmäinen opettaja oli Hanna
Mellberg. Koulu sai aluksi valtion
apua, mutta kun v. 1909 kylään pe-
rustettiin suomalainen kansakoulu,
avustus vähitellen pieneni ja loppui
kokonaan 1930-luvulla. Tämän jäl-
keen Sorjos svenska folkskola toi-
mi talvisotaan saakka yksityisen
avun turvin. Suurimpia lahjoittajia
olivat Svenska Folksskolans Vän-
ner ja Svenska Kulturfonden. Myös
Viipurin ruotsinkieliset avustivat
koulu. Vuonna 1923 oli oppilaita
9—13 ja talvisodan jälkeen Karja-
laan palatessa löytyi vain yksi ruot-
sinkielinen oppilas, jonka täytyi
turvautua suomalaiseseen opetuk-
seen. Koulun viimeinen opettaja oli
Ester Sofia Fagerlund.

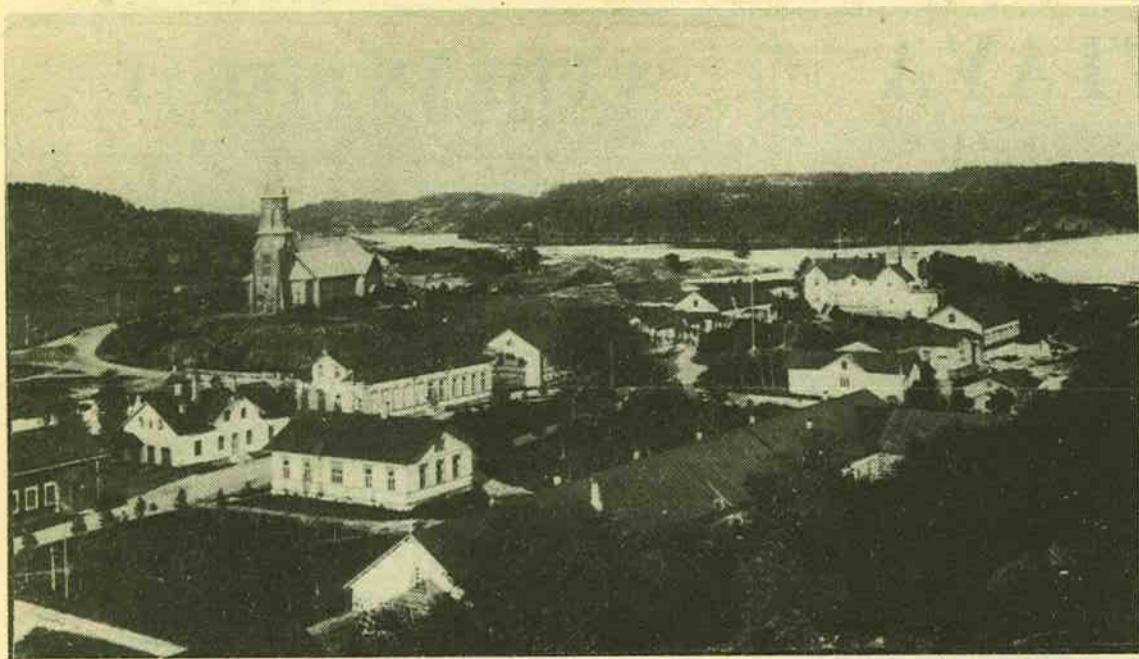
Tervun vesillä

Mikä silmiä hivelevä näky Ter-
vun hovin laiturista. Siinä on edes-
sä lahti peilitynänä. Aurinko kim-
meltää ja häikäisee silmiä. Tuossa
vanhat herraskartanot, jotka ovat
nähtäneet kaikkein yleisimmän
loiston ja olivat nyt kaikkein vä-
hempiosaisten kotina, kunnalliskoti-
na. Rannalla on ryhmä lehtikuu-
sia, ylempänä iso lehmus, jonka
varjossa Uuno Cygnaeus on vihitty
avioliittoon. Uuden saunan edessä
on ankkaja joutsenlampi. Toisella
sivulla navetta ja talli sekä Suomen
ensimmäinen meijeri. Täällä on
historiaa, romantiikkaa ja luon-
nonkauneutta. Emme viivy kauem-
min, vaan jatkamme matkaa.
Kaarramme vasemmalle. Taakse
jää kaunis Hovin ranta, oikealle
Piensaari ja Hermunki. Sivutamme
Linnansaaren ja Haukkasiin.

Käännämme Lauvatsaaren sisä-
puolta, sinne jää Ukonnenä. Ohi-
tamme Uurtaviin saunat ja Munk-
kisaaren. Saavumme Lauvatsaaren
salmeen (Uittoon). Siinä täytyy
moottori melkein pysäyttää ja ajaa
hyvin hiljaa, muuten on kivellä.
Vasemmalla on Rönönlähti ja lam-
pi. Kaarramme oikealle ja sivutam-
me Siikasaaren sekä Mälisaaren.
Mälisaaren kohdalta lähtee noin 3
kilometrin pituinen Kiiskansalmi,
joka yhtyy toisesta päästään Kalk-
salosta tulevaan väylään. Tämä on
eräs kaikkein kauneimpia salmi-
vöitä. Käännämme oikealle ja
poikkeamme Lauvatsaareen, jossa
nousemme vartiotorniin. Kivistä
on sen ihmisen sydän, jos se ei lii-
kahda sen näyn edessä, mikä täällä
silmiemme eteen avautuu. Koko
Laatokka silmiemme edessä. Kuvi-
telkaamme se peilitynänä, kan-
gastuksineen, jolloin saaret roikku-
vat taivaalla. Ympäri on suuri
luonnonrauha ja hiljaisuus. Ei, sitä
ei voi kuvata, se täytyisi jokaisen it-
se elää mielessään ja muistissaan.
Tämä Lauvatsaarihan oli meille
kaikille tuttu orivarsalaitumiseen,
samoin tutut sen asukkaat. Siellä
asui Kuokkasen perhe. Lokakuun
7. päivänä 1939 saari miehitetiin
liikekannallepanomääräyksellä ja
sen jälkeen moni Suomen mies
poikkiesiellä sotavuosina.

Kun katsomme tornista, näkyy
oikealla Kurkiniemen majakka ja
sen takana Hiitolan Marjasaari ja
Haraluoto. Kauempana näkyy
Käikisalmen rannikko, mistä eri-
koisesti erottuu kaikille tuttu
Waldhoffin savupiippu. Vasem-
malla on Verkkosaari ja suoraan
idässä Heinäsenmaa. Sen takana
on Vossinan saari ja vähän vasem-
malla Jalajan ja Mökerikön saaret.
Koillisessa näkyy Rahmansaari, jo-
ka tuli kuuluisaksi vuoden 1941
taistelusta. Hyvin kaukana siinä-
vät Valamon kirkon kupolit.

Uuno V a r j u s.

Kurkijoen maamiesopiston aluetta Linnavuorelta nähtynä. Taustalla Kuuppalan kylää. Valok. J. Kauppi.

KURKIJOEN MAATALOUS- OPPILAITOKSET

Valtion lunastettua v. 1871 hovi-neuvos von Etterin konkurssipesäl-tä Kurkijoen entiset lahjoitusmaat jäi Kurkijoen hovitila valtiolle sillä tarkoituksella, että sinne perustetaan maanviljelys- ja karjakkokoulu Viipurin lääniä varten. Koulu aloitti työskentelynsä 1. päivänä maaliskuuta 1875 Kurkijoen maanviljelysopiston nimellä. Opisto toimi aluksi kolmivuotisena käyttäen uusimpia maanviljelysmenetelmiä ja uusimpia koneita valmistuen täten kykeneviä ja kysytyjä työnjohtajia. Opiston johtajana toimi maanviljelyksen ylitarkastaja A. E. Lång vuoteen 1896. Tällöin opisto muutettiin Kurkijoen ylempiä maanviljelyskouluksi, jonne pääsyaatimuksena oli lyseon V luokan kurssi. Koulun johtajaksi tuli maisteri Carl Enckell. Uusi muutos tapahtui v. 1910. Tällöin koulusta tehtiin Kurkijoen maamiesopisto, jonka johtajaksi tuli maatalousneuvos J. Erik Hällström. Pääsyaatimuksia helpotettiin. Nyt pääsi opistoon 5 luokkaa oppikoulua käynyt tai vastaavat tiedot omaava. Myös kansakoulun käyneillä oli mahdollisuus päästä opistoon opiskeltuaan kansanopistossa yhden opintokauden. Kaikkien täytyi kuitenkin olla vuoden harjoittelijana maatalousalalla. Oppikurssi oli kaksivuotinen käsittään talvikaudet.

Opiston ohjelmassa tapahtui jälleen muutos v. 1919. Tällöin opintokausi piteni käsittäen nyt kaksi vuotta vuoden ympäri. Kesäaikana oli 4,5 kuukautta kestävä väliharjoittelukausi. Pääsyaatimukset tulivat nyt samoiksi kuin Mustialassa eli kansakoulukurssin lisäksi vaadittiin kansanopiston, maamies- tai maanviljelyskoulun kurssi sekä vuoden ennakkoharjoittelu. V. 1928 ruvettiin antamaan oppilaille opetusta erikoiskursseilla käytännöllis-tietopuolisesti. Niinpä tehtiin kylvö- ja lannoitus suunnitelmia, käytännössä suoritettiin salaajitusta, opetettiin erilaisten koneiden käyttöä, opetettiin maanmittausta, tutustuttiin metsänarviointiin, pehdyttiin eläinten sairauksiin ja kalatalouteen.

Maamiesopisto eli Opisto, kuten paikkakuntalaiset sitä kutsuivat, antoi oman piirteensä koko kirkonkylän elämälle. Linnamäen ja Joen välisellä lähes kuuden hehtaarin suuruisella alueella oli parikymmentä eri tarkoitukseen käytettyä rakennusta aivan Hiitolan mene-

vän tien varrella olevan opistorakennuksen lisäksi. Siellä toimi mm. meijeri, kaksivuotinen käytännöllis-tietopuolinen karjanhoitokoulu sekä yksivuotinen hevoshoitokoulu. Lisäksi siellä oli oppilasasuntola ja ruokala. Opiston opettajia ja henkilöitä varten oli asuntoja, joista johtajan asunto sijaitsi varsinaisella opistoalueella kirkon kohdalla. Puutarha ja kaksi opettajien asuntoa olivat erillään Laikkalanlahden puolella Hiitolan maantien varrella.

Opisto antoi oman panoksensa Lopotin kulttuurielämään. Opiston oppilaita oli mukana monissa seuroissa ja yhdistyksissä eivätkä kaikki opettajakaan eristäytyneet sinne Joen toiselle puolelle. Tapana oli myös, että opiston oppilaiden järjestämiin juhliin, kuten vappujuhliin, pikkujouluun sekä uusien oppilaiden vastaanottotilaisuuteen kutsuttiin Lopotin »kerma». On ihmeellistä, että oman pitäjän alueella sijainneissa oppilaitoksissa kävi perin vähän kurkijokelaisia nuoria miehiä. Heitä lienee tusinan verran ja heidän joukossaan on yksi nainenkin, nimittäin kurkijokelainen Elli Kauppinen (myöh. Rahiala). Naisoppilaita opistossa oli vain muutamia, joukossa myös virolaisia ja yksi unkarilaissyntyinenkin.

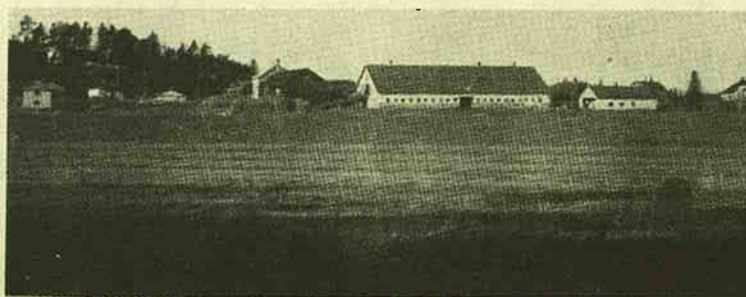
Opiston muina johtajina olivat maanviljelysneuvos Viktor Fagerström vv. 1918—34 ja hänen jälkeensä maisteri Juhana Karttunen talvisotaan asti. Viimeisistä opettajista mainittakoon maat. metsät. kand. Toivo Castrén, maisteri K. Paatonen, eläinlääkäri Niilo Luikko ja fil. tohtori Veli Räsänen, joka oli kansainvälisesti tunnettu jäkälien tutkija.

Koulutila oli yli 1800 hehtaarin laajuinen ja ulottui Raholan kylän alueelta lähelle Aromäen kylää, jonka lähellä ns. Kurkisiin pelloilla oli nuoren karjan kasvattamiseen

käytetty karjatila. Pohjiin kylän lähellä Kuoksuvooren rinteillä oli muonamiesten asuntoja ja opiston alueella karjanhoitajien, hevoshoitajien ja muonamiesten asuntoja, tallit ja kalustovajat. Linnamäen juurella sijaitsi lähes 100 metriä pitkä navetta, joka oli rakennettu aikoinaan Linnamäeltä vieritetystä muinaisen linnoituksen kivistä. Täydellä syyllä voi siis kulkea navetan ohi lakki kädessä, kuten eläinlääkäri Kaarlo Gummerus eräässä kirjoituksessaan mainitsee. Koulutilan pitkäaikaisena tilanhoitajana oli J. V. Sipilä ja hänen jälkeensä Veikko Penttilä.

On selvää, että koulutilalla ja opistolla oli suuri vaikutus koko pitäjän maatalouteen. Varsinkin lähikyläisten maanviljelijät saivat nopeasti uusia tietoja ja virikkeitä ja monet uudet menetelmät koulutilalla kokeiltuina hyödyttivät suuresti yksityisiä viljelijöitä.

Kurkijoen koulutilaan kuului suuri ulkotila Elisenvaarassa. Tämän tilan sai vuokralle agronomi Evald Relander ehdolla, että hän rupeaa pitämään siellä maanviljelyskoulua. Näin sai alkunsa Elisenvaarassa Suohovilla ollut Elisenvaaralan maanviljelyskoulu. Tämä koulu oli etupäässä käytännöllinen ja oppiakso kaksivuotinen. Yksivuotinen Itä-Karjalan tietopuolinen karjanhoitokoulu aloitti toimintansa v. 1904. Tätä varten oli Suohovilla suuri navetta, jossa pehdyttiin nautakarjan hoitoon. Myös suuri kanala ja sikala kuuluivat tilan harjoittelukohteisiin. Viljeltävänä oli yli 200 hehtaaria peltoa, jota oli saatu mm. soita ojittamalla. Ympäristö tarjosikin vaihtelevaa maanlaatua viljelyspintalaksi ja täten maanviljelyskoulun käytännöllinen harjoittelu sai hyvän koekentän. Sitarsuon tuntumassa Parikkalan tien varrella oli vat koulun rakennukset. Tilalla oli

Elisenvaaralan maamieskoulu Suohovilla. Vasemmalla mäellä koulurakennuksia, keskellä navetta ja oikealla johtajan asunto.

Laulu Kurkijoelle

Saa arkinen askare tauota hetken,
sydän herkisty hiljaa kuuntelevaksi.
Taas teemme me Laatokan rannoille retken,
se koskaan ei käy mahdottomaksi.

Kun nousemme kurkien korkeille teille,
rajan rasiiton, tiedäthän, alhaalla tapaa.
Ei täällä ainutta estettä meille,
tie muistoille auki on, väljä ja vapaa.

Se siinä on, sielusi silmin jo näet,
kotiseutusi armaan entisellään.
Tutut vaarat, notkelmat, joen ja mäet,
siell' kotia meillä ei enää kellään.

Ja aina kun toinen toisensa kohtaa,
yhä yhdistää se, minkä heimomme koki.
Nykytouhujen yllä vain muistoina hohtaa,
oma entinen rakkahin Kurkijoki.

Oli unta käyntimme Karjalassa,
uni ihmeen kaunis, valveilla nähden.
Työ katkesi siellä ja jatkamassa,
olen täällä kohtalon käskyn tähden.

Pehurin pyynti Laatokalla

Pehuriksi sanottiin nieriäistä silloin kun kala ei vielä ollut kutukypä. Siihen asti nieriäinen elelee aikalailla suurissa syvyyksissä. Harvoin sitä tavattiin 60 metriä matalammassa vedessä. Laatokka oli tälle kalalle erittäin edullinen järvi, koska sen pohjoisosassa oli tavattoman syvä ja pohjassa oli useita harjanteita. Näissä harjanteissa pehuri eleli. Muuta kalaa ei siellä juuri tavattukaan.

Ensimmäinen työ oli siimojen selvittely ja pyyntikuntoon laittaminen. Siimat pantiin suuriin laatikoihin, joiden reunoissa oli korkit. Näihin painettiin kookut järjestyksessä vierekkäin. Tällaisia laatikoita venekunnalla oli kahdesta neljään kappaletta. Kun laatikosta tuli siimaa viitteen kilometriä, ei syksyisenä päivänä venekunta pystynyt enempää pitämään kääntä. Venekuntaan kuului tavallisesti kaksi pyytäjää.

Nyt tuli ankkureiden kupujen ja köysien vuoro. Köyttä piti olla paljon, kun jokaiselle kuvulle oli varattava ainakin 100 metriä. Tavallisimmin ei kupuja laitettu kuin siiman päihin, mutta joskus käytettiin välikupuja. Oli myös tarkistettava välttämättömät naarauseräkkeet. Jos siima jostain syystä katkesi tai juuttui pohjaan, ei muu autanut kuin ryhtyä naaraamaan. Se ei ollut helppo tehtävä, kun vettä

saattoi olla yli 100 metriä. Airot, purjeet, veneen moottori ja polttoaineet varattiin ja tarkastettiin. Ja tärkeä ruokapuoli. Tässä piti paikkansa vanha sanonta, jos lähdet merelle päiväksi, varaa mukaan viikon muonat. Laatokka ei aina ollut lempeimpiä lapsiansa kohtaan. Kun kaikki oli kunnossa, lähdettiin matkaan. Naiset ja kissat eivät saaneet olla lähtöä näkemässä. Se olisi tietänyt huonoa kalaonnea.

Syötit saatiin nuotalla tai ostettiin toisilta. Syöttinä käytettiin muikkua. Pehuri oli hyvä kalantuntija. Kun joskus ei muikkua saatu, laitettiin salakoita osaksi sekaan. Pehuri oli ne kyllä erottanut, vaikkei ihmishimmä kalapaloissa mitään eroa huomannutkaan. Jokainen pyydystäjä suunnisti omien maamerkkiensä mukaan. Rantaa oli useita kilometrejä ja näkyvyyskin oli joskus huono, joten syksyllä jouduttiin monta kertaa toimimaan peukalotuntumalla.

Kun oli päästy mieleiselle laskupaikalle, alkoi siiman lasku. Ankkuri pohjaan ensin ja sen jälkeen siima oli saatava niin, ettei se sotkeutunut köyteen ja vetänyt merkikuppua veden alle. Ankkuriköyttä oli laskettava runsaasti, ettei virta vetänyt kupua veden alle. Siiman lasku kävi niin, että laskija otti kookun reunasta ja laittoi siihep syötin ja taas toisen. Tuntuu yksinkertaiselta, vai mitä? Joskus olivat kookut päässeet sekaantumaan tai siima oli muuten sekaisin. Tällöin kookut otivat kiinni käsiin ja vaateisiin. Nyt kysyttiin laskijan näppäryyttä, miten saisi tilanteen selviämään. Tavallisin tapa oli reväistä laatikon reunasta tukku kookuja ja heittää ne veteen. Airomies hoiteli veneen suuntaa ja vauhtia. Laskeminen tapahtui purje- tai konevoimalla. Airomies pilkkoi myös syötti paloiksi. Jos muikut olivat isoja, leikattiin ne vinottain poikki kahdeksi tai kolmeksi kappaleeksi. Välillä tietysti vaihdettiin tehtäviä. Lopulta siima oli vedessä ja kupu laskettiin. Tämä kävi jo helpommin, kun ei tarvinnut pelätä siiman sotkeutumista.

Oli tullut aika lähteä yöpuulle. Ratkaisu oli helppo, jos veneessä oli

myös suuri puutarha Parikkalan ja Haapavaaran tien välisellä alueella. Samalla alueella oli asuntoloita, navetta, tallit, paja sekä useita talousrakennuksia. Pitkäaikaisena koulun johtajana toimi agronomi Eino Airaksinen. Agronomi Oskar Ehrnrooth opetti lähinnä teoreettisia aineita. Koulutilan työnjohtajana oli vuodesta 1931 lähtien Harry Laurén. Mainittakoon, että kyseisen koulutila oli viimeisinä vuosina valtion paras tila viljantuotannossa ja kannattavuudessa. Karjanhoitokoulun rakennus sijaitsi hieman kauempana Parikkalan tien varrella. Koulun johtajana toimi agronomi Kaarlo Ilvonen sekä opettajana hänen lisäkseen Matilda Frilund. — Rainar H a k u l i n e n.

LAULAVA JA SOITTAVA KURKIJOKI

Rovasti Gustav Arokallio oli puuhamies myös musiikin alalla. Hän tajusi kurkijokelaisen rahvaan musikaalisuuden ja tarttui asiaan kanttorien välityksellä. Virsikanteleen soittaminen, nuottien tunteminen ja virsisävelmien oppiminen tuli pakolliseksi rippikoulussa. Tästä kaikesta oli seurauksena, että virret opittiin laulamaan oikeassa rytmissä ja virsisävelmät oikein. Ei ole siis ihme, että voimakkaana kaikui virrenveisuu jumalanpalveluksissa. Virsien pakollinen oppiminen pakotti jokaisen myös harjoittamaan ääntään ja sävelkorvaansa.

Laulun tarve tuli tavaksi. Tarvitettiin ohjelmaa moniin tilaisuuksiin. Aromäelle perustettiin jo v. 1895 kirkkokuoro, joka nuorisoseuran perustamisen jälkeen tuli aluksi seuran pääasialliseksi harrasteeksi. Kuoro kävi konsertoimassa eri puolilla pitäjää ja sai Hiitolan laulujuhliilla I ja Käkisalmen laulujuhliilla III palkinnon. Aromäen kuorossa ehti laulaa kolme sukupolvea ja siihen kuului jäseniä myös naapurikylistä Oksentiinmäeltä ja Haavikolta. Hyvin monta kertaa Aromäen kuoro avusti Lopotin kuoroa eri tilaisuuksissa. Lopotissa toimi nimittäin kanttori Heikki Mieltisen johdolla sekakuoro, joka oli kirkkokuoronakin ja tähän samaan joukkoon toi Antti Korjonen johtamansa Aromäen kuoron. Hänen johdolla lauloi Lopotissa myös mieskuoro, jonka jäsenet olivat mukana kirkkokuorossa.

Mutta kuoroja oli monissa muissakin kylissä. Alholla Kaarina Härkönen kokosi nuorisoseuran piirissä sekakuoron, johon voimakkaan panoksen antoivat Särkijärven kylän laulajat. Alhon naapurikylistä Haapavaarassa Eino Pajari kokosi ympärilleen sekakuoron ja Raholan sekä Saviin kyläläisistä Kaarlo Antikainen kokosi innokkaan laulajajoukon. Viljo Pipatti kokosi puolestaan Lapinlahden ja Vätikän kylien laulajat yhteen. Hilja Hovi laulatti taas korpisaarelaisia. Saareksen kylässä oli v. 1913 perustettu lauluseura Riento. Tämä kuitenkin lakkautettiin 10 vuotta myöhemmin, mutta kuorotoiminta jatkui kuitenkin Helga Grundströmin johdolla. Mikrilän kylässä Hilja Huittinen johti sekakuoroa, joka monipuolisella ohjelmallaan juhlisti erilaisia kylän tilaisuuksia kaik-

Kurkijokelainen virsikannel soi taitajansa käsissä. Mikrofonin kanssa konsuli Aarne Roiha. — Valok. Pekka Kyytinen.

kia kyläläisiä tyydyttävällä tavalla. Rähävaarassa kanttori Herman Poutanen kokosi sekakuoron, johon kuului myös naapurikylistä Luhovaaran laulajia.

Elisenvaarassa oli nuorisoseuran piirissä myös innokkaan laulajajoukon. Viljo Pipatti kokosi puolestaan Lapinlahden ja Vätikän kylien laulajat yhteen. Hilja Hovi laulatti taas korpisaarelaisia. Saareksen kylässä oli v. 1913 perustettu lauluseura Riento. Tämä kuitenkin lakkautettiin 10 vuotta myöhemmin, mutta kuorotoiminta jatkui kuitenkin Helga Grundströmin johdolla. Mikrilän kylässä Hilja Huittinen johti sekakuoroa, joka monipuolisella ohjelmallaan juhlisti erilaisia kylän tilaisuuksia kaik-

sa Heikki Mieltisen johdolla soitti eri tilaisuuksissa kamariorkesteri.

Lopotissa toimi palokunnan ylläpitämä torvisoittokunta Antti Korjosen johdolla. Yhdessä Aromäen torvisoittokunnan kanssa juhlistivat nämä monia yleisiä tilaisuuksia omalla paikkakunnalla ja myös soittivat tilauksesta naapuripitäjissä. Elisenvaaran suojeluskunnalla oli myös oma torviyhtye, jota johti A. Reini.

Vanhemmalta löytyy pitäjästämme monia kansansoittajia eri kylistä. Mainittakoon esim. Kalle Tirri Otsanlahden kylästä. Hän oli vanhan polven taitava viuluniekka. Hänen poikansa Toivo Tirri (myöh. Talvela) soitti jo Siilas Palmun johtamassa Lopotin orkesterissa. Ja kolmas polvi Toivon poika Martti Talvela syntyi sitten jo naapuripitäjässä Hiitolassa. Paavo Äikää oli toinen tunnettu kansansoittaja, jonka haitari antoi tahtia monissa tilaisuuksissa. Hänet tunnettiin koko pitäjässä. Hänen poikansa Taulo Äikää jatkaa isänsä musiikkiperinteitä urkujen taitavana käyttäjänä. Hänelle tasavallan presidentti myönsi äskettäin professorin arvonimen.

Myöskään kannel ei ollut unohtunut kurkijokelaisten tupien seinille, vaan sitä käytettiin ja moni osasi soittaa kanteleella joitakin kappaleita. Ehkä tunnetuin pitäjämme viimeaikaisista kanteleensoittajista oli oksentiinmäkeläinen Martti Väisänen. Hän soitti lisäksi erittäin hyvin viulua ja haitaria sekä oli taitava kanteleiden valmistaja. V. 1936 hän esiintyi radion kansanmusiikkiohjelmassa.

Kurkijoki oli laulun ja soiton pitäjä. Edellä on kuvailtu viimeaikaisista musiikin harrastusta. Sillä on kuitenkin juurensa syvemmällä. Kanttorit Siilas Palmu, Armas Siukonen, Arvid Riikonen ja Heikki Mieltinen ovat jokainen osallisia

VÄTIKÄN HIEKAT

Vätikän kylä oli pieni Kurkijoen rantakylä, jolla oli kurkijokelaisille muita rakkaampi kaikkensa kuuluisien hiekkojensa takia. Näistä hiekoista ei vielä noina sotia edeltäneinä aikoina paljoakaan tiedetty, mutta kohta kun ne oli menetetty, niiden arvo kohosi korkealle jokaisen siellä käyneen ja oleilleen miellesä.

Niinä aikoina, jolloin rouva Ida Kauppi piti Vätikän hiekoilla olevassa huvilassa merikylpylänsä lironaadipulloineen ja muine herkkutelmahdollisuuksineen, alkoi Vätikkä saada eräänlaista kansainvälistäkin leimaa. Olihan Kurkijoella kävijä aina valmis lähtemään hiekoille, kun hänet sinne vain ohjattiin.

Milloin tehtiin matka jalkaisin pitkin kesän auringon kuivaksi paahtamia teitä, milloin pyörällä tai, suuremman joukon kysymyksessä ollen, myös henkilöautoilla. Toisinaan mentiin meritietä, mutta milloin maantietä käytettiin, oli aina lopulta turvaututtava veneeseen, jolla vasta pääsi hiekoille Kojonsaareen. Martti Heinonen sekä Pösönryhmän Heinosen veljekset ja Sipro Kosonen kuljettivat väkeä hiekoille rekisteröidyillä moottoriveneillään.

Mikä sitten oikein oli tunnusomaista Vätikän hiekoille, saattaa joku kysyä ihmetellen?

Hiekkavallit olivat joka päivä hiukan erimuotoisia Laatokan maininkien muodostellessa sinne

yhä uusia kuvioita. Lammikot taas olivat noiden hiekkasärkkien ja monimuotoisten muodostelmien keskellä myös joka päivä uusi elämys. Jonakin päivänä saattoi olla iloa siitä, että jossakin lammikossa oli sen suuruinen syvyys, että siinä saattoi uida lämpöisessä vedessä. Seuraavana päivänä lammikko oli jo kuivunut melkein kokonaan muodostaen jalankulkijalle lähes kuivapohjaisen hietikon. Aamuisin oli jännittävää nousta tutkimaan, mitä Laatokka ja tuuli olivat yhdessä yön aikana aikaansaaneet. Siinä oli pitkäsi aikaa tutkimista, eikä hiekoilla kävijä, olipa hän kuka tahansa, saattanut koskaan moittia Vätikän reissuansa yksitoikkoiseksi. Niin vaihtelevan päivän siellä saattoi viettää, olipa kysymys viikon vierailusta tai vain päivän kestävästä huvimatka.

Monet seurat ja yhdistykset järjestivät hiekoilla kesäjuhliansa. Silloin kuultiin puheita, laulua ja soittoa sekä muuta ohjelmaa, ja ilo oli ylimmillään, kun lavalla saatiin tanssia kesäisen illan korkean tavan alla.

Monille samoilun haluisille riitti rannoissa pituutta kävellä kilometrimääriä eteenpäin ja tutkia luonnon ihmeellisyyksiä sekä rannalla, vedessä ja niiden yläpuolella kohoavassa petäjä kasvavassa kalliomaastossa. Olihan siellä aina väliin vilpaisia lehtojakin, jotka tarjosivat

Vätikän kuuluisat hiekat. Taustalla avo-Laatokkaa Käkisalmen suuntaan.

voimakkaaseen musiikin harrastukseen. Erikoisesti on myös muistettava monet kansakoulun opettajat, jotka vapaa-aikansa säästämättä kokosivat kuoron ympärilleen ja antoivat täten musiikista inostuneille kyläläisille tilaisuuden taitojensa esittämiseen ja harjoittamiseen. Kuoroja ei virallisesti ollut jokaisessa kylässä. Laulajia sen sijaan oli. Sellaisia laulajia, jotka pättämättömällä musikaalisuudellaan pystyivät laulamaan eri ääniä ja tätä juuri kuoroissa tarvittiin. Kun ortodoksinen kirkko rakennettiin Kurkijolle, saatiin sinne tarvittavan kuoron laulajat melkein yksinomaan Kuuppalan ja Otsanlahden kylistä. Näissä kylissä ei kummassakaan toiminut virallisesti laulukuoroa, vaikkakin viimeksi mainitun kylän vanha laulukuoro v. 1923 voitti I palkinnon Sortavalan laulujuhliilla.

Veteraani Antti Korjonen johtamassa kuoroa. Hän teki varsin merkittävän päivätyön torvisoittokunnan ja kuoron johtajana Lopotissa ja Aromäellä.

moottori. Silloin ei paljoakaan merkinnyt, mihin rantaan ajetaan. Matkan aikana pantiin ruoka alulle, ettei rannalla tarvinnut muuta kuin kypsyttää. Syötä otettiin pienet nokkaunet ja taas matkalle sille kuvulle, josta siiman nostaminen oli päätetty aloittaa. Auringon noustessa piti olla perillä. Pitkiä nukkumisaikoja kalamiehillä ei koskaan ollut, jos myrsky ei niitä järjestänyt.

Siinä sitä ensimmäiset selänvoiteet saikin, kun kiskoi 100 metrin syvyydestä ylös ankkurimurikan, jossa vielä oli siimaa lisäpainona. Kun ankkuri oli veneessä, alkoi siiman lappaminen. Siimalaattikot laitettiin veneen takateljolle ja siihen sitten vain seisaaltaan vetäen koukku toisensa viereen hyvään järjestykseen ja siima laatikkoon. Siima oli raskasta vetää ja se leikkasi sormet rikki oppipojalta, vaikka olikin suojukset sormissa. Joskus sattui, että useimmat siimat olivat menneet päällekkäin. Silloin saattoi siima katketa. Jos näin onnettomasti kävi, pantiin kupu katkeamispaikan merkiksi ja nostami-

nen aloitettiin toisesta kuvusta.

Jos Ahti oli ollut suotuisalla päällä, alkoi kohta tuntua siimassa nykimistä, kun ankkuri oli saatu ylös. Olihan siimaa silloin jo liikkeellä aikamoinen määrä. Siihen sopi monta nykyjää. Melkein aina se oli pehuri, joka siellä pisti vastaan. Joskus tuli made merkinä siitä, että siima oli liian matalassa. Silloin pantiin rantamerkkien avulla paikka muistiin, ettei toista kertaa lasketa niin matalalle. Joskus oli pehuri ottanut syötin laskuvaiheessa ja oli silloin useimmiten kuollut. Oikein hyvällä syönnillä saattoi pehuria tulla satojakin kiloja yhdestä siiman lapannasta. Saattoi taas käydä joskus niin, että siimat, kalat, kuvat ja köydet jäivät kaikki sinne. Saaliit olivat tosiaan joskus hyviä. Tervun kylän Immosen Pitkä-Jussi ja Ristolaisen Toivo saivat Lauvatsaaren ja Heinäsenmaan välisestä syvänteestä 126 kalaa. Itse en ole saanut kuin 85 kalaa. Kun kalojen keskipainoksi tuli yli kaksi ja puoli kiloa kappaleelle, oli kaloja komea kasa.

(Toivo V a r j u k s e n mukaan)

Kurkijoki-Seura muistojen ja perinteiden vaalijana

Keyrin kekereitä, kaukaisen Kurkijoen markkinoita muistoinen ja kevään iloisia virpojuhla on vietetty Kurkijoki-Seuran toimesta. Iloa on näissä juhlissa riittänyt — mutta elämän vakavampia puoliakaan ei seurassa ole unohtettu. Varmaan monen kurkijokelaisen mieleen on jäänyt se harrastunnelmainen ehtoollisjumalanpalvelus, jolloin oli käytössä Kurkijoen seurakunnan vanha ehtoolliskalusto, joka Kurki-Säätiön toimesta oli saatu takaisin sota-aikana alkaneilta harharetkiltään.

Juhlien, retkien ja muiden yhdessäolotilaisuuksien lisäksi seura on sääntöjensä mukaisesti monin tavoin vaalinut Kurkijoen pitäjän muistoja ja perinteitä. Kurkijoki kylästä kylään-kirja syntyi seuran aloitteesta ja sen toimeenpaneman kirjoituskilpailun satoa on käytetty kirjassa, jonka kokosi ja kirjoitti tohtori Rainer Hakulinen. Tässä kirjassa on sanoin ja kuivin talletettuna piirteitä Kurkijoen eri kylistä, niiden luonnosta ja elämästä. Kurki-Säätiö puolestaan teki totta kirjan julkaisemisesta. Kurkijoki-Seura on tehnyt aloitteen myös kurkijokelaisen vöhtövuosien - sotien ja välirauhan ajoilta - muistelmia-ym. aineiston kokoamiseksi ja tallettamiseksi. Kurki-Säätiö on nimenmänn toimikunnan asiaa hoitamaan.

Kanteleita, solkia ja piiskoja

Kuuluksia oli Kurkijoen pitäjän muun muassa piiskoistaan. Seuran toimesta hankittiin aitoja kurkijokelaisia piiskoja. Otavassa asuva Pekka Jussilainen oli piiskamestarina ja niiden myyntimenestys oli niin hyvä, että varasto on toistaiseksi loppunut. Nykyinen kuopiolainen Oiva Rouhiainen puolestaan nikkaroi seuralle perinteisiä virsikanteleita, jotka menivät myös kuin kuumille kiville. - Seura etsii parhaillaan uusia kantele- ja piiskamestareita. Kurkijoen kirkon pienoismallin seura on myös valmistanut.

Erilainen harrastustoiminta kuuluu seuran toimintaan ja näinpä monissa juhlissa ja muissa tilaisuuksissa on ohjelmaa saatu omasta takaa.

syksyisin mahdollisuuksia marjastamiseen.

Kalastusta sai kuitenkin usein seurata Vätikän rannoille tullut loimailija. Yökäudet siellä saatettiin vetää nuottaa. Kuutamoiiset elokuun yöt olivat unohtumattomia, kun rantanuotan vedosta väsyneet ammatti- ja amatöörikalastajat virittivät keskyyön aikana kirkkaana loistavan hiilivalkean ja paistoivat siinä hiilloksella osan saaliista täyden apajan kunniaksi. Näitä elämyksiä jäi vain niiden mieleen, jotka tahtoivat oppia tuntemaan Vätikän ei vain huvittelun, mutta myös siihen liittyvät elinkeinon merkeissä.

Vätikkä lienee ollut eräänlainen yhdistävä side sekä omien pitäjäläisten että sinne saapuvien matkailijoiden kesken.

Vätikän muistot ovat varmasti mieliinpainuvimmat. Ajan hammas ei niitä syö.

(Martta Juvosen mukaan.)

Kurkijoki-Seura on Karjalan Liiton, Karjalaisseurojen Uudenmaan piirin sekä Karjalaisyhdistöjen valtuuskunnan jäsen ja on osallistunut näiden järjestöjen toimeenpanemiin tilaisuuksiin.

Puheenjohtajat aktiivisia

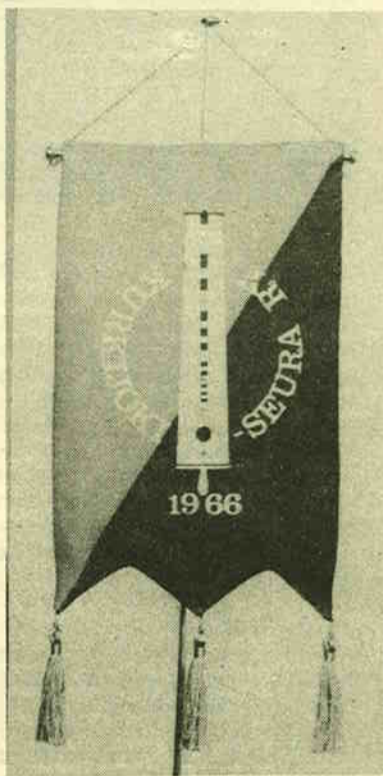
Huhtikuun 24. päivänä 1966 perustettiin kurkijoki-Seura, joka on nyt toiminut kahdeksan vuotta. Seuran perustamiskokouksessa oli läsnä 36 kurkijokelasta, jotka kaikki myös heti liittyivät seuran jäseniksi. Runsaimmillaan seuran jäsenmäärä on ollut noin 250.

Seuran ensimmäinen puheenjohtaja oli konsuli Aarne Roiha. Kahden vuoden puheenjohtajakauden jälkeen sai tehtävän hoitaakseen kansliapäällikkö Viljo Hakulinen. Kun hän kolmen vuoden kulluttua luopui nuijan varresta 1971, tarttui nuijaan tarmokkaasti maisteri Aune Raitio, joka hoitaa puheenjohtajan tehtäviä edelleenkin.

Kaikki puheenjohtajat ovat olleet ja ovat yhäkin seuran toimelkaita ja innostavia jäseniä, jotka monin tavoin osallistuvat toimintaan ja vireyttävät sitä.

Seura ei ole vain helsinkiläisten

Vaikka Kurkijoki-Seura on perustettu Helsingissä, joka on seuran kotipaikka, ja sen ensimmäi-

Kurkijoki-Seuran viirin kuva-aiheena on kurkijokelainen virsikannel musta-punaisella pohjalla. Lisäksi siinä on seuran nimi ja perustamisvuosi. Kurkijoki-viirin luovuttaminen ansiotuneille kurkijokelaisille tuli ohjelmanumeroksi pitäjänjuhliin v. 1971. Tähän mennessä on viiri luovutettu 38 henkilölle. Viirin on suunnitellut taiteilija K. Murtoasaari. Valok. Rainer Hakulinen.

set jäsenet olivat helsinkiläisiä, ei seura ole tarkoitettu vain helsinkiläisille, vaan siihen ovat tervetulleita kaikki kurkijokelaiset ja heidän lapsensa, jotka tahtovat muistaa, kunnioittaa ja vaalia entisen kotipitäjän rikkaita perinteitä.

Presidentti Lauri Kr. Relander oli syntynyt Kurkijoella. Karjalan Liiton kulkueessa presidenttipari ajoi vanhalla avo-autolla. Muita kulkueeseen osallistujia olivat virsikanteleen soittaja, junanläheittäjä, isäntä ja emäntä, hiihtokuningas Veikko Hakulinen, ja kärryillä ajavat opistolaiset.

Monilla retkillään maan eri puolille on seura pitänyt yhteisiä tilaisuuksia paikkakuntien karjalaisseurojen ja karjalaisten kanssa. Loimaalla on vietetty useita juhlia yhdessä paikallisen karjalaisseuran kanssa.

Keväällä 1973 Lappeenrannan kurkijokelaiset perustivat seuran ensimmäisen alaostaston, jonka nimeksi tuli Kurkijoki-Seura ry Lappeenrannan alaostasto.

Kurkijokelaisuus yhdistää

Vireää on ollut Kurkijoki-Seuran toiminta. Niin seuran johdokunta kuin eri toimikunnat ovat toimineet aktiivisesti. Erityisesti ansaitsee tunnustuksen naistoimikunta, jonka panos mm. juhlien ja muiden yhdessäolotilaisuuksien onnistumisessa on ollut merkittävä.

Eri tilaisuuksissa onkin todettu, että kurkijokelaisuus yhdistää, vaikka pitäjäläiset ovat hajaantuneet maan eri puolille. Kotipitäjä, synnyinseutu maiseminen, tapoineen ja arkisine elämänmenoineen on elävää menneisyyttä seuran vanhemmille jäsenille, jotka toivovat voivansa siirtää saman rakkauden ja muistojen vaalimisen perinnöksi myös lapsilleen ja lastenlapsilleen.

Säännöt velvoittavat

Säännöthän ne määräävät yhdistysten ja seurojen toiminnan. Kurkijoki-Seuran sääntöjen 3. pykälässä sanotaan mm:

"Yhdistys toteuttaa tarkoitustaan tekemällä aloitteita ja esityksiä sekä ryhtymällä muihin samantapaisiin toimenpiteisiin, jotka tarkoittavat kurkijokelaisien sivistyksellisten ja sosiaalisten olojen parantamista, toimeenpanemalla kokouksia, esitelmää, selostusta, keskustelua, näyttelyä, taide- ja muita sivistystilaisuuksia sekä juhlia ja illanviettoja, keräämällä ja tallettamalla Kurkijokea sekä sen elämää, historiaa ja perinteitä valaisevaa aineistoa, kuvauksia, valokuvia, tietoja ja muuta aineistoa sekä edistämällä yksityisten sekä muiden yhteisöjen tätä tarkoitettavaa toimintaa, toimimalla yhteistyössä muiden kurkijokelais- ja karjalaisyhdistysten ja yhteisöjen kanssa, harjoittamalla tiedotus- ja julkaisutoimintaa."

Näitä sääntöjä on kahdeksanvuotias Kurkijoki-Seura toiminnassaan toteuttanut ja ne määräävät tahdin tänäkin päivänä.

Kurkijoen piiskat

Antti Koho näyttää kuinka piiska syntyy Kurkijoki-Seuran perinnetoimikunnan järjestämässä tilaisuudessa. Selostajana ja haastattelijana maisteri Pekka Kyytinen, joka teki ansiokasta työtä perinnetoimikunnan »vetäjänä». Pekka Kyytinen sai surmansa liikenneturmasa kesällä 1974.

Tuskin nykyisin puhutaan Kurkijoen piiskasta tai muustakaan piiskasta, sillä hevospaikan aika on jo mennyt. Vanhan polven siirtolaiset muistavat kuitenkin Kurkijoen piiskan. Kurkijoella ei suinkaan tehty piiskoja aivan yleisesti eikä suinkaan tehdasmaisesti. kujen teko supistui hyvin pienelle alueelle, oikeastaan v. yhteen kylään ja sielläkin vain muutamiin taloihin. Tämä kylä oli Rummunsuon kylä pitäjän itäosassa. Talviltaina tehtiin piiskan nauhoja eräissä Rummunsuon taloissa. Terävällä puukolla ja reiällisellä puulastalla tehtiin 4—5 mm leveitä nauhoja valkoisesta mänttirenneistä. Pekka ja Matti Heinonen, Pekka ja Juho Jussilainen, Tuomas ja Pekka Veikkolainen, Taneli Veikkolainen, Jooseppi Kärhä ja Pekka Paju tunnettiin kylän piiskamestareina. Kün nauhat olivat valmiit, alkoi siiman punominen. Tätä työtä tehtiin iltapuheina monissa taloissa 5—10 pennin kappalehinnalla. Vieläpä naapuripitäjän Lumivaaran Tervajärven kyläläiset valmistivat siimoja Rummunsuon »tehtailijoille».

Piiskojen teko oli suurimmillaan vuosisadan vaihteessa, jolloin arvelujen mukaan talvisin valmistettiin noin 5.000 piiskaa. Itsenäisyyden aikana piiskojen teko huomattavasti väheni. Kurkijoen piiskasta tehtiin kuitenkin kuuluksia. Jos Joensuun markkinoilla pyysi »kurkijokelaisen», sai käteensä aidon Kurkijoen piiskan. Täten piiskan voimalla tuli Kurkijoesta kuuluksia pitäjää, oikea »Piiskajoki».

Raaka-aine oli ulkoloista. Varret tehtiin kotoisesta tuomesta tai pihlajasta. Piiskan niskassa oli aluksen ja päällisen välissä kotimaista suutarinliikkeistä saatua nahkatilkua, mutta itse päällinen laitettiin ainakin parempiin piiskoihin mänttirenneistä, kuten siimakin. Tätä mänttirenneistä ostettiin joko Kurkijoen kauppiailta tai haettiin suoraan Pietarista, josta sen kauppiatkin olivat ostaneet. Piiskan tekoa harjoitettiin pääasiassa pitkin syys- ja talviltaina ja aamuina, ns. puhdetöinä. Piiskojen kauppa tosimielellä harjoittavat tekivät töitä syys- ja talvipäivinäkin. Kuten alussa mainittiin olivat piiskojen tekijät myös työnantajat, koska monet talot osallistivat piiskojen tekoon vain siimoja tekemällä. Teettäjä itse laittoi siimat niskoihin ja varsiin kiinni. Saattoipa tässäkin

VEIKKO HAKULINEN

kurkijokelainen suurhiihtäjä

Kurkijoen kuuluisista pojista on Suomen kansan ehkä parhaiten tuntema Veikko Hakulinen, suurhiihtäjä, joka vakavasti kilpailee myös kaikkien aikojen parhaimman murtomaahiihtäjän vaativasta arvonnimestä. Veikko Hakulisen suuruuden aika osui sodan jälkeisille vuosikymmenille, jolloin Kurkijoki, hänen syntymäpitäjänsä, oli jo menetetty, joten Veikko Hakulisen nimeen ei, sillä tavoin kuin eräiden muiden urheilijoiden ja myös hiihtäjien kohdalla tapahtui, liitetty kotipitäjän nimeä.

Veikko Hakulinen on syntynyt 4.1. 1925 Kurkijoen pitäjän Elisenvaaran kylässä, jossa vanhemmat silloin asuivat omakotitalossa isän ollessa rautateillä vaunumiehenä. Veikon lapsuus oli samanlainen kuin muidenkin tämän suuren risteusaseman pikkupoikien. Urheiluharrastuksilla oli poikien elämässä huomattava osuus niin kesällä kuin talvella. Potkittiin palloa, pelattiin pesäpalloa ja neljää maalia, hyppättiin pituutta ja korkeutta, työnnettiin kuulaa ja heitettiin keihästä. Viimeksi mainitussa oli ohjaajana silloinen tunnettu keihäänheitäjä Heikki Nummi. Urheilupaikkoina olivat pihat, varsinkin rautateiden »kasarmin» piha Kamarahkossa oli suosittu ja sopiva urheilupaikka. Keihäänheittoa Nummen Heikki opetti ratapihalla vaihde-miehenä ollessaan. Kotavaaran joki oli myös mieluinen leikki- ja uima-alue. Veikon lapsuus oli suuren vedenpinnan ollessa alhaalla. Kotavaaran joki oli myös mieluinen leikki- ja uima-alue. Veikon lapsuus oli suuren vedenpinnan ollessa alhaalla.

Hiihtäminen oli talvella luonnollisesti pojilla toinen elämä. Suksien kanssa pyöritti pelot ja lähimetsät sekä lasketeltiin kaikki kuopat ja rinteet, »ratapankki» niihin luetuna, usein iltaisin niin myöhään kuin pimeältä vain voitiin. Kilpailuja järjestivät poikien vanhemmat ja urheiluseurat useita talven aikana. Viiden vuoden ikäisenä osallistui Veikko Hakulinen ensi kerran oikeisiin hiihtokilpailuihin, tuloksena toinen sija, palkintoina lienee ollut lakritsiippiuja ja suksivoiteita. Näiden Elisenvaaran viettäneiden pikkupoikavuosien kovimmat kilpailut Veikon elämässä olivat kone- ja liikenneosastolaisten väliset hiihdot, niissä oli jo oikeata maaottelun tuntua.

Veikon ollessa 8-vuotias perhe muutti 3 km:n päähän Elisenvaara Mikrilän kylään, josta oli ostettu pikkutila 3 ha:n peltoilkkui-neen ja 5 ha metsäkappaleineen. Koulunkäynti Veikolla jatkui muu-tosta huolimatta Elisenvaaran, sen Suohovin uudessa kansakou-lussa, jonne oli 4 km koulumatkaa. Kun polkupyöriä ei pojilla monel-lakaan siihen aikaan ollut, koulu-matka tehtiin talvella hiihtäen ja sulan maan aikana kävelen, pa-remmin puolijouksua. Kotitalalla sai Veikko sopivaa pohjakuntaa pelto- ja metsätoissa sekä karjan-hoidossa, mm. juottovesi oli kan-nettava kauempaa kaivosta. Urheiluharrastukset jatkuivat Mikrilässä entistä tehostetummin, hiihtokil-

pailuja alkoi olla melkein joka pyhänsuuta lähikylissä ja -pitäjissä. Oivalliset hiihto- ja mäenlasku-maastot avautuivat aivan kodin lä-hellä Vaitin mäessä ja siihen liitty-villä harjanteilla. Siellä sai Veikko ensimmäiset tuntumat koviin nou-suihin, joissa hän sittemmin »pesi» miehen kuin miehen. Kesäurheilua harrastivat kylän pojat Veikon ko-din lähellä »Kohon aholla» ja kesä-kauden huippupaikat olivat Mikri-län nuorisoseuran kesäjuhlien yhe-tydessä järjestetyt urheilukilpai-lut, mm. 3000 metrin juoksuineen.

Näillä talvisotaa edeltäneillä Mikrilässä elettyillä vuosilla on epäilyksittä ollut varsin ratkaiseva osuus Veikko Hakulisen myöhem-pään suurhiihtäjän uraan. Veikko oli vanhemmiltaan perinyt terveen, voimakkaan ruumiinrakenteen ja terve maalaiselämä sopivine an-noksineen ruumiillisista työtä antoi kasvuaikalle pojalle lujan pohja-kunnan vastaisia ankaria harjoit-tuksia varten. Urheilun ja kilpaile-misen kipinä oli myös kotoa perit-tyä ja sitä hehkuttivat tarpeellisessa määrin niin urheilusta erityisesti kiinnostunut ja poikia siihen inno-stanut Suohovin koulun opettaja Emil Karhu kuin Elisenvaaran ja lähiseudun urheilukilpailujen jär-jestäjätkin, jotka eivät unohtaneet kilpailuistaan poikien sarjoja.

Talvisodan aikana Veikko täytti vasta 15 vuotta, joten hänen mah-dollisuutensa osallistua isänmaan palvelukseen noina kohtalokkaina päivinä olivat rajoitetut. Partio- ja sotilaspoikana siihen tarjoutui kuit-tenkin mahdollisuuksia lähettitäh-tävissä ja postin vaihtajana asemal-la. Talvisodan rauha merkitsi koti-tanhuvien luovutusta myös Veikon kohdalla, siirtymistä uusiin otoi-hin oloihin. Veikolle lankesi Karja-lan kansan murheellisella evakko-matkalla tärkeä tehtävä: perheen kahden, äidin niin suurella huolella hoitaman lehmän ajaminen yhdes-sä Mikrilän kylän muiden talojen karjan kanssa uuden rajan yli län-teen, Parikkalan pitäjän Kirjavalan kylään. Matka oli pitkä ja raskas niin henkisesti kuin ruumiillisesti-kin ja ehkä vielä raskaampaa oli jättää omat tutut eläimet outoon navettaan tuntemattoman kohtalon huomaan.

Välirauhan ajan Veikko Hakuli-nen asui Oulussa, kävi siellä kansa-koulun loppuun ja osallistui tietenk-in myös urheiluun, lajeina hiihdon ja mäenlaskun lisäksi jääpallo OPS:n juniorijoukkueessa. Oppikouluun ei Veikko halunnut kansakoulun päätyttyä, kuten ei ol-lut halunnut aikaisemminkaan, ei-vätkä vanhemmat häntä siihen pa-kottaneet.

Jatkosodan aikana Veikko Hakulinen pääsi jo joulukuussa 1941 palaamaan Kurkijoelle ja Mikrilään, jossa kotimökki löytyi poltettuna. Talvi asuttiin naapuris-sa ja kesä 1942 kotitalan säilyneessä saunassa uutta kotia isän kanssa rakennellen. Veikko oli myös Eli-senvaaran asemalla työssä huhti-kuuhun 1943 saakka, jolloin sai kutsun sotapalvelukseen. Käytyään syksyllä 1943 aliupseerikoulun Valamossa Veikko osallistui ke-väällä ja kesällä 1944 myös rintama-palvelukseen rannikkotyöstös-sä, aluksi Metsäpirtissä. Sodan päätyttyä jatkui vielä asevelvollis-uuden suorittaminen ja siviili koiti-lokuun alussa 1945. Sotapalveluksensa aikana Veikko osallistui moniin urheilukilpailuihin hyvällä menestyksellä.

Vuoden 1945 syksystä vuoden 1948 syksyyn Veikko Hakulinen

asui kotonaan Lempäälässä ja Tampereella palvelen aluksi rautateillä, välillä metsäharjoittelijana ja jälleen rautateillä, keväästä 1947 pikkupojan unelma-ammattissa ve-turimiehenä. Syksyllä 1945, heti si-viiliin päästyään, Veikko aloitti säännöllisen, määrätietoisien val-mennuksen hiihtoa varten, joka sit-ten vuosien ahkaran työn jälkeen johti kauniisiin saavutuksiin niin kotimaan kuin ulkomaisillakin hiihtoladuilla. Ratkaisevan panok-sen Veikon kehitykselle suurhiihtä-jäksi antoi syksyllä 1948 tapahtu-nut siirtyminen Yhtyneiden Paperi-tehtaiden palvelukseen Valkeakos-kelle, aluksi mitä raskaimpiin ruu-miillisiin töihin auton apumieheksi ja sittemmin metsäpuolelle. Val-keakoski oli jo tuolloin tunnettu hiihtokeskus, jossa myös osattiin antaa sekä ohjausta että arvoa ky-vykkäille nuorillekin urheilijoille. Valkeakosken alkuajoilta on peräi-sin juttu Veikon harmista: lapiot hiekan ja kiisun ajossa olivat liian pieniä, ei saanut tarpeeksi raskasta painoa käsivarsille kuormaa auton lavalle tehtäessä.

Veikko Hakulisen urheilu-saavu-tusten luetteleminen vaatisi paksun kirjan — siksi on tyydyttävä tässä yhteydessä vain mainintaan olym-pia- ja maailmanmestaruusmita-leista. Talvea 1949, Valkeakoskelle muuton jälkeistä, on pidetty Veikon läpimurtovuotena — määrä-tietoinen työ alkoi tuottaa tuloksia. Veikon sijoitukset pikamatkalla talven kotimaisissa tärkeimmissä kilpailuissa vaihtelivat 5—12 vai-heilla — nimi pantiin jo muistiin. Seuraavan talven suursaavutus oli kolmas sija Holmenkollenin pika-matkalla. Talven 1951 hiihdot kär-sivät alkutalven loukkautumisesta työssä, mutta lopputalvella tuli jo kohtalaisia saavutuksia, mm. 7. sija Salpausselän 50 km:llä, joka oli Veikon ensimmäinen vakava yritys hiihtää tämä vaativa kestävyysmatka.

Kuten useimmat lukijat muista-nevat, Veikko Hakulisen olympia- ja maailmanmestaruuskilpailujen saavutukset alkoivat Oslon talvio-lympialaisissa 1952. Täällä Veikko voitti 50 km:n hiihdon ajalla 3.33.33, lähes 5 min. edellä Eero Kolehmainen. Suomalaisaavutus oli erityisen ilahduttava, olihan edellisestä kultamitalista tällä mat-kalla kulunut jo 20 vuotta ja sodan jälkeen ei pituushiihdossa ollut kultaa saatu. Näistä kisoista alkoi Suomen valtakausi hiihdossa, jota kesti kymmenkunta vuotta. Veikko Hakulisen osuus oli tuona aikana ratkaisevaa laatua. Oslon jälkeiset mitalit tulivat Veikolle seuraavasti: Falunin mm-kilpailuissa 1954 kul-taa 15 km:llä ja viestissä, hopeaa 30 km:llä ja 50 km:llä, Cortinan olym-pialaisissa 1956 kultaa 30 km:llä, hopeaa 50 km:llä ja viestissä, Lahden mm-kisoissa 1958 kultaa 15 km:llä, hopeaa 50 km:llä, pronssia viestissä, Squaw Valleyn olympia-laisissa 1960 kultaa viestissä, ho-peaa 50 km:llä ja pronssia 15 km:l-lä.

Myös vuoden 1960 jälkeen Veikko Hakulisen urheilu-ura on jatku-nut keskeytyksettä. Hiihdon ohella on kuvana tullut ampumahiihto ja suunnistus, joissa lajeissa Veikolla on lukuisasti myös Suomen mesta-ruuksia ja kansainvälisiä voittoja. — Uskollisena Yhtyneiden Paperi-tehtaille Veikko on edelleen yhtiön palveluksessa metsäteknikkona asuen Valkeakoskella.

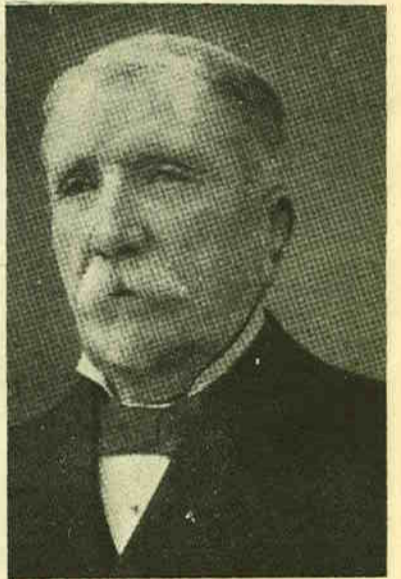
Veikko Hakulinen olympiavoittojensa alkutaipaleella Oslon kisojen 50 kilometrillä 1952. Teoksesta Suuri Olympiakirja.

Rovasti Gustav Arokallio

Jokainen Kurkijoen keski-ikänen ihminen ja vanhus muistelee kiitollisin mielin tätä voimakassanaista ja voimakasäänistä sananjulistajaa. Kun rovasti Arokallio melkein tuhatpäiselle kirkkokansalle kymmeninä jouluaamuina julisti: »Teille on tänä päivänä Daavidin kaupungissa syntynyt Vapahtaja, joka on Kristus, Herra» (Luuk. 2:11), tuntui siltä kuin Jeesus-lapsi olisi itse saapunut valaistulle alttarille. Selvä ja ytimekäs oli hänen sananselityksensä. Vaikka rovasti Arokallio kuuluikin sen aikakauden saarnamiehiin, jotka tapasivat pitää erit-täin pitkiä saarnoja, ei hän koskaan eksynyt sille tielle. Vain aniharvoin lienee saarna kestänyt yli parinkymmenen minuutin, mutta selvää ja jämerää oli julistus. Muh-kea ja täyteläinen oli myös rovas-timme messuäänä.

Lähes 50 vuotta kesti hänen työ-päivänsä Kurkijoen seurakunnas-sa.

Rovasti Arokallio oli suurten mittojen mies, ei ainoastaan pappi-na, vaan myös ihmisenä. Laajat oli-vat hänen näköalansa myös talous-miehenä, ulottuen yli pitäjämme alueenkin. Paljosta oli entinen Kurkijoki ja Lumivaaran asujai-mistokin hänelle kiitollinen. Kurkijoen Osuusmeijeri niitti mainetta jo vuosisatamme vaihteessa yli maan rajojenkin juuri rovas-timme voimakkaan käden tukemana. Kerrottiinpa 70 vuotta takaperin talvien lukukinkereiden jälkeen monen talon nurkkaan ilmestyneen uuden Alfa Lavalin juuri rovas-timme kehoituksesta. Kun osuusmeijerillä oli suuritehoinen voimakone,

rakennutti hän meijerin yhteyteen myllyn, vaikka suurin osa jäsenis-töä vasta vuosien jälkeen tunnusti, että toimenpide oli oikeaan osunut. Melkeinpä kaikilla talouselämän aloilla voi rovas-timme antaa päte-vää ohjausta. V. 1909—1913 kävi rovasti Arokallio monivaiheisen kamppailun lumivaaralaisten val-tuuttamana. Tämä päättyi siihen, että ns. Besborodkon lahjoitusmaa-alueesta muodostettiin 711 tilaa käsittävälle pienviljelijäjoukko- yhteismetsä, jonka pinta-ala oli 3321 hehtaaria. Toimenpide vaikutti ratkaisevalla tavalla nuoren Lumi-vaaran pitäjän talouselämään.

Lehtemme on kyennyt esiintuo-maan vain muutamia piirtoja tästä kurkijokelaisesta »Korpi-Jaakosta» sivuttamalla kokonaan hänen työn-sä eduskuntamiehenä, vastarinta-liikkeen miehenä sortovuosina ja jääkäriiliikkeen tukijana.

Joka tapauksessa K. G. Arokal-lion voi entinen Kurkijoki laskea

vaiheessa olla apulaisia ainakin niillä, jotka harjoittivat suurkaup-paa ja teettäjä olikin työnjohtajana piiskoja valmistettaessa.

Itsenäisyyden ajan piiskojen val-mistajia Kurkijoella olivat rum-munsuolaiset Matti Kärhä, Pekka Jussilainen ja Antti Poskiparta sekä naapurikylän Ihojärven Laukkaset, Heikkiset ja Parikat.

HEVOSKASVATUSTA KURKIJOEELLA

Kurkijokelainen hevoskanta polveutuu suoraan suomalaisrotuisesta hevostammasta. Vanhemmistaan kurkijokelaiset hevosmiehet eivät muista, että Kurkijoele oli tuotu siitostarkoituksessa vierasperäisiä ulkomaisia yksilöitä, lukuunottamatta muutamia siitospauksia viime sodan ajoilta.

Siihen aikaan kun suomalaista kantakirjaa ei vielä pidetty, olivat oriit ns. tilastotaulukon luettelossa (käytettiin merkintää, esim. Kirppu Tt. 710). Varsinaista kantakirjaa alettiin pitää maassamme oikein asetuksen mukaisesti v. 1905 ja paria vuotta myöhemmin tehtiin asetukseen joitakin korjauksia.

Tämän kirjoituksen puitteissa rajoitun selostamaan vain kurkijokelaisia ja pitäjässämme vaikuttaneita siitosoriita. Oriin kauttahan jalostustyö edistyy, sillä ori voi vuodessa jättää useampia kymmeniä jälkeläisiä, tamman rajoituksessa yhteen, eikä joka vuosi sitäkään.

Vanhimpia siitosoriita, joita entiset Kurkijoen hevosmiehet muistivat oli Korjosen Pohjois-Savosta tuoma ori Hyvä Tt. ja tämän poika, myös Hyvä-niminen ori, joka syntyi Kurkijoen rovastin pappilassa rovasti Olsonilla. Näistä polveutui Kurkijoele aikoinaan kuuluisa »hyvälinen» hevoskanta. Se oli pitäjässämme korkeassa maineessa ja aikansa elettyään sammui kuin kynttilän liekki, kun siihen ei tuotu sekaan elinvoimaisempaa verta. Hyvä II:n kuuluisimpia jälkeläisiä oli Nenosen-Poika, joka oli syntynyt Lapinlahden kylässä J. Nenosella. Tämä oli hyvärakenteinen ja komea ori ja jätti jälkeensä kantakirjajoriit, joista huomatuimmat olivat Hyvän-Muisto n:o 540 ja Hyvän-Eino n:o 1110. Viimeksimainittu oli eläinlääkäri Kaarlo Gummeruksella ja sijoitettu astumaan Kurkijoen koulutilalle. Hyvän-Eino olikin Hyvä-suvun huomatuimpia oriita. Siitä jäi mm. hyvä siitosori Hyvän-Mirkku n:o 1905, joka paljoltiin Tampereen XII yleisessä maatalousnäyttelyssä I palkinnolla. Hyvän-Mirkun kasvatti ja omisti Toivo Jokela Mikrilän kylästä. Hänellä oli myös Hyvän-Mirkun poika Mirkun-Peikko n:o 2956. Hyvän-Mirkku jätti muutamia muitakin kantakirjajorjia, jotka eivät puolestaan sukuaan jatkaaneet, vaan tähän päättyi »hyvälinen» sukuhaara.

Huomatuimpia siitosoriita Kurkijoele oli Villi n:o 302, jonka toi Pohjois-Savosta kaikille kurkijokelaisille tuttu hevosmiehe Pekka Tirri Otsanlahdelta. Tirri myi Villin Knut A. Eklundille Rummunsuon kylään, jossa Villi vaikutti siitostyöhön kuolemaansa saakka Eklundin hoidossa. Villin huomatuimpia jälkeläisiä oli T. A. Eklundille syntynyt ja kasvanut Villin-Valtti n:o 934. Se oli merkitty kantakirjaan Viipurissa toisella palkinnolla. Jälkeläiset olivat hyväliikkeisiä ja hyviä käyttöhevosia, mutta rakenteensa olisi ollut toivomisen varaa. Villin-Valtti jätti neljäkymmentä kantakirjatammaa ja kaksi kantakirjajorjia, mm. Jermo n:o 2435, jonka pojasta polveu-

tuu I palkinnon ori Reimari n:o 3925.

Villinkin jälkeläisille kävi Kurkijoele samooin kuin »hyvälinen» kannalle, joskaan ei yhtä häviävästi. Jatkuva elinvoimaisuus puuttui. Olisi tarvittu voimakasta ja elinvoimaista verta joukkoon. Tätä olisi tullutkin, kun Matti Valtonen Elisenvaarasta toi Uljaan-Pojan n:o 1649 astumaan tammoja Kurkijoele. Uljaan-Pojan merkitys siitostyössä jäi kuitenkin pitäjässämme merkityksettömäksi, kun sitä vastaan kirjoitettiin liiton jalostusjohdon puolesta oikein sanomalehdissä mainiten, että Uljaan-Poika on mennyt Kurkijoele tarvelemään sikäläistä hevoskanta. Yllämainittu väite ei pitänyt paikkaansa. Uljaan-Poika osoittautui erääksi maamme parhaimmista siitosoreista jättäen jälkeensä 20 kantakirjajorjia ja 80 kantakirjatammaa. Uljaan-Pojan jälkeläisiä oli levinnyt jonkin verran Kurkijoele oston kautta ja kun sen poikia, mm. Pojan-Aatos n:o 2771 ja pojanpoika Viuhkan-Vippa olivat astumassa Kurkijoele.

Kurkijoen koulutilalla oli Pilkku

n:o 572, joka jätti muutamia kantakirjajorjia mm. Pilkun-Villen ja Pilkun-Eskon n:o 766. Viimeksimainittu omisti Kurkijoen kunta. Pilkkusta jäi myös muutamia hyviä kantakirjatammoja.

Myöhemmin Kurkijoele vaikuttaneista siitosoreista oli koulutilalla alarikkilaisukuinen Pasi-Könnin n:o 1774 poika Julistus n:o 2623, joka jätti hyväliikkeisiä ja kuivatoimaisia, joskin hieman kevyitä jälkeläisiä. Julistuksen jälkeläistammoja merkittiin huomattavasti kantakirjaan Kurkijoele, oriita mm. »Jussi Yh.» ja »Jere Yh. 490», jonka kasvatti ja merkitytti kantakirjaan J. Veikkolainen Rummunsuolta. Jerestä jäi myös useita lupaavia tammoja. Nämä olivat nuoria jouduksaan evakkotielle, joten Jeren täyttä siitosarvoa ei tiedetä.

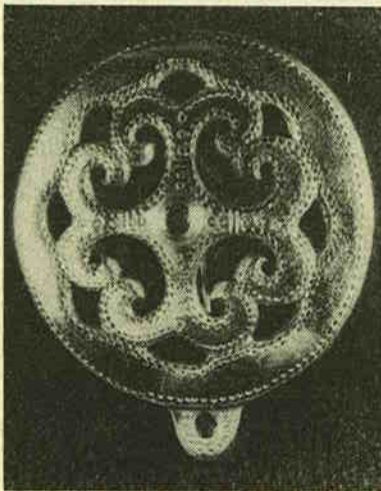
Vielä huomattavia oriita oli mm. Matti Valtosen omistama Jääkäri n:o 1756. Se oli Kaavin-Innon poika ja jätti muutamia hyviä kantakirjatammoja. Vähemmän aikaa vaikuttaneista oreista mainittakoon Pasi, Suomen-Vaakuna ja Kuovin-Peikko.

(Akbert Eklundin mukaan)

Kurkijoki-koru

Korun esikuva on peräisin viikinkiajalta (800—1050 j.Kr.), luultavasti aivan sen alusta. Viikinkiaikaa pidetään omaperäisimpänä Suomen rautakauden jaksoista, koska sen kuluessa lännestä, idästä ja etelästä tulleet vaikutteet sulautuivat yhteen ja loivat pohjaa todella suomalaisten muotojen syntymiselle. Tämä koru lienee todistuksen eteläisistä muotivirtauksista, sillä sen pyöreä muoto ja puhkonaisuus ovat piirteitä, jotka esiintyivät Memelin alueella Itämeren kaakkoisrannalla.

Toukokuun 28. ja 29. päivinä 1882 löysivät maanviljelysoppilas Tuominen ja seppä Hämäläinen Kurkijoen kirkonkylän linnavuoren etelärinteeltä, sen veräjän edustalta, josta maantieltä pääsee vuorelle, muinaisesineitä, joihin maankamarasta esiin pistävä keihäännterä ensin oli kiinnittänyt huomion. Löytöpaikka ei ollut minkäänlaisella multakummulla eikä kivityksellä merkitty. Esineet lähetti eläinlääkäri O. V. Löfman 5.10. 1882 Suomen Muinaismuistoyhdistykselle. Löytö käsitti seuraavat esineet: kaksinkerroin väännetty kaksiteräinen miekka, väistintarha toisesta miekasta, lyhytkantainen kirves, kolme erilaista keihästä, veitsentä, rautainen ratsastusruoskan varsi, kuolaimet, sirppi, pronssinen kaularengas, spiraalikierteinen rannerengas seitsemänä kappaleena, kolme ketjünkappaletta, kolmikulmainen kampa, kaksi hihnan päätesilaa, neljä hihnan päätesilaa pronssista, kaksi isokokoista kupurasolkea, pienempi lävistetty kupurasolki, varustettu ristikoristuksella, paljin puuttui (Kurkijoki-solki), iso kaarisolki kappaleina, kappale lasihelmestä, kappale padan san-

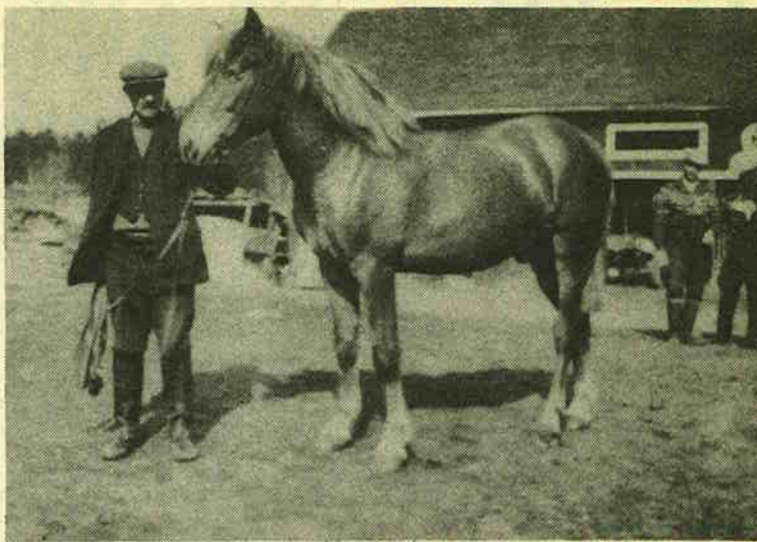

Varsin suosittu on ollut Kurkijoki-Seuran Kalevala-Korulla valmistama Kurkijoki-solki, joka on valmistettu Lopotin Linnavuoren lähistöltä tehtyjen mulnalslöytöjen mukaan. Valok. Rainar Hakulinen.

gasta, katkennut soljen paljin ja rautapuikko.

Vuonna 1888 suoritettiin kaivauksia (Hjalmar Appelgren) ja löydettiin lisää vastaavanlaisia esineitä. Kaivauksissa todettiin hiilisuoni ja sen joukossa tuhkaa ja poltettuja luuta, jotka olivat enimmäkseen ladotun näköisen kivipermanon päällä, osaksi myös sen alla kuin sen raoista varisseina. Muinaisesineiden laadusta ja niiden järjestyksestä oli päätettävissä, että kysymyksessä oli poltetun ruumiin hautauspaikka ja kaikki esineet siten samalta ajalta. Esineet ovat rautakaudelta. Näiden kalmistolöytöjen on arveltu olevan noin vuodelta 800 j.Kr.

— V. O. H a k u l i n e n .

Elisenvaaralainen hevosmiehe Matti Valtonen Mirkun-Peikon kanssa.

Kurkijoen markkinat

Kurkijoen markkinat olivat talvimarkkinat. Ne pidettiin maaliskuun alkupuolella 11.—12. pñä. Markkinat olivat suurta paus paikakunnalla ja niiden vaikutus tuntui naapurikunnissakin. Markkinoilla oli väkeä monta tuhatta henkeä, oli vanhempia, keski-ikäisiä ja ehkä eniten nuorisoa.

Markkinat kestivät oikeastaan 3—4 päivää, sillä jo aattona tehtiin paljon hevospaappoja. Silloin oli useasti myös kilpa-ajot. Lopotin lahden jäällä. Siellä koeteltiin kenellä oli paras juoksija lähiseudulla. Koko Karjala oli kuuluisa hyvistä juoksijahevosistaan. Olipa siellä suurjuoksijoitakin, kuten Alarik, Alarikin Kaima, Eino-Vaka, Uljas, Uljaanpoika, Eri-Aaron, Äly ja monet muut näiden jälkeläiset. Kurkijoele oli oma kuuluisa Hyvälinen hevossukukin, jossa oli myös sen ajan kovia juoksijoita. Kilpa-ajot toivat markkinoille sellaisia hevosia ja hevosmiehiä, jotka eivät olisi muuten tulleet. Näin saatiin markkinoille komeat avajaiset.

Kurkijoen markkinat olivat myös suurmarkkinat, jonne tuli kansaa ympäri Suomen. Hevosten ostajia oli Varsinais-Suomesta, Pohjanmaalta ja Hämeestä. Kuuluisimpia olivat Lahden, Viipurin ja Sortavalan »pojat». Näin näitä kuuluisia hevospaappia nimitettiin. Markkinat olivat luonteeltaan yleismarkkinat. Siellä oli kaikkea ja mitä sieltä puuttui ei tarvittukaan. Markkinatori oli kirkon vastapäätä olevalla pellolla. Torilla oli vaatekappaleita, joissa kauppiat myivät etupäässä valmista vaatetavaraa: pukuja, housuja ja puseroita. Suurin osa kauppiasta taisi olla juutalaisia. Ja kauppa kävi, joskin tinnitti ennenkuin kauppa tehtiin. Tietenkin siellä oli Viipurin rinkelikauppiat, lettivehänäseen Sortavalan vesirinkeliä myyjät ja »hailia happamia koivistolaisten tappamia» myivät koivistolaiset. Oli Laatokan ja Puruveden muikkuja sekä tietenkin makkarakauppiat.

Oman pitäjän tuotteita oli myös runsaasti kaupan. Oli tervulaisten venemestareiden veneitä: Paavo Poutasen, Sippo Kohon, Juho Immosen ja monen muun. Oli seppä Vanhasen ja Matti Ahokkaan valkjärveläismallisia rekiä ja kärryjä »kiessejä», sekä parikkalaisia ja suojärveläisiä ajelurekiä. Pekka Hartikka, Pekka Kiiski (Oksentiinmäki), Pekka Ahokas ja monet muut myivät vempoleitä. Oli kulluja kurkijokelaisia piiskoja, mo-

Piiska oli tärkeä kauppatavara markkinoilla ja tärkeä ostos kotiin vietäväksi. Valok. Pekka Kyytinen.

nen miehen tekemiä. Parhaimpia ja kysytyimpiä olivat Toivo Heinosen tekemät.

Myöskin puusta valmistettuja astioita oli runsaasti kaupan: pyykkipunkkia eli »lahantkoita», saaveja, pyttyjä, kapustoita, vispilöitä, härkkimäisiä ja tietysti erilaisia koreja. Monet toivat myös heinää myytäväksi. Heinäkauppiat olivat tavallisesti kirkon alapuolella olevassa Viipurin, Sortavalan ja Elisenvaaralan teiden risteyksessä. Heitä oli myöskin Opistonsillan Lopotin lahden puoleisella joen jäällä, ns. latsissa, jossa tehtiin hevospaappoja vain etupäässä huonommista hevosista. Parhaat hevoset myytiin pihossa ja niitä ajettiin, »koeteltiin» tiellä.

Markkinoilla oli myös toinen tori, missä oli etupäässä huvipuoli edustettuna. Tämä tori oli lähellä Palokunnantaloa, hotelli Kurjen takana pellolla. Siellä oli myös tivolimonine teltoineen, joissa kovääniset kaikuivat ja musiikkia tuli solkemaan. Sen ajan muotikapaleita olivat esim. »Sellainen ol Viipuri», »Myllykosken jenka» ja »Heili Karjalasta». Siellä oli myös suurin osa vaateteltoista kauppiaineen, ja rihkamakauppiat »Helpo-Heikkeineen», rinkelikojuja ja toinen toisiaan houkuttelevampia makkaroitten, piirakoiden ja kuumien nakkien myyntikojuja. Ja mikä tärkeintä, siellä olivat myöskin posetiivisoittajat onnenlehtineen. Onnenlehti lupasi aina hyvää, ty-

suurmieheeseen, jota jokainen pitää järkevämmäksi kaivaten ja kiitollisena muistele.

(Sanomalehti Kurkijokelainen)

Kurkijoen Särkijärven kylän nuorison harrastuksista

Särkijärven kylän asujamisto oli puhtaasti maatalousväkeä, joka sai leivän ja toimeentulon pääasiassa pellosta ja karjasta, vähiten metsänmyynnistä. Tilat olivat kooltaan tuollaisia 5-15 ha viljeltyä pinta-alaista. Työtä ja leipää ne silloisissa oloissa antoivat jokaiselle jäsenelleen. Hengen ravintoa piti siinä ohessa hankkia eri tavoin parhain mahdollisin keinoin. Kylässämme ei ollut yhtään kauppaa, koulua, puhelinta, laulukuoroa, seuraa tai yhdistystä. Puhumattakaan omasta seurantalosta tai muusta vastaavasta kokoonntumapaikasta. Kuitenkin me keinpää jokainen kylämme henkilö, ainakin nuorisoon lukeutuva, kuului jäsenenä johonkin seuraan, järjestöön tai yhtymään. Naapuriseuramme kun sattui sopivasti olemaan pitäjän ensimmäinen - aakkosjärjestyksessä - kylä, Alho, jonka nimissä kulkivat kaikki seutukunnan harrastukset. Nuorisoseura, laulukuoro, voimisteluseura, marttayhdistys, opintokerho, maamies- ym. maataloutta lähimpinään pitävät yhtymät, suojeluskunnan osasto, lotat, kirjasto, kansakoulu, osuuskauppa, osuus-

kassa, rautatie, asema ym. ym. Kaikkien niiden nimeen liittyi Alho jollakin tavoin. Ja Alho alkoi kylämme rajasta ja jatkui Hiitolan ja lähelle Simpeleen ja Paikkalan rajoja. Eikä Alhon keskustaan koululle, kauppoihin, asemalle ym. ollut keskikylästäme matkaa kuin vaivaiset kolme ja vähän päälle kilometriä. Olimme siis kaikissa harrastustoimissamme samoin opin- ja kaupankäynnissämme kiinteästi Alhoon kiinnitetyt. Olimme jäseniä, toiminta seuroissamme ja järjestöissämme oli pirteää, vilkasta ja antoisaa. Siihen lienevät osaltaan, vieläpä ratkaisevasti, vaikuttaneet harrastustoihimme väsymättömät johtajahahmot. Heistä ansaitsevat erikoismaininnan kansakoulun opettajat K. K. Tyrni ja Kaarin Härkönen. Samoin omat vanhemmamme, jotka innostivat ja kannustivat nuoriaan yhteistoimintaan ja ennen muuta uskollisuuteen ja yrityvyyteen. Muistan tähän sopivasti tapauksen, jossa itse olin eräänä osatekijänä. Olin keväällä lopettanut kansakoulun ja lienen silloin omannut jonkinlaisen lautaidon. Syksykesällä koulujen ja

seura-, kuoro- ym. toiminnan alkaessa talvista toimintakauttaan pistäytyi entinen opettajani Kaarin Härkönen eräänä iltana kotonani. Asiana oli hänellä kysyä vanhemmiltani minulle lupaa ruveta käymään laulukuoron harjoituksissa. Luvan kyllä sain mutta varauksella, jonka täyttämiseksi alkuvuonna isä kyllä piti huolen. Ehto oli " - jos alat käyvä kuoro harjoituksis, on siel käytävä joka harjotuskerta". Eikä tuisku, sade, pimeys, tulva tai pakkanen saanut tulla esteeksi. Oli lähdeävä ja mielellään lähdeätkin. Meitä oli kulkemassa suuri joukko, joten ei tarvinnut koskaan yksin lähteä rämpimään sysimustaan syksy-yöhön tai kiiluvan kirkaaseen pakkasiltaan. Harjoitukset, yhtä hyvin kuoro-, voimistelu-, näytelmä-, lausunta-, tanhu- kuin soittoharjoitukset, pidettiin milteipä poikkeuksitta koulun luokassa. Siellä oli tilaa ja lämmintä satoi tai paistoi ulkona. 30-luvulla saatiin nuorisoseuralle seuratalo, jossa osa kokoonntumisista sitten pidettiin, mutta ei tunnelma siellä koskaan ollut yhtä lämmintä ja kotoista kuin koulun luokassa. Ennen seuratalon saantia lltamat, kuukausikokoukset ja muut vastaavat tilaisuudet järjestettiin johonkin seutukunnan isoon tupaan. Kotonani oli sellainen "seuratalo" ja niinpä varsin usein talven kuluessa kuukausikokous-, kuusijuhla- tai muu "päätäjaisjuhlan" väki asteli tupamme ovesta sisään. Vastavuoroisuutta siis oli naapurikyläläisten välillä väli-matkojen kulkemisessa. Väkeä oli aina tuvan täydeltä ja, mikä haus-kinta, illoissamme ja juhlissamme olivat aina mukana myös juhlatalon isäntä ja emäntä ja vieläpä naapuritalojenkin haltijaväet. Koulun opettajat tietysti itseoikeutetuina tilaisuuden järjestäjinä.

töille komean ja mieleisen sulhasen, pojille hemepeän ja herttaisen morsiamen. Nuorisoviitit parhaiten tällä torilla. Siellä kohtasi parhaiten toivotun ystävän, josta sai markkinaheilan, joskus jopa vakituksinkin.

Markkina-aikana Lopotti oli tupaten täynnä väkeä. Rädyn ja Niemisen kahviloihin ei aina sisään sopinut. Täynnä oli myös lottakahvila, joka oli suojeluskunnan talossa (ent. Rakköläisen liiketalo) keskellä kirkonkylää. Pekka Veijalaisen omistama hotelli Kurki oli myös suosittu. Se oli kuuluisa erittäin hyvistä ruoista ja moni markkinavieras lähti sieltä kylläisin vatsoin ja tyytyväisin mielin. Markkinat toivat rahaa lopottilaisille, ei vain kauppiaille ja ravintoloille, vaan kaikille. Olihan markkinavieraista majoitettuna lähes joka taloon ja vieläpä naapurikyliinkin.

Palokunnantalo oli varsinainen nuorten oleskelu- ja tapaamispaikka. Siellä tansittiin molemmat markkinapäivät ja markkinoiden välilyökin aina aamutunneille asti. Tanssit olivat kahden tunnin löy-

seissä. Yhdellä maksulla sai olla kaksi tuntia. Jos halusi olla useamman löysin, niin se järjestyi, kun osti vain uuden lipun. Soittajina markkinatansseissa olivat useimmiten kirkonkylän pelimannit, Rädyn sisarukset. Ensin soitteli Oiva viisirivisellä hanurillaan, myöhemmin Unto ja Aune, joka oli myös hyvä laulusolisti. Oli tosiaan nautinto kuulla ja nähdä Aunen soittavon ja laulavan.

Näin itse mukana olleena, monet markkinatanssit tanssineena, sanon rehellisesti: siellä oli mukavaa. Siellä oli välitön ja iloinen ystävien seura. Siellä oli erilainen tunnelma kuin muualla. Tunnelma oli vilpittöntä, sydämellistä, läheistä. Sitä ei voi kuvata. Sen tunsin vain. Siellä ei ollut koskaan mitään suurempia järjestyshäiriöitä, kuten ei koko markkinoillakaan. Siellä solmittiin ystävyysuhteet, joista monet ovat säilyneet läpi elämän. Mainittakoon vielä, että kansakouluillakin oli markkinalupa. Täytyihän opettajienkin päästä markkinoille.

— Uno V a r j u s.

Kurkijoen markkinat oli talven suurtopaus. Kuvassa muinaisten markkinoiden tunnelmaa kirkon vieressä. Valok. J. Kauppi.

Kiiskien jälkikasvua ja lisänä joku Alholainenkin. Kokoonntumme vuoroiloin toistemme kodeissa. Ohjelmamme vaihteli tilanteen ja mielialan mukaan. Joskus innostuimme laulamaan ja ollapa vielä kuulemassa sitä ääntä ja laulamisen iloa, mikä silloin tuvasta kuului. Suurin osa joukostamme oli uskollisia kuorolaisia, joten voimme laulaa "äänissäkin". Kun sitten "äännet" lopuivat riitti yhteislaulua tuntikausiksi. Meillä kotona ollessa oli se erikoisuus, että isämme saattoi ottaa kanteleen polvilleen ja näppäillä säestystä laulullemme. Erittäin musikaalisenä oli isän helppo oppia korva-kuuloltakin eri ääniä ja niinpä hänen kaunis tenorinsa kuului myös nuorten äänien joukossa. Toisinaan isä suoritti yksin ohjelmaa. Hän käänsi kanteleen "toisin puolin" polvilleen ja sitten alkoi helistä Martin Vappu, Sappu, Vinterkka ym. kansantantun ja vanhat tanssit niin, että puukoipisimman-kin jalka takoi tahtia huomaamatta. Isä oli vanha viulun ja kanteleen soittaja. Minun nuoruudessa- ni hänen viulun soittonsa oli kuitenkin lähinnä yksinoloiltojen hämmärähkien hiljaista soinnutusta.

Meidän yhteisten kokoonntumistemme ohjelmassa toisin illoin olivat etusijalla ns. istumaleikit pantteineen ja pantin lumastuksi- neen. Kyllä silloin udeltiin naapurilta kuka sairasti ja mitä se- kää kuka sen paransi ja millä, tau- lua ja allekirjoitusta, luostarin portista sisäänpääsyä, ystävän ominaisuuksia ja tuntomerkkejä ym. Väliillä annettiin sormuksen kierteä, lastattiin laivaa, mitattiin palttinaa, oltiin kapustasokkoa ja niin monen monia eri leikkejä, et- tä iltakuuluu kuin huomaamatta. Jonain iltana kokeiltiin kunkin älyä ja hoksottimia erilaisissa tehtävä- kokeissa ja nokkeluutta vaativissa kysymyksissä. Pojilla oli eri- koisharrastuksena toivotin peluu vastapelaajana joku vanhempi mies, useimmiten isäni. Isä oli tavallisesti voittamaton. Uuden vuoden aattoiltoina kokoonntuimme "kupin alta" katsomaan alkavan vuoden kohtaloita. Samoin tulitti- kun liekistä päättelemään tulevan sulhasen tai morsiamen kotipaik- kaa. Erään joulun aikana pojat in- nostuivat tuvassamme maallin- amuntaan pienoiskiväärillä seu- raurksin, että tuvan paksun sei- nähirteen tuli milteipä läpi hirren ulottuva n. 5 cm läpimittainen rei- kää. Talo, jossa kokoonntuimme, tar- josi yksinkertaiset pullakahvit ko- ko joukolle. Pääsiäispyhinä tar- joiluna oli usein niihin aikoihin muuttin tullut pääsiäismämmi so- kereineen ja kermoineen.

Näin lomien ja pyhien aikoina. Varsinaisina harjoitus- ja seura- toiminta-aikoina leikkitoimet su- pistuivat vähin. Kuitenkin joskus lauluharjoitusiltoina harjoitusten loputtua puoli tuntia joskus jopa tuntikin rentouduttiin juuri tuol- laisten seuraleikkien parissa. Koti- matkat olivat luku sinänsä. Ta- vallisesti aina kuljimme yhtenä suurena joukkona. Milloin jalan vesisateessa sysimustana syksy- iltana tai suksilla talven kirkkai- na kuutamoina. Joskus saimme hevosen rekineen käyttööme ja kyllä silloin kelpasi kulkea. Eikä joukkomme koskaan yhteen rekeen sopinutkaan, vaan silloin muodos- timme karavaanin, johon kuului 3-4 hevosta peräkkäin. Ja aina oli yhtä mukavaa.

On jäänyt kertomatta, että en- simmäinen ehto harrastustoimin- taan mukaan pääsemiseksi oli se, että kotityöt oli aina ensin tehtä- vä valmiiksi, vieläpä hyvin kun- nollisesti ja vasta sen jälkeen sai ruveta ajattelemaan mukaan pää- semistä toisten joukkoon. Tämä koski yhtä hyvin talon omia nuoria kuin paikallisia apulaisia.

Kesäsin harrastustoiminta suun- tautui etupäässä ulkoilmaleikkei- hin. Pallopelit olivat hyvin suosit- tuja. Pojat harrastivat myös kuu- lantyyöntöä. Joskus kokoonntuimme Kyytisen aitan päädyssä tai koti-

ni Tattarmäen koivujen välissä olevan liekun ympärille, liekku- maan, laulamaan ja leikkimään. Nuorisoseuran kesäjuhlaan, syn- tymäpäivä-, hää- tai hautajaisti- laisuuksiin tarvittiin aika ajoin ohjelmaa, jota kokoonntuimme har- joittelemaan milloin kenenkin koti- tiin. Yleensä kesällä varsinaisen seuratoiminnan luontainen kokoon- tuminen supistui vain sunnuntai- ja juhlapäiviin. Työpäivät arklisine aherruksireen olivat pitkiä jara- kaita, joten ei juuri tehnyt mieli lähteä kotoa mihinkään päivän töit- ten päätyessä.

Ne olivat valoisia, antoista, työn- täyteisiä, onnellisia vuosia. Vuo- sia, joiden veroisia tuskin koskaan enää ja missään puolella maata- me pystytään elämään. Vuosia, joiden aikana aika kului antamisen ja saamisen tasapainossa. Kurki- joki, kotipitäjä. Särkijärvi, koti- kylä. Poissa ja alati elävinä mie- lissä. Siunatut! - Vappu Kiiski.

Muistelmia kirkonmenoista

Kotipitäjän kirkosta jäi lähte- mättömiä muistoja. Ulkonaisessa puolessa oli monia harvinaisen kauniita tapoja, joita seurakunnan palvelijat noudattivat. Saarnan ajaksi meni aina vapaana oleva pappi tai papit menivät keskelle kirkkoa, asettuen seurakuntalais- ten joukkoon istumaan. Tämä oli mieliä löimittävä ja kaunis tapa. Aivan toista, jos olisivat istuneet jossakin alttarikorokkeen vaiheilla omassa ylhäisessä yksinäisyydes- sään. Edesmenneen kunnioitetun suntuomme esiintyminen oli luku erikseen. Kun alttaripalvelusta suorittavan sielunpaimenen oli tul- tava alttarille, aukeni sakariston ovi äännettömästi. Sieltä astui suntuomme esiin yhtä äännettömästi ja hiotun tahdikkaasti, avasi alttari- portin siroin liikkein ja käveli edel- leen alttarin reunakoroketta pitkin sen lähimpään kulmaan, jossa kääntyi alttariin päin, seuraten sil- millään papin menoa alttarille. Kun pappi oli päässyt paikalleen, käveli suntuio taas tahdikkain aske- lin takaisin, sulki alttariportin. Suntuio poistui sakariston sulki- en oven mennessään. Kun alttaripa- velus oli suoritettu, aukeni sakari- ston ovi täsmälleen oikealla hetkel- lä, alttariportti aukastiin. Sen jäl- keen seurasi taas tahdikas käynti alttarikorokkeen kulmaukseen, käännöksineen ja katseella seura- misineen. Kun pappi oli päässyt sa- karistoon, lähti suntuio sinne papin perässä sulki alttariportin ja sa- kariston oven mennessään.

Tämä kaikki oli siinä kirkonmen- nojen lomassa erittäin kaunista ja juhallista katseltavaa. En ole mis- sään muualla sellaista nähnyt.

Ei ole asiani arvostella enkä pys- tykään arvostelemaan, miten syväl- le luotaavaa kunkin sielunpaimen- sananjulistus aikanaan oli. Ei myöskään sitä miten vastaanotta- vaista tuntemani kirkkokansa oli tuolle sananjulistukselle.

Kun yksikkömme talvisodan jäl- keen vedettiin erääseen Pohjois- Karjalan pitäjään, istuin ensim- mäisenä siellä olomme sunnuntai- na pitäjän kirkossa. Meitä sotilaita oli siellä paljon. Siinä tuli mieleeni ajatus: »Kotipitäjäni kirkonkellot eivät enää kutsu kansaa jumalan- palvelukseen, sen tempelli on vaiennut. En voinut mitään sille, että silmiini tulivat kyneleet tuota ajatellessani.

Vieläkin sana suntuioistamme. Hän oli harvinaisen hyvämuistinen, tunsin jokaisen pitäjäläisen ja oli ro- vastin oikea käsi. Harvoin löytyy niin sopivaa henkilöä kirkonpalve- lijaksi kuin oli Kurkijoen kirkon pitkäaikainen suntuio Heikki Tirri- vainaja. Hänen muistonsa säilyy kauan pitäjäläisten mielisissä. — H.